

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

**NUORTEN AIKUISTEN FINANSSITIEDOTUKSEN TARVE
ELÄMÄNTILANTEIDEN MUUTTUESSA**

Vakuutustiede
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2013
Tekijä: Anni Harada

Ohjaaja: Olli-Pekka Ruuskanen

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä: HARADA, ANNI
Tutkielman nimi: Nuorten aikuisten finanssitetouden tarve elämäntilanteiden muuttuessa
Pro gradu -tutkielma: 92 sivua, 15 liitesivua
Aika: Syyskuu 2013
Avainsanat: nuoret, finanssitetieto, taloudellinen kyvykkyys, tiedon tarpeellisuus, elämänmuutokset, herkkyykskaudet

Nuoret aikuiset kokevat hallitsevansa omaan talouteensa liittyvät asiat hyvin tai erittäin hyvin. He kokevat olevansa kyvykkäitä tekemään taloudellisia päätöksiä ja olemaan vastuussa niistä, mutta kuitenkin tutkimusten mukaan muun muassa maksuhäiriömerkinnät ovat lisääntyneet nuorten keskuudessa huolestuttavasti. Lisäksi maailmantalouden yhä monimutkaistuvammat muutokset ja kriisit tuovat oman vaikeutensa talouden ilmiöiden ymmärtämiseen. Huolestuneisuus nuorten taloudellisesta käyttäytymisestä ja heidän kyvykkyystään on lisääntynyt, ja Suomessa kuten monissa muissakin maissa on alettu toimenpiteisiin sen parantamiseksi.

Tässä tutkimuksessa nuorten taloudellista osaamista tutkittiin heidän oman käsityksensä näkökulmasta. Toimeksiantoyrityksen Keskinäisen Vakuutusyhtiön Turvan kanssa haluttiin tutkia, miten nuoret itse kokevat taloudellisen tiedon tarpeensa, miten he toivovat tiedon olevan tarjolla ja missä kanavissa. Taloudellisen tiedon tarvetta tutkittiin erityisesti yleisiksi elämäntapahtumiksi määriteltujen tapahtumien herkkyykskausien ympärillä, joiden avulla tavoitteena oli tutkia ja todistaa elämäntapahtumien merkitys taloudellisen tiedon tarpeen kokemiseen.

Tutkimus on sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Sen kvantitatiivinen osuus toteutettiin luomalla kyselylomake, joka lähetettiin useiden opiskelija- sekä työntekijäjärjestöjen kautta kohderyhmäksi valituille 18–28-vuotiaille nuorille. Kvalitatiivisen osuuden tarkoitus oli syventää edelleen kyselyn kautta saatuja tuloksia joko vahvistamalla tai kumoamalla tuloksia. Kvalitatiivinen osuus toteutettiin haastattelemalla kahdeksan kyselyyn vastannutta erilaisista taustoista tulevaa ja erilaisia elämäntilanteita kokenutta nuorta.

Taloudellista tietoa koettiin tarvittavan jokaisessa tutkitussa elämäntilanteessa, joita olivat kotoa pois muutto, vakituisen parisuhteen aloittaminen, ammatillisesta koulutuksesta valmistuminen, kokopäivätyön aloittaminen, lapsen saaminen sekä asunnon osto. Eniten tietoa koettiin tarvittavan lapsen saamisen ja asunnon oston tilanteissa. Tärkeäksi se koettiin myös kokopäivätyön aloittaessa ja kotoa muutettaessa. Jokaisessa elämäntilanteessa löytyi kuitenkin vastajia, jotka halusivat tietoa jokaisesta annetusta vastausvaihtoehdosta. Nuoret kokivat kyvykkyytensä tehdä itsenäisiä päätöksiä vähentyvän, mitä enemmän elämässä mentiin eteenpäin, sillä ulkopuolista tietoa tarvittiin enemmän. Tietoa toivottiin olevan saatavilla helposti, puolueettomasti, päivitetysti sekä luotettavasti. Vaikeasti ymmärrettävään tai moneen seikkaan vaikuttavaan asiaan toivottiin henkilökohtaisen asiakaspalvelijan apua. Helposti ymmärrettävään tai yksinkertaisen tiedon toivottiin olevan vaivattomasti saatavissa Internetin kautta.

Elämäntapahtumilla vahvistettiin olevan erittäin merkittävä rooli tiedon merkitykseen liittyen. Tulokset todistivat, että vasta asian ollessa henkilökohtaisesti ajankohtainen, se muuttui mielenkiintoiseksi. Siksi taloudellista tietoa tarjoavien tahojen tulee toiminnassaan miettiä, miten tarjonta voidaan luoda kohtaamaan nuorten kysyntä juuri silloin, kun asia on heille henkilökohtaisesti ajankohtainen ja näin ollen merkittävä.

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELOT

Kuvio 1	Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. vakuutukset, pankkituotteet, budjetointi, oman talouden hallinta) kotoa muuton yhteydessä?	32
Kuvio 2	Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa muuttaessasi pois kotoa?	32
Kuvio 3	Mistä hankit tietoa talousasioista kotoa muuttosi yhteydessä?	33
Kuvio 4	Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. yhteiset vakuutukset, yhteiset tilit, yhteisen talouden hallinta) avo-/avioliiton alkuvaiheessa?	34
Kuvio 5	Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa avo-/avioliiton alkuvaiheessa?	35
Kuvio 6	Mistä hankit tietoa talousasioista avo-/avioliiton alkuvaiheessa?	36
Kuvio 7	Miten olisit avo-/avioliiton alussa toivonut tiedon olevan saatavilla?	36
Kuvio 8	Miten tärkeäksi koit oman tai yhteisen pankkituotteen/vakuutuksen hankkimisen (esim. yhteinen pankkitili, kotivakuutus) avo-/avioliiton alkuvaiheessa?	37
Kuvio 9	Mistä hankit tietoa talousasioista valmistumisen yhteydessä?	38
Kuvio 10	Miten tärkeäksi koit pankkituotteen hankkimisen (esim. Asp-tili, talletukset, PS-tili) valmistumisen yhteydessä?	39
Kuvio 11	Johtiko harkintasi pankkituotteen hankintaan?	40
Kuvio 12	Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa aloittaessasi kokopäivätyön?	41
Kuvio 13	Mistä hankit tietoa talousasioista aloittaessasi kokopäivätyön?	42
Kuvio 14	Miten tärkeäksi koit pankkituotteen hankkimisen (esim. Asp-tili, talletukset, PS-tili) kokopäivätyön aloittamisen yhteydessä?	43
Kuvio 15	Saadessasi lapsen, kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. vauvavakuutus, hankintojen budjetointi ja niihin varautuminen, tilin avaaminen lapselle, Kelan etuudet)?	44
Kuvio 16	Mistä hankit tietoa talousasioista saadessasi lapsen?	45
Kuvio 17	Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. asuntolaina, tulojen ja menojen tasapainottaminen, kokonaiskulujen laskeminen) asunnon hankinnan yhteydessä?	46
Kuvio 18	Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa hankkiessasi omaa asuntoa?	47
Kuvio 19	Miten pitkään harkitsit vakuutuksen hankkimista asunnon oston yhteydessä?	48
Kuvio 20	Johtiko harkintasi vakuutuksen hankintaan?	48
Kuvio 21	Pankkituotteista, vakuutuksista ja Kelan etuuksista tietoa kaivanneet vastaajat, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista	51
Kuvio 22	Apua tulojen ja menojen arvioimiseen, apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin, mahdollisuutta jakaa kokemuksia tai jostain muusta tietoa kaivanneet vastaajat, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista	52
Kuvio 23	Mistä tietoa eniten haettiin, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista	53
Kuvio 24	Mistä tietoa vähemmän haettiin, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista	54
Kuvio 25	Mistä tietoa vähiten haettiin, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista	55
Kuvio 26a,b	Elämäntilanteet, joissa vakuutuksen hankkiminen koettiin tärkeimmäksi: asunnon osto (vasemmalla) sekä lapsen saaminen (oikealla)	58
Kuvio 27a,b	Elämäntilanteet, joissa vakuutuksen/pankkituotteen hankkiminen koettiin keskiarvoisesti tärkeäksi: vakuutus kotoa pois muutettaessa (vasemmalla) sekä vakuutus/pankkituote vakituiseen parisuhteen alkuvaiheessa (oikealla)	58

Kuvio 28a,b Elämäntilanteet, joissa pankkituotteen hankkiminen koettiin vähiten tärkeäksi:
valmistuminen (vasemmalla) sekä kokopäivätyön aloittaminen (oikealla) 59

Taulukko 1	Yhteenveto esitutkimuksessa käytetyistä taustamuuttujista	31
Taulukko 2	Taloudellisen tiedon ”erittäin tärkeäksi” luokitelleet vastaajat elämäntilanteittain jaoteltuna	49
Taulukko 3	Taloudellisen tiedon ”ei lainkaan tärkeäksi” luokitelleet vastaajat elämäntilanteittain jaoteltuina	50
Taulukko 4	Vastaajat, jotka löysivät tietoa riittävästi	56
Taulukko 5	Vastaajat, jotka eivät olleet löytäneet tietoa	57
Taulukko 6	Vakuutuksen tai pankkituotteen hankkimiseen johtanut harkinta	60

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman taustaa	1
1.2 Tutkimustyön tavoite, tutkimusongelmat ja keskeiset rajaukset	3
1.3 Tutkimusmenetelmät	6
1.5 Tutkimuksen teoreettinen tausta	8
1.6 Tutkielman rakenne	12
 2 NUORTEN FINANSSTIETOUDEN TUTKIMINEN ELÄMÄNTILANTEIDEN KAUTTA	 13
2.1 Nuorten aikuisten finanssitietous suomalaisessa yhteiskunnassa	13
2.1.1 Tutkimuksia aiheesta	13
2.1.2 Taloustiedon opettaminen lukioissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa	15
2.2 Finanssitietouden tutkimus kansainvälisesti ja Suomessa	19
2.3 Elämäntapahtumien tuomat herkkyysskaudet	20
2.4 Elämänhistoriakalenteri aineistonkeruumetodina	22
 3 KYSELYTUTKIMUS: TALOUSTUNTEMUS ERI ELÄMÄNTILANTEISSA	 25
3.1 Tutkimuksen toteutus	25
3.1.1 Kvantitatiivinen tutkimusosio	25
3.1.2 Tutkimusosion toteutus ja kohderyhmä	26
3.1.3 Käytetty mittaristo	28
3.1.4 Aineiston analyysi	29
3.2 Kyselyn tulokset	30
3.2.1 Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedot	30
3.2.2 Kotoa pois muutto	31
3.2.3 Vakituisen parisuhteen aloittaminen	34
3.2.4 Valmistuminen	37
3.2.5 Kokopäivätyön aloittaminen	40
3.2.6 Lapsen saaminen	43
3.2.7 Asunnon osto	45
3.3 Elämäntilanteen vaikutus talouden tiedon tarpeeseen	48
3.3.1 Taloudellisen tiedon merkittävyys	48
3.3.2 Taloudellisen tiedon eri osa-alueiden kysyntä	51
3.3.3 Taloudellisen tiedon lähteet	53
3.3.4 Taloudellisen tiedon löytyminen	56
3.3.5 Pankkituotteen/vakuutuksen tärkeys, harkinta-aika sekä hankinta	57
3.4 Johtopäätöksiä tuloksista	61
 4 HAASTATTELUTUTKIMUS: TALOUSTUNTEMUS ERI ELÄMÄNTILANTEISSA	 63

4.1 Tutkimuksen toteutus	63
4.1.1 Kvalitatiivinen tutkimusosio	63
4.1.2 Tutkimuksen kohderyhmä	64
4.1.3 Aineiston analyysi	65
4.2 Tutkimuksen tulokset	67
4.2.1 Kotoa pois muuton kokeminen nuorten näkökulmasta	67
4.2.2 Vakituisen parisuhteen aloittamisen kokeminen nuorten näkökulmasta	68
4.2.3 Valmistumisen kokeminen nuorten näkökulmasta	70
4.2.4 Kokopäivätyön aloittamisen kokeminen nuorten näkökulmasta	72
4.2.5 Lapsen saamisen kokeminen nuorten näkökulmasta	74
4.2.6 Asunnon oston kokeminen nuorten näkökulmasta	75
4.2.7 Lisähuomioita	77
 5 JOHTOPÄÄTÖKSET	 79
5.1 Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu	79
5.2 Keskeisimmät johtopäätökset	81
5.3 Kyselytutkimuksen ja haastattelututkimuksen vertailua	84
5.4 Jatkotutkimusehdotuksia	86
 LÄHTEET	 88
 LIITE 1: Esitutkimuskyselylomake	 93
LIITE 2: Haastattelulomake	107

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman taustaa

Kuluttajien hyvä taloudellinen osaaminen on taito, joka edistää jokaisen talouden toimijan hyvinvointia. Raijaksen ja Uusitalon mukaan (2012) jo varhaisessa lapsuudessa opitaan tietoja ja taitoja rahan käyttämiseen, taloudelliseen päätöksentekoon ja taloudellisessa toimintaympäristössä käyttäytymiseen. Omassa tutkimuksessaan nuorten taloudellisesta osaamisesta, he esittävät tarpeelliseksi aloittaa taloudellisten asioiden opettaminen lapsille ja nuorille jo aikaisessa vaiheessa, jotta tulevaisuuden sukupolvi oppisi hoitamaan talouttaan vastuullisesti sekä ymmärtämään taloudellista toimintaympäristöä ja ottamaan sen toiminnassaan huomioon. Tänä päivänä nuoret ovat Raijaksen ja Uusitalon mukaan yhä varhaisemmassa vaiheessa tekemisissä rahan ja taloudellisten päätösten kanssa – he ovat syntyneet yhteiskuntaan, jossa erilaisten hyödykkeiden hankinta on keskeistä. Yhtenä suurena vaikuttajana nuorten elämässä on teknologia sen tuomine jatkuvasti uudistuvine mahdollisuuksineen. Tieto- ja viestintäteknologisia laitteita tulee jatkuvasti lisää markkinoille, ja laitteet vanhenevat nopeassa tahdissa. Nuoret viettävät paljon aikaa Internetissä, jossa he voivat hankkia erilaisia palveluita, tavaroita ja tietoa sekä hoitaa sosiaalisia suhteitaan. Raijaksen ja Uusitalon aikaisemman tutkimuksen mukaan nuorten suhtautuminen palveluiden käyttöön on vanhempaa sukupolvea myönteisempää, ja he saavat tietää ja omaksuvat kansainvälisiä uutuuksia heitä innokkaammin. Nuorilla kulutukseen liittyy yhä moninaisempia ulottuvuuksia; kuluttaminen ei ole enää vain vaihdantaa, vaan sen avulla nuoret voivat luoda ja ilmaista identiteettiään ja omaa elämäntyyliään, kiinnittyä erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin tai erottautua niistä sekä osallistua monenlaisen sosiaaliseen toimintaan. Perimmäisenä syynä kuluttamiselle on tarpeiden ja halujen tyydyttäminen erilaisten hyödykkeiden avulla. Kuitenkin resurssien ollessa rajalliset, joutuvat nuoret haasteellisen priorisointikysymyksen eteen: mitä hyödykkeitä halutaan ja voidaan hankkia, mistä ollaan sen eteen valmiita luopumaan? (Raijas & Uusitalo, 2012, 7–10)

Perusta nuorten taloudellisille taidoille syntyy perheen kautta lapsuudessa kun he tutustuvat rahaan ostoksilla mukana ollessaan. Lapset ja nuoret vaikuttavat jo varhain sekä perheensä hankintoihin että omiin, vanhempien rahoittamiin hankintoihin (Raijas & Wilska, 2007). Raijaksen ja Uusitalon (2012, 10) mukaan taloudellisesti osaava nuori pystyy käyttämään taitojaan ja soveltamaan hankkimaansa tietoa omat resurssinsa ja taloudellisen tilanteensa ymmär-

täen ja vaihtuvat tilanteet huomioiden. Taitojen ja tietämyksen hyödyntäminen näkyy hänen käyttäytymisessään, toiminnassaan ja valinnoissaan. Nuoret ovat elämänvaiheessa, jossa he vasta opettelevat itsenäiseen toimintaan taloudellisessa ympäristössä, ja jolloin tukea tietojen kartuttamiseen tarvitaan kaikilta ympäröiviltä toimijoilta. Tärkeää on keskittyä miettimään, missä vaiheessa mitäkin taloudellisen osaamisen osa-alueita tulisi nuorille opettaa, ja mitä heidän tulisi vähintään hallita.

Nuorilla taloudellisen osaamisen toiminnoista korostuvat päivittäistalouden hoito ja tulevaisuuteen varautuminen (Peura-Kapanen & Raijas, 2009, 4). Toimintojen toteuttamiseen tarvittavaa taloudellista osaamista, joka voidaan Leskisen ja Raijaksen (2005) mukaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen: omaan talouteen ja taloudellisen ympäristöön liittyvien perusasioiden tietämykseen ja ymmärrykseen, taitoihin suunnitella omaa taloutta ja hyödyntää erilaisia markkinoilla olevia palveluita – mihin erityisesti liittyy tietämyksen ja osaamisen hyödyntäminen informaatiota etsiessä – sekä vastuuseen oman toiminnan ja tehtyjen valintojen seurauksista. Yksilön itsensä lisäksi nuorten taloudelliseen osaamiseen ja toimintaan ovat myötävaikuttamassa monet eri tahot: valtio ja kunnat, viranomaiset (Suomen Pankki, Kansaneläkelaitos, Kuluttajavirasto), pankit ja vakuutusyhtiöt, oppilaitokset ja kustannusala, yhdistykset ja järjestöt, media, vanhemmat sekä viiteryhmät (Raijas & Wilska, 2007, 30–31; OECD, 2010, 12). Nuorten ollessa kyseessä korostuu erityisesti taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden vastuullinen toiminta, mikä käytännössä tarkoittaa tavoitetta siitä, ettei nuorten kokemattomuutta talousasioissa käytetä hyväksi. Osaavat ja talousasiansa hallitsevat kansalaiset ovat tärkeitä koko yhteiskunnalliselle toiminnalle niin pitkällä kuin lyhyellä aikavälillä, jonka vuoksi on perusteltua sanoa, että nuorten taloudellisen osaamisen edistäminen ja kehittäminen kuuluu jokaiselle eri yhteiskunnan toimijalle. Heikosta talousosaamisesta voi aiheutua kansantaloudelle huomattavia kustannuksia esimerkiksi kansalaisten sosiaalisten ongelmien takia. (Habschnick, Seidl & Evers, 2007, 7)

Tämän tutkimuksen kohteeksi valittiin 18–28-vuotiaat nuoret useasta tärkeästä ja mielenkiintoisen tutkimuskohteen tarjoavasta syystä. Tähän ikäryhmään kuuluvat nuoret ovat saavuttaneet täysi-ikäisyyden ja ovat lain mukaan vastuussa omista sitoumuksistaan. Lisäksi useimmiten juuri kyseiseen ajanjaksoon sisältyy suuria, uusia elämänmuutoksia, joihin tässä tutkimuksessa keskitytään tarkemmin. Nuoret ovat elämäntilanteessa, jolloin rahaa tarvitaan ja käytetään paljon, mutta tiedot ja taidot saattavat olla vielä puutteellisia ja ne ovat vasta kokemusten myötä rakentumassa. Oikeudet ja velvollisuudet ovat kuitenkin vastaavia kaikille täysi-

ikäisyyden saavuttaneille kansalaisille aina aikuis- ja vanhuusikään asti. Taloudelliset päätökset ja valinnat ovat suuressa roolissa, ja voivat vaikuttaa nuoren koko tulevaan elämään valinnoista riippuen positiivisesti tai negatiivisesti.

Nuorten taloudelliseen osaamiseen ja sen kehittämiseen on alettu kiinnittää huomiota ongelmiin havahtumisen myötä. Tutkimukset (esim. Kaartinen & Lähteenmaa, 2006) ovat osoittaneet, että nuorilla on yhä enemmän velkaantumisongelmia, jotka johtuvat kulutusluottojen ottamisesta. Suomen Asiakastiedon (2012) mukaan vuoden 2010 alussa alle 30-vuotiaiden maksuhäiriömerkinnät lähtivät nousuun, ja merkinnät ovat lisääntyneet vuosi vuodelta. Tammi-maaliskuussa 2010 uusia maksuhäiriömerkintöjä rekisteröitiin lähes 50 prosenttia enemmän kuin vuonna 2008 eli kaksi vuotta aikaisemmin. Nuorten maksuhäiriömerkintöjen syynä ovat useimmiten maksamattomat puhelinlaskut, pikavipit ja vuokraträstit (Suomen Asiakastieto, 2010). Nuorilla taloudellista käyttäytymistä ohjaa optimistisuus tulevaisuuden suhteen, mikä aiheuttaa ongelmia, jos optimistinen tulevaisuus ei toteudukaan (Peura-Kapanen & Rajas, 2009).

Tarpeeseen taloudellisen kasvatuksen edistämisestä ja paremmasta opetuksesta on herätty ympäri maailmaa. Kansainvälisiä tutkimuksia sekä nuorille kohdennettuja projekteja on tehty ja aloitettu muun muassa OECD:n ja Euroopan komission toimesta (OECD 2012; Dolceta, 2013). Suomessakin aiheen tärkeys on tiedostettu, ja tutkimusta taloudellisen kasvatuksen edistämiseksi on tehty yhä enemmän. Rajaksen ja Uusitalon mukaan (2012, 12) informaatiota on hyvin olemassa eri kanavissa, mutta ongelmana on, miten se tuodaan oikealla tavalla ja oikeaan aikaan esille, jotta nuoret myös löytäisivät ja osaisivat hyödyntää tarjolla olevaa informaatiota. Myöskään informaation tarjoajat eivät tiedä, missä kanavissa ja millä tavalla nuoret tavoitetaan parhaiten. Siksi aiheesta tulee tutkia sekä kysynnän että tarjonnan näkökulmasta.

1.2 Tutkimustyön tavoite, tutkimusongelmat ja keskeiset rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaista finanssitietoa nuoret aikuiset kokevat tarvitsevänsä kohdatessaan erilaisia elämäntilanteita. Tarkoituksena on tutkimuksen esivaiheessa kyselyn avulla selvittää, mitkä tutkimukseen valituista suurimmista nuoria aikuisia kohtaavis-

ta elämäntapahtumista koetaan merkityksellisimmiksi, ja missä elämänmuutoksissa tietoa eniten tarvitaan. Tutkimuksen kyselyvaiheen avulla saadaan luotettavasti selvitettyä, mitkä elämänmuutoksista koetaan tiedon hankkimisen osalta tärkeimmiksi, ja niihin edelleen paneudutaan tutkimuksessa tarkemmin haastatellen satunnaisesti yleisimpiä löydöksiä vahvistaneita vastaajia. Tutkimuksella pyritään vahvistamaan käsitystä siitä, että tarve finanssitiedolle on eri elämäntapahtumien ja -vaiheiden mukaan ajassa muuttuva, sekä vastaamaan kysymykseen siitä, missä tilanteissa, kuinka kauan ja miten tietoa olisi erityisesti toivottavaa olevan tarjolla.

Tutkimuksen tavoite pyritään saavuttamaan vastaamalla seuraaviin tutkimusongelmiin:

- Miten muutos elämäntilanteessa vaikuttaa tarpeeseen saada tietoa finanssituotteista?
- Missä tilanteissa ja muutoksissa tieto on tarpeellista ja miten sitä haetaan? Mitä tieto merkitsee?
- Millaisia herkkyyksia on havaittavissa elämäntilanteen muutoksen ympärillä ja miten nuoret ne kokevat?

Ensimmäisen pää tutkimusongelman avulla halutaan tarkastella kysymystä siitä, mikäli voidaan löytää yhteys finanssitiedon tarpeen ja elämänmuutoksen välillä. Tämän ongelman kautta luodaan pohja ja tarve tutkimukselle, tavoitteena pystyä todistamaan tiedonsaannin tärkeyden korostuminen juuri elämäntilanteiden mukaan. Kahden alakysymyksen avulla laajennetaan tutkimuksen tavoitetta edelleen. Ensimmäisen alakysymyksen avulla halutaan tarkastella, missä konkreettisissa tilanteissa nuorten aikuisten elämässä finanssitiedon tarve koetaan kaikista suurimpana, sekä millä tavalla ja mistä kanavista tietoa haetaan ja mistä sitä toivottaisiin olevan tarjolla. Toinen alakysymys etenee tämän tutkimuksen erityiseen näkökulmaan aiheen tarkastelulle. Sen tarkoituksena on kartoittaa elämänmuutosten ympärillä vaikuttavan herkkyyksiauden pituutta ja laajuutta, löytää vastauksia siihen minkälaisia konkreettisia ajanjaksoja elämäntapahtumien ympärillä tietoa tarvitaan. Tavoitteena on kuvata miten nuoret itse omasta näkökulmastaan asiat kokevat, sekä analysoida sitä, miten tulokset mahdollisesti voitaisiin palveluita luodessa ottaa huomioon. Lisäksi toisen alakysymyksen avulla pyritään löytämään yhtäläisyyksiä herkkyyksiauksista, jolloin edelleen voitaisiin jatkotutkimusehdotukseksi esittää herkkyyksiausten mallintamisen tutkimusta.

Tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan nuoria aikuisia, jotka ovat aloittaneet itsenäisen elämän ja kohtaavat uusia asioita ja vastuita elämässään. Ikäryhmä on rajattu 18–28-

vuotiaisiin nuoriin. Tämä ikäluokka on valittu siksi, että siihen kuuluvat nuoret ovat täysi-ikäisiä, tämä ikäryhmä on useimmiten määritelty finanssi- ja pankkituotteiden erilaistamisissa nuoriksi – jolloin tuloksia voidaan hyvin hyödyntää myös tarjonnassa – sekä siksi, että tarkasteltavana ryhmänä kymmenen vuoden laajuus on sopiva tämän tutkimuksen laajuuteen. Tarkastelun kohteena ovat tätä ikäluokkaa erityisesti kohtaavat elämäntapahtumat, jotka luovat pohjan tämän tutkimuksen tarkastelunäkökulmalle. Näiden tapahtumien voidaan aikaisempaan tutkimukseen perustuen olettaa todennäköisesti tapahtuvan juuri nuorille. Tutkimuksen tavoitteena on löytää keinoja palvella myös niitä nuoria, jotka eivät omaa hyvää tietämystä taloudesta. Pyrkimys on löytää asioita, joille ei vielä ole tarjontaa.

Reesen ja Smyerin (1983) mukaan elämäntapahtumat voidaan määritellä yksinkertaisesti elämänkaaren aikana mahdollisesti tapahtuviksi asioiksi. Tähän tutkimukseen on elämäntapahtumia tarkastelevaan kirjallisuuteen ja tutkimukseen perustuen valittu kuusi tarkasteltavaa, todennäköisesti nuoren elämänkaareissa tapahtuvaa tapahtumaa, jolloin finanssitietoutta voidaan olettaa tarvittavan. Viisi näistä on filosofian maisteri Eija Räikkösen (2012) aikuisuuden siirtymien ajankohtia tarkastelevassa väitöstutkimuksessa todettu yleisimmin kuvaavan aikuisuuteen siirtymistä. Kuudes, asunnon osto, on lisätty tarkastelukohteeksi sen erityisen talouteen liittyvän aspektin perusteella.

Räikkösen (2012) mukaan aikuisuuteen siirtymistä kuvataan usein viiden seuraavan elämäntapahtuman avulla, joita ovat:

- muutto vanhempien luota
- vakituisen parisuhteen muodostaminen (määritelty avo- tai avioliitoksi)
- ammatillisesta koulutuksesta valmistuminen
- kokopäivätyön aloittaminen
- vanhemmaksi tuleminen

Lisäksi tässä tutkimuksessa tutkitaan kuudetta läheisesti finanssitietouteen ja sen osaamiseen liittyvää elämäntapahtumaa, joka on:

- asunnon osto

Asunnon oston voidaan nuoren elämässä sanoa olevan talouden kannalta merkittävä elämäntapahtuma useaan eri tahon tutkimukseen perustuen. Stakesin julkaiseman asumisen laatua koskevan tutkimuksen mukaan (2003) kolmasosa tutkimuksen kohteena olleista 18–29-vuotiaista kotoa muuttaneista nuorista (1900 nuorta 2500:stä vastaajasta) asui omistusasun-

nossa. Joka neljännellä oli asunovelkaa ja joka viides vuokralla asuva säästi omaa asuntoa varten. Puolet nuorista oli tutkijan mukaan asunto-orientoituneita ja puolet arvostuksissaan johonkin muuhun asiaan keskittyviä. (Kyllönen & Kurenniemi, 2003, 17) Asunnon oston voidaan näin ollen sanoa olevan suuressa osassa elämää valtaosalla nuorista, ja se on oleellinen ja perusteltu lisä tutkimuskohteena oleviin elämäntapahtumiin.

Tarkasteltavat elämäntapahtumat ovat kaikki objektiivisia elämäntapahtumia, eli sellaisia, joita hyvin epätodennäköisesti käsitetään eri tavoin tai unohdetaan, esimerkiksi naimisiin meneminen (Headey & Wearing, 1991, 49–73). Vastakohtana olisivat subjektiiviset elämäntapahtumat, jotka voidaan ymmärtää eri tavoin, esimerkiksi ”sain paljon ystäviä”.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tämän tutkimuksen tutkimusstrategiaksi on valittu *mixed methods*, joka tarkoittaa kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusstrategian yhdistämistä. Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen menetelmä on tarkkarajaisesti vaikea täysin erottaa, ja tutkimuksen teossa menetelmiä voidaan käyttää myös rinnakkain, jolloin käytetään kyseistä nimitystä. Menetelmät voivat siis olla keskenään kilpailevia, mutta myös toisiaan täydentäviä lähestymistapoja. Usein kvalitatiivista tutkimusta voidaan käyttää esimerkiksi kvantitatiivisen tutkimuksen esikokeena, tai mikäli menetelmistä vain yksi ei sovi tutkimuksen aiheeseen, voidaan niiden ominaisuuksia yhdistää. Tässä tutkimuksessa menetelmien ominaisuudet yhdistetään tutkimalla tutkimusongelmia rinnakkain sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti, jotta esiin voidaan saada mahdollisimman kattavasti eri menetelmillä saatuja tuloksia samasta aiheesta. Yleisesti näitä yhdessä käytettäviä metodeja vastaan on esitetty kahdenlaisia vastaväittämiä: tutkimusmetodeilla on epistemologisia vastuita, ja kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen ovat molemmat erillisiä paradigmoja, eli yleisesti erillisesti hyväksytyjä viitekehyksiä. On siis väitetty kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen olevan yhteen sopimattomia ja vertailukelvottomia, jolloin niiden sopeuttaminen ei syvällisesti ole mahdollista, vaan se jäisi vain pinnalliselle tasolle. Kuitenkaan ei ole yksiselitteistä todistusta siitä, että kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus olisivat erillisiä paradigmoja, vaan niillä on olemassa päällekkäisyyksiä ja samankaltaisuuksia. Ei siis voida yksiselitteisesti väittää metodien sulkevan toisiaan pois. Näin ollen niitä

voidaan myös käyttää ristiin tutkijan näkemyksen mukaisesti. (Bryman & Bell, 2011, 628–629)

Tämä tutkimus tehdään rinnakkaisesti sekä määrällisin että laadullisin menetelmin. Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa käytetään aineistonkeruumenetelmänä lomakekyselyä ja tulokset tullaan esittämään määrällisesti. Kuitenkin luonteeltaan kysymykset ovat kvalitatiivisia, mikä palvelee tämän tutkimuksen tarkoitusta ja toista rinnakkaista tutkimusvaihetta parhaiten. Laadullinen tutkimus tehdään puolistrukturoituna haastatteluna, jossa kvantitatiivisen tutkimusvaiheen tutkimustuloksia edustavista henkilöistä valitaan satunnaisesti tarkemmin haastateltavat henkilöt. Haastattelun avulla pyritään löytämään syvempiä merkityksiä sekä riippuvuuksia asioiden välillä tutkittaessa nuorten aikuisten finanssitietoutta ja sen tarvetta elämäntapahtumiin heijastaen.

Tämän tutkimuksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastataan kvantitatiivisen tutkimusvaiheen avulla. Tätä varten on luotu kyselylomake (ks. liite 1), jonka avulla pyritään selvittämään, mitkä teorian pohjalta valituista elämäntapahtumista ovat merkityksellisimpiä nuorille ja mistä ja miten yleisesti tietoa tarvitaan. Kysely lähetettiin sähköpostin kautta kolmen palkansaajajärjestön, SAK:n, STTK:n ja Akavan, sekä kolmen opiskelijajärjestön, SAKKI Ry:n, SAMOK Ry:n sekä SYL Ry:n 18–28-vuotiaille nuorille. Näin tutkimusaineiston otokseen saatiin mukaan mahdollisimman monipuolisesti niin töissä käyviä eri ammattialojen nuoria, kuin myös opiskelijanuoria niin ammatillisen toisen asteen oppilaitoksista, ammattikorkeakouluista kuin myös yliopistoista. Kerätty aineisto analysointiin SPSS- sekä Microsoft Excel -ohjelmien avulla graafisesti, tavoitteena havainnollistaa keskeisimmät kyselytutkimuksen löydökset sekä perustelut tutkimuksen haastatteluvaiheen kysymysten muotoilulle.

Tämän tutkimuksen kaksi alatutkimuskysymystä muodostavat tutkimuksen kvalitatiivisen vaiheen ongelmanasettelun. Teoriaan sekä lomakekyselyyn pohjautuen valitaan tarkempaan tarkasteluun otettavat aihealueet sekä yksityiskohtaisemmat kysymykset merkityksellisimmiksi nousseiden aiheiden pohjalta. Kvalitatiivisen tutkimuksen ilmiötä tutkitaan fenomenologisen tiedonhankinnan strategian pohjalta, joka tutkii ihmisten käsityksiä asioista (Metsämuuronen, 2003, 174). Yleisesti tutkitaan sitä, miten maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa (Ahonen 1994, 114, Metsämuuronen, 2003, 174 mukaan). Fenomenografia sanana tarkoittaa ilmiön kuvaamista tai ilmiöstä kirjoittamista; olemassa on vain yksi maailma, josta eri ihmiset muodostavat käsityksiä. Ihmisten käsitykset samastakin asiasta voivat olla

hyvin erilaisia riippuen mm. iästä, koulutustaustasta, kokemuksista ja sukupuolesta (Metsämuuronen, 2003, 174–175). Tutkimusaineiston hankinnan metodina kvalitatiivisessa osiossa on haastattelu, jonka tuloksena pyritään löytämään tämän tutkimuksen löydökset. Tulokset analysoidaan *sisällönanalyysin* avulla, joka Grönforsin (1985, 161) mukaan tuottaa tutkimukselle raaka-aineet teoreettiseen pohdintaan, mutta itse pohdinta tapahtuu tutkijan järjellisen ajattelun keinoin. Syrjäläisen (1994, 90) mukaan sisällönanalyysi voidaan jakaa seuraaviin vaiheisiin: tutkijan ”herkistyminen” omalle aineistolle, aineiston sisäistäminen ja teoretisointi, aineiston karkea luokittelu ja keskeisimmät luokat/teemat, tutkimustehtävän sekä käsitteiden täsmennys, ilmiöiden sekä poikkeusten esiintymistiheyden toteaminen ja niiden pohjalta uusi luokittelu, ristiinvalidointi eli saatujen luokkien puoltaminen ja horjuttaminen aineiston avulla sekä lopulta johtopäätökset ja tulkinta. (Metsämuuronen, 2003, 196–199)

1.5 Tutkimuksen teoreettinen tausta

Tämän tutkimuksen teoriaosio pohjautuu monipuolisesti tarkasteltuun aineistoon tutkimusongelmien taustalla vaikuttavista ilmiöistä. Keskittymisen kohteena olevina ilmiöinä tarkastellaan nuorten aikuisten finanssiosaamista sekä siinä olevia puutteita ja heitä kohtaavia yleisimpiä elämäntapahtumia sekä niihin liittyvien herkkyykskausien ominaisuuksia löydettävissä olevan teorian pohjalta. Ilmiöitä tarkastellaan rajatun ikäluokan näkökulmasta ja jokaisen haastateltavan nuoren oman elämän kontekstissa.

Finanssiosaaminen erityisesti nuorten kohdalla on viime vuosina nähty merkittävänä kehittämisen kohteena niin Suomessa kuin monessa muussakin maassa. Suomessa nuorten finanssiosaamista on tutkittu muun muassa hiljattain loppuunviedyssä TOKATA – tutkimushankkeessa, jossa taloudellista osaamista tutkittiin yhteiskunnassa eri toimijoiden välisenä vastuunjako- ja sidosryhmätoimintakysymyksenä. Tässä Kuluttajatutkimuksen toimeenpanemassa tutkimushankkeessa päätavoitteena oli kehittää käytännön työkaluja niin nuorille kuin taloudellisen toimintaympäristön kaikille toimijoille nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen. Tuloksista laadittiin alan toimijoille opas, jonka avulla he voivat kehittää käytäntöjään, palveluitaan ja viestintäänsä kuluttajien taloudellisen osaamisen edistämiseksi sekä osaamisen ongelmakohtiin puuttumiseksi. (Raijas & Uusitalo, 2012, 7–8, 65) Lisäksi muun muassa Noora Jokinen on joulukuussa 2012 kirjoittanut aiheesta pro gradu -työn ”Yh-

teistyöstä vaikuttavuutta viestintään: taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden roolit ja yhteistyö nuorten taloudellisen osaamisen edistämisessä”. Useita artikkeleja ja lehtikirjoituksia on lisäksi kirjoitettu aiheesta; esimerkiksi Laura Luukkanen sekä Anu Rajjas ovat yhteistyössä julkaisseet artikkelin ”Nuorten näkemyksiä taloudellisesta osaamisesta”, sekä yhä kasvavasta huolestuneisuudesta nuorten maksukykyisyyttä kohtaan, mistä kirjoittaa Taloussanomien 15.1.2013 julkaistussa artikkelissaan ”Alle kolmekymppiset ovat maksuhäiriöisten musta ryhmä” (www.taloussanom.fi 2013). Lisäksi Suomessa on tutkittu esimerkiksi pitkäaikaisäästötuohteista viestimistä nuorille aikuisille vastuullisuuden näkökulmasta, josta opinnäytetyönsä on tehnyt Pauliina Holopainen syksyllä 2011. Kansainvälisesti nuorten finanssilukutaitoa on tutkittu laajalti muun muassa OECD:n toimesta. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) on tehnyt laajaa tutkimusta selvittääkseen muun muassa nuorten kuluttajien finanssitiedon tasoa, jonka tuloksena on kehitetty useita mittausjärjestelmiä ja työkaluja muun muassa G20 talousministereiden, kansallisten finanssikoulutusstrategioiden sekä koulujen talousopetuksen tueksi. OECD toimii lisäksi yhteistyössä INFE:n (International Network on Financial Education) kanssa tarjotakseen yksityiskohtaisen yhtenäistetyn politiikan foorumin hallituksille vaihtaa näkemyksiään ja kokemuksiaan aihepiirin tiimoilta. (www.oecd.fi 2013b)

Elämäntapahtumia on finanssitiedouden kontekstissa tutkittu vähän. Niin Suomessa kuin kansainvälisesti tutkimus elämäntapahtumiin liittyen on pitkälti ollut negatiivisten elämäntapahtumien liittämistä esimerkiksi stressin tai masentuneisuuden kokemiseen, sekä tällaisten vastaavanlaisten tapahtumien riippuvuussuhteiden tutkimista. Vasta hiljattain on tutkimusta alettu tehdä enemmän myös positiivisten elämäntapahtumien vaikutuksista erinäisiin tuntemuksiin, elämäntapahtumien ja positiivisiin ominaisuuksiin. Suomessa elämäntapahtumia on tutkinut muun muassa filosofian maisteri Eija Räikkönen, jonka väitöskirja ”Is timing everything? A longitudinal perspective on adult transitions, their antecedents, and psychological implications” tarkastelee aikuisuuden siirtymiä, niiden yksilöllisiä ja lapsuuden perheeseen liittyviä ennakoijia, sekä siirtymien yhteyksiä aikuisiän psyykkiseen hyvinvointiin (Räikkönen, 2012).

Kansainvälisesti tehdyt tutkimukset elämäntapahtumista ovat samankaltaisesti tutkimuksia, jotka keskittyvät pitkälti tarkastelemaan erilaisten tapahtumien seurauksia elämäntapahtumien kehitykseen sekä terveyden ja hyvinvoinnin tasoon (Murray & Zautra, 2007, 53). Kansainvälisesti tietoa ja neuvoja eri elämäntilanteiden taloudellisiin tarpeisiin on erilaisten verkkosivujen kautta saatavilla jonkin verran paremmin kuin Suomessa. Esimerkiksi Yhdysvaltalaiselle si-

vustolle *Smart About Money*, on NEFE:n (the National Endowment for Financial Education) toimesta kerätty tietoa elämänmuutosten (Life Transitions) taloudellisista vaatimuksista, sekä työkaluja näihin muutoksiin varautumiselle. NEFE on Yhdysvaltojen johtava yksityinen voittoa tavoittelematon kansallinen järjestö, joka on perustettu parantamaan taloudellista päätöksentekoa yksilöiden ja perheiden elämässä. NEFE:n ylläpitämänä on löydettävissä useita erilaisia ja eri kohderyhmille suunnattuja sivustoja (www.cashcourse.org, www.spendster.org, www.myretirementpaycheck.org), jotka kaikki tavoittelevat samaa tarkoitusta – taloudellisen päätöksenteon tietojen ja taitojen edistämistä. Näistä yksi esimerkki, Smart About Money (SAM) -sivusto on ilmainen, puolueeton tietolähde, josta voi löytää artikkeleita, laskureita sekä vinkkejä taloudenhoitoon elämän ylä- sekä alamäissä (www.facebook.com 2013a). Sivusto toimii omien nettisivujen lisäksi Facebookissa, jossa sivustosta tykkääjiä on 1 858. Kaikilla NEFE:n ylläpitämillä sivustoilla on vastaavanlaisesti omat Facebook-sivut, joiden kautta ihmisiä voidaan tavoittaa. SAM-sivustolla voi laskea esimerkiksi opiskelujen kuluja, kannattavuutta esimerkiksi molempien vanhempien töissä käymisestä verrattuna lasten kanssa kotona olemiseen sekä tarvittavaa taloudellista varautumista vanhuuden varalle. Sivustolta voi löytää tietoa ja apua taloudellisiin kysymyksiin esimerkiksi työttömyyden kohdatessa, oman budjetin laatimisessa tai veroasioiden ollessa epäselviä. Toinen hyvänä mallina toimiva esimerkki on lukioikäisille suunnattu ohjelma *The NEFE High School Financial Planning Program* (www.facebook.com 2013b), mikä opettaa lukioikäisiä opiskelijoita rahankäytön hallinnan arvosta tavoiteasetannan, suunnittelun, säästämisen, luottokelpoisuuden ja riskienhallinnan kautta. Ohjelma on vastaavasti ilmainen ja sillä ei tavoitella voittoa. (www.smartaboutmoney.org 2013) Taustalla NEFE:n jakamissa tiedoissa on laaja tutkimuskenttä, johon tiedot perustuvat. NEFE itse tekee tutkimusta jatkuvasti, sekä myös tukee taloudellista hyvinvointia edistävän, organisaation ulkopuolella tehtävän tutkimuksen tekoa rahallisesti. (www.nefe.org 2013a) Nuorten opiskelijoiden asenteita rahankäyttöön ja taloudellisiin päätöksiin on tutkittu esimerkiksi vuonna 2007 Arizonan yliopistossa. Tuloksena löydettiin kolme erilaista tyypillistä nuorten aikuisten finanssi-identiteettiä (”pathfinders”, ”followers” ja ”drifters”), jotka kuvaavat taloudellista käyttäytymistä. Positiivisin näistä oli ”pathfinders”, ”oman tien kulkijat”, henkilöt jotka aktiivisesti etsivät ja löytävät keinoja hoitaa omaa taloutaan. Tutkimus osoitti vanhemmilla olleen suurin vaikutus lapselle kehittyvään positiiviseen taloudelliseen käyttäytymiseen ja asenteeseen. Luku oli 1,5-kertaisesti suurempi kuin koulun taloudellisen opetuksen vaikutus sekä yli kaksinkertaisesti suurempi kuin lasten kaveripiirin vaikutus positiiviseen taloudelliseen käyttäytymiseen. Kuitenkin myös koulutuksen vaikutuksen lopputuloksena tutkijat esittivät ”lumipalloefektin”, joka todensi aikaisessa vaiheessa aloi-

tetun finanssiopetuksen (lukioissa ja ylemmän asteen oppilaitoksissa) kasvattavan eksponentiaalisesti todennäköisyyttä opiskelijoiden itsenäiselle taloudellisten tietojen kerryttämiseksi ajan kuluessa kirjojen, aikakauslehtien ja seminaarien kautta. (www.nefe.org 2013b)

Ero kansainvälisesti, erityisesti Yhdysvalloissa olevan taloudensuunnittelun tarpeeseen verrattuna Suomeen, on luonnollisesti suuri johtuen merkittävistä eroista muun muassa sosiaalivaikutuksessa, opintomaksuissa ja lainsäädännössä. Kuitenkin vastaavanlaiselle puolueettomasti tietoa, artikkeleita sekä työkaluja keräävälle sivustolle voidaan nähdä myös Suomessa olevan tarvetta, sillä vastaavanlaista palvelua ei vielä Suomessa ole tarjolla. Trendi finanssilukutaidon tutkimuksesta on yhä useampien tehtyjen tutkimusten perusteella nähtävissä olevan kasvava, minkä perusteella voidaan mahdollisesti olettaa myös elämäntapahtumien kautta tehtyjen tutkimusten lisääntyvän tulevien vuosien aikana.

Herkkyyskausia (engl. critical period) on tutkittu taloustieteissä vasta vähän. Löydettävissä olevia tutkimuksia juuri finanssialalta ei juurikaan ole saatavilla. Useimmat herkkyyskausia tutkivat tutkimukset on tehty lapsen kehityksestä, keskittyen mallittamaan niitä ajanjaksoja, jolloin lapsi on herkimmillään oppimaan uusia taitoja. Oppimiseen liittyvää herkkyyskausien tutkimusta onkin laaja-alaisesti löydettävissä, esimerkiksi tietyn urheilulajin taitojen oppimisesta on usein mallitettu oppimisen herkkyyskausien avulla. Suomessa tutkimusta on tehty esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa liikuntapedagogiikan ja kasvatustieteen aloilla, esimerkiksi vuonna 2006 Marjut Auvinen sekä Mia Juutilainen ovat kirjoittaneet tutkielman aiheesta ”Esiopetuksen tavoitteiden merkitys vanhempien ja alkuopettajien näkemänä”, jossa mallitetaan lapsen kehitystä herkkyyskausien avulla. Kansainvälisesti eniten tutkimusta herkkyyskausista on tehty samankaltaisesti lapsen kehitykseen liittyen. Kuitenkin käsite ”critical period” on määritelty tieteellistä tutkimusta edistävän James S. McDonnell Foundation:n opetusmateriaalissa tieteellistä tutkimusta varten seuraavasti: ”a critical period is a time during an organism’s life span when it is more sensitive to environmental influences or stimulation than at other times during its life”. Suomeksi määritelmä näin ollen pitää sisällään kaikki ne ajanjaksot, jolloin elävä organismi kohtaa elämänsäkaarensa jaksoja, jolloin se on herkempi ympäristöille vaikutteille sekä ärsykkeille, kuin toisina elämänsäkaaren ajanjaksoina. (www.jsmf.org 2013)

Tutkimuksia elämäntilanteisiin liittyvistä herkkyyskausista finanssialaan liittyen ei ole vielä tehty, mutta kyseistä kirjallisuutta voidaan James S. McDonnell Foundation:n käsitteenmää-

rittelyn mukaan vastaavasti kuin muihinkin elämäntilanteisiin, soveltaa laajalti, ja näin ollen myös talouden vaihtuvien tarvekausien tarkasteluun ja analysointiin.

1.6 Tutkielman rakenne

Tutkimus on jaettu viiteen päälukuun. Ensimmäinen luku on johdanto, jossa lukija johdatellaan tutkimuksen aiheeseen, tutustutaan tutkimuksen taustalla vaikuttavaan kirjallisuuteen, sekä perustellaan tutkimuksen merkitys ja sen sijoittuminen tutkimuskenttään. Lisäksi johdannossa määritellään tutkimusongelmat, tutkimuksen tavoite keskeisimpine rajauksineen ja käsitteineen, sekä esitellään tutkimusmenetelmät.

Luvut kaksi, kolme ja neljä muodostavat tutkimuksen teoreettisen ja empiirisen osuuden. Luku kaksi käsittelee tutkimuksen taustalla vaikuttavaa teoriaa, ja siinä syvennyttään tarkemmin tutkittavaan ilmiöön sekä Suomessa että kansainvälisesti. Teoriaosuudessa tarkastellaan tutkimukselle valittuja näkökulmia laajemmin, sekä käydään läpi teoriapohjaa erityisesti herkkyykskausien teorian pohjalta. Luvut kolme ja neljä muodostavat tutkimuksen empiriaosuuden, sisältäen sekä tutkimuksen kvantitatiivisen tutkimusosion ja tulosten esittelyn (luku kolme) sekä tutkimuksen kvalitatiivisen tutkimusosion ja sen tulosten esittelyn (luku neljä). Kvantitatiivinen tutkimusosuus on toteutettu kyselynä sekä kvalitatiivinen tutkimusosuus haastattelu-tutkimuksena.

Viidennessä eli viimeisessä luvussa esitellään tutkimuksen johtopäätökset. Aluksi tarkastellaan kriittisesti tutkimuksen luotettavuutta sen molempien tutkimusmenetelmien valossa. Seuraavaksi luvussa peilataan tutkimukselle alussa asetettuja tutkimuskysymyksiä ja niihin saatuja vastauksia keskenään, ja tarkastellaan kriittisesti niiden yhtäpitävyyttä sekä vaihtoehtoisesti löydettyjä eroavaisuuksia. Lopuksi esitellään jatkotutkimusehdotukset.

2 Nuorten finanssietouden tutkiminen elämäntilanteiden kautta

2.1 Nuorten aikuisten finanssietous suomalaisessa yhteiskunnassa

2.1.1 Tutkimuksia aiheesta

Sampo Pankin selvityksen mukaan (2011) suomalainen 18–27-vuotias nuori uskoo ymmärtävänsä ja hallitsevansa jokapäiväiset talousasiat, muttei juuri suunnittele tai ennakoi tulojaan. Sampo Pankin selvityksen mukaan henkilökohtaista taloutta horjuttavat usein ennakoimattomat laskut ja vain reilusti alle puolet ikäluokasta kykenee säästämään jonkin verran rahaa kuukausittain. Nuorten talousosaamista kartoittavaan pohjoiseurooppalaiseen tutkimukseen vastasi yhteensä 2 400 suomalaista, ruotsalaista, norjalaista, tanskalaista, irlantilaista ja pohjoisirlantilaista 18–27-vuotiasta nuorta. Nuorten pohjoismaalaisten aikuisten käsitys omasta talousosaamisestaan on vankka. Pohjoismaisessa vertailussa suuria eroja ei nouse esille, joskin tanskalaiset vastaajat kokevat itsensä hieman naapureitaan epävarmemmiksi. 80 prosenttia suomalaisista tutkimukseen vastanneista 18–27-vuotiaista kokee hallitsevansa käytännön talousasiat hyvin tai erittäin hyvin. Tutkimuksen mukaan suomalaisnuoret saavat koulussa paremmin itsenäiseen elämään valmistavaa opetusta kuin skandinaaviset ikätoverinsa. 49% suomalaisista koki oppineensa koulussa ainakin osittain tarpeeksi raha- ja talousasioiden hoidosta, kun Norjassa luku oli 34%, Ruotsissa 27% ja Tanskassa vain 21%. Silti liki kolmannes suomalaisista nuorista ei kokenut itseään valmiiksi huolehtimaan omasta taloudestaan vielä koulun päättyessä. Sampo Pankin johtaja Jyrki Suokaksen mukaan menojaan ilmoitti seuraavansa vähintään kuukausittain peräti 94% suomalaisnuorista, mutta tästä huolimatta 34% heistä ylittää tilinsä vähintään kerran vuodessa. Huolestuttavaa oli se, että peräti 7% tutkimuksessa haastatelluista ilmoitti ylittävänsä tilinsä joka kuukausi. Kysyttäessä nuorten lainatietoutta, koron oikeaan määrittelyyn kykeni kyselyssä 80 prosenttia vastaamaan oikein, mutta halvimman lainavaihtoehdon valitseminen tuotti edelleen ongelmia. Kolmesta tarjotusta lainavaihtoehdosta edullisimman onnistuu valitsemaan vain 43 prosenttia suomalaisista nuorista aikuisista. Elinkustannusten jälkeen käyttöön jäävä raha kuluu pääasiassa vaatteisiin, matkoihin ja muihin ennakoimattomiin kuluihin sekä vakuutuksiin. Vain 20 prosenttia suomalaisista nuorista säästi isompaa hankintaa, kuten asuntoa tai autoa varten, ja 35 prosenttia ilmoitti lisäksi yksinkertaisesti kuluttavansa kaikki ansaitsemansa rahat kuukausittain. (www.danskebank.fi 2011)

Finanssitietous, finanssiosaaminen, talousosaaminen, talouden lukutaito eli finanssilukutaito – kaikki nämä käsitteet pitävät sisällään saman asian yksilön oman talouden hallinnan kyvystä, jota tässä tutkimuksessa käsitellään. Vasta viime vuosien aikana kansalaisten finanssiosaamisen tasoon on alettu kiinnittää huomiota, ja useat finanssilaitokset ovat tutkimustulosten seurauksena alkaneet panostaa tiedottamiseen ja kouluttamiseen. ”Esimerkiksi sijoittamisen perusasioita ei ole kouluissa opetettu, vaan asioiden omaksuminen on ollut jokaisen omilla harteilla”, sanoo Liisa Peura-Kapanen Kuluttajatutkimuskeskuksesta (www.porssisaatio.fi 2009). Taloudellisen toimintaympäristön parhaillaan käynnissä olevat muutokset, kansantalouden suhdannekehitys ja finanssimarkkinoilla tarjolla olevien vaihtoehtojen lisääntyminen kuitenkin yhä enemmän haastavat nuorten taloudellista käyttäytymistä ja valintoja markkinoilla. Taloudellinen osaaminen korostuu erityisesti talouden epävarmuuksissa: niin kansantalouden kuin oman talouden odottamattomissa tapahtumissa tarvitaan tietämystä ja osaamista, joka antaa valmiuksia sopeuttaa taloudellista käyttäytymistä muuttuviin olosuhteisiin. Nuoret ovat vanhempia kuluttajia haavoittuvampia rajoittuneesta tieto-taito -tasosta ja kokemuksesta johtuen, mutta tästä huolimatta he ovat täysi-ikäisyyden saavuttamisen jälkeen vastuussa toiminnastaan ja sitoumuksistaan. Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että tietojen, taitojen ja kokemusten puuttuessa nuoret joutuvat vanhempia herkemmin ongelmiin talouden hoidossaan. (Raijas & Uusitalo, 2012, 9–12)

Useita tutkimushankkeita on aiheeseen liittyen Suomessa hiljattain viety läpi. Yksi näistä, TOKATA, eli toimijat, kanavat ja tavat kuluttajien taloudellisen osaamisen edistämisessä, on vuoden 2011 alussa startannut kaksivuotinen suurtutkimus, joka etsii uusia keinoja opettaa nuorille talousasioiden hallintaa. Tutkimushankkeen päätavoite on 15–20-vuotiaissa nuorissa, ja finanssiasioden ymmärryksen kasvattaminen pääosin oppilaitosten kautta tehtäväksi suunniteltua koulutustyötä. (www.porssisaatio.fi 2011) Toisena esimerkkinä viimeaikaisista tutkimushankkeista on VINHA-tutkimushanke, vuosina 2006–2008 toteutettu kokonaisvarallisuuden hallintaan liittyvä hanke, joka tuotti tietoa varallisuuden hallinnasta kuluttajia ja finanssipalveluiden tarjoajia varten. Hankkeen tuloksena kehitettiin päätöksentekoa tukeva konsepti, jossa varallisuuden hallintaa lähestytään kokonaisvaltaisesti. (www.kuluttajatutkimuskeskus.fi 2012) VINHA-hankkeen tulokset ovat lähinnä finanssipalveluiden tarjoajia hyödyttäviä, sillä sen perustalta on luotu esimerkiksi suosituksia pankeille sijoitustuotteiden myyntiin liittyen (www.porssisaatio.fi 2011).

2.1.2 Taloustiedon opettaminen lukioissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa

Suomen Taloustieteellisen Yhdistyksen 18. maaliskuuta 2013 järjestämässä seminaarissa käytiin läpi kysymyksiä talouden tiedon opetukseen liittyen; mitä tavoitteita talouden opetuksella lukioissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa pitäisi olla, pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä, miten voitaisiin kehittää kannustimia talouden osaamisen edistämiseen, sekä pitäisikö olla olemassa jokin foorumi, missä eri oppilaitosten ja -aineiden opettajat voisivat jakaa tietoa? Keskustelun avanneen sekä sitä johtaneen Taloustieteellisen yhdistyksen puheenjohtaja Panu Kalmi (Vaasan yliopisto), kannusti panelisteja huomaamaan, että opettajilta voi helposti unohtua se, mitä oppilaille on eri oppilaitoksissa opetettu ja mitä he mahdollisesti ovat oppineet ja ovat voineet oppia. Talouden opettaminen voisi olla huomattavasti helpompaa, mikäli opettaja jo kussakin oppilaitoksessa kurseja aloittaessaan jonkin verran tietäisi, mitä oppilaat jo osaavat. Edesauttavana tekijänä foorumin jakaminen voisi toimia keinona ”yhdistää voimia”, yhtenäistää talouden opetuksen linjaa eri oppilaitosten välillä ja jakaa tietoa sekä esimerkiksi hyväksi havaittuja opetusmetodeja. (Seminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”, Helsinki, 18.3.2013)

Suomen lukioissa (opiskelijat yleisimmin 16–19-vuotiaita) lähtökohtaisesti keskiverto nuori suorittaa yhden kurssin taloustietoa. Tämä käsittää neljäkymmentä 45 minuutin oppituntia, joiden aikana opitaan muun muassa talouselämän toimintaperiaatteita sekä tarkastellaan ja analysoidaan talouden kysymyksistä kuluttajan, yritysten ja valtioiden näkökulmasta tilastojen ja muiden lähteiden (esimerkiksi uutisten) avulla. Opiskelijoista jokaisen on käytävä yksi taloustiedon pakollinen kurssi, jonka lisäksi taloustietoa voi syventää vapaasti valittavilla syventävillä sekä lukiokohtaisilla soveltavilla kursseilla. Helsingissä 18.3.2013 pidetyssä talouden opetusta käsitelleessä seminaarissa lukion taloustiedon opetuksesta puheenvuoron pitänyt Eero Kitunen korosti merkittävämpänä huomion aiheena lukion taloustiedon opetuksessa erityisesti opiskelijoiden motivoinnin merkitystä. Kurssin ollessa pakollinen, tulevat useimmat teini-ikässä olevista nuorista kurssille sillä mielellä, että siellä on pakko olla. Tärkeää olisi motivoida nuoret ymmärtämään talouden ymmärtämisen merkitystä sekä tehdä asiasta mielenkiintoinen. Yhtenä yhteiskuntaopin oppiaineen tavoitteena taloustiedon kursseilla on antaa opiskelijoille ”taitoja tehdä jokapäiväisiä taloudellisia päätöksiä ja tarkastella taloudellisia kysymyksiä myös eettiseltä kannalta”. Kuitenkin Kitunen tuo esille ongelman siitä, että jokaisen lukion taloustiedon opettajan on pidettävä huolta siitä, että hänen kursseilla opettamansa

asiat palvelevat tulevia ylioppilaskirjoituksia, joissa useimmiten pääpaino on kuitenkin – ei jokapäiväisen talouden hoidossa – vaan tilastotiedon analysoinnissa ja soveltamisessa. Ikään kuin ideana on, että opiskelija voisi talouden teorian ja analysoinnin kautta oppia asioita taloudesta, joita he voivat myös soveltaa omaan elämäänsä ja arkipäivän taloudellisten päätösten tekemiseen. Kuitenkin Kitunen myönsi olevansa sitä mieltä, että jokapäiväisen talouden hoidon, käytännön taloudellisten ongelmien välttämisen ja päätöksenteon taidon opettaminen jää lukiokursseilla liian vähäiseksi. Yksinkertaisesti aikaa siihen ei ole riittävästi, sillä opetusohjelman mukaiset ja ylioppilaskirjoituksiin tähtäävät tavoitteet ovat sen verran suuria, että aika menee ylioppilaskirjoituksiin tähtäävien asioiden opettamiseen. Kaiken kaikkiaan Kitunen oli sitä mieltä, että yhteistyö talouden opetuksessa eri oppilaitosten välillä olisi tarpeellista ja erittäin toivottavaa, jotta jatkumo yläasteelta lukioon ja jälleen lukioista eteenpäin ammatikorkeakouluun tai yliopistoon, olisi saumatonta ja mahdollisimman hyvin hyödynnettyä. ”Lukio tulisi nähdä pedagogisena linkkinä nuoren kasvussa”, sanoo yhteiskuntaopin opettaja Eero Kitunen, ja perustelee asian sillä, että mielenkiinto ja perusta oppiaineeseen tulisi luoda jo peruskoulussa. Lukio toimisi välissä eteenpäin vievänä tekijänä, ja korkeakoulut jälleen talouden oppia syventävänä opinahjona. Tällöin oppiminen jatkuisi luonnollisesti ja tehokkaasti läpi nuoren opiskeluvuosien, ja kokonaisuus pysyisi kasassa. (Seminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”, Helsinki, 18.3.2013)

Haaga-Helian ammattikorkeakoulun kansantalouden opettaja Tapio Mäenpään mukaan ammattikorkeakoulun talouden opetus on hajanainen kenttä. Liiketalouden koulutusohjelmassa käydään läpi makro- sekä mikrotaloutta, ja tavoitteena kursseilta on saada taloudellista yleisivistystä, jota työelämä myöhemmistä tehtävistä riippumatta edellyttää. Opintoja on kuitenkin tarjolla suhteellisen vähän, ja niiden laajuus vaihtelee. Usein myös opiskelijat itse ovat olleet pettyneitä opintojen laajuuteen ihmetellen, että opinnot eivät etene syvemmälle. Mäenpää arvelee, että keino motivoida opiskelijoita ajattelemaan oman talouden hoitoon liittyviä kysymyksiä, olisi linkittää maailmantalouden asiat omiin asioihin, esimerkiksi miettimällä, miten maailmanlaajuinen finanssikriisi voi nyt ja tulevaisuudessa vaikuttaa omaan säästämiseen, lainoihin ja jokapäiväisiin taloudellisiin päätöksiin. Toinen suuri motivoiva tekijä Mäenpään mukaan olisi miettiä sitä, miten opiskelijoita voitaisiin enemmän rohkaista ”ajattelemaan itse”, sen sijaan, että asiat opittaisiin vain kirjasta ulkoa lukemalla. Itse ajatteleva auttaisi hahmottamaan reaali maailmassa tapahtuvia asioita, ja ymmärtämään niiden todellisuutta sekä lukemaan ja ajattelemaan taloudessa tapahtuvia asioita kriittisesti ja ”omilla ai-

voilla”. Osa opiskelijoista Mäenpään mukaan jopa hieman pelkää talouden opintoja, sillä jo ennakkokäsitys oppiaineesta on, että se on vaikeaa ja monimutkaista. Tämä ajatus pitäisi pysyä muuttamaan. Ammattikorkeakoulujen tulevaisuudessa uusissa opetusohjelmissa on yhä enemmän pyritty keskittymään nimenomaan liiketalouden osaamiseen ja sen opintojen laajentamiseen. Jotta opittuja asioita saataisiin käytäntöön, voisi oppimisen apuna käyttää esimerkiksi soveltavia tai case-tyyppisiä tehtäviä (Mäenpää, 2013). Erityisesti Mäenpään mukaan yhteistä foorumia talouden opetukseen oppilaitosten välille tarvittaisiin siksi, että samankaltaiset osaamisvaatimukset ja samankaltainen opetuksen taso eri oppilaitosten välillä toteutuisivat, jolloin helpompi olisi myös opettajalle tietää, miltä osaamistasolta kussakin koulussa lähdetään ja mitä oppilaat mahdollisesti osaavat ja mitä heidän tulisi seuraavaksi oppia. (Seminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”, Helsinki, 18.3.2013)

Yliopistoissa talouden opetus on jo syvemmillä, teoreettisella tasolla. Taloustiede on oma pääaineensa (kansantaloustiede), josta on saatavilla opintoja aina maisteriohjelmaan asti. Yliopistojen opetusohjelman ja sen rakenteen tehtävä ei enää esimerkiksi lukioden tavoin ole yleissivistävä, vaan opiskelijat valitsevat oman kiinnostuksen kohteensa ja pääaineensa itse. Näin ollen taloustiedettä valikoituvat useimmiten lukemaan ne, ketä se eniten kiinnostaa. Aalto-yliopiston taloustieteen professori Matti Pohjolan mukaan etuna yliopistossa on, että opettajat voivat jo valmiiksi olettaa opiskelijoiden osaavan pääsykoekirjan asiat taloustieteestä, jolloin heidän on helppo jatkaa opetusta peruskurssin kautta eteenpäin. Yliopiston opetussisältö on pitkälti vakiintunut ja se on jopa maailmanlaajuisesti samankaltainen, Suomessa vain opetetaan kansainvälisten standardien mukaisia asioita Suomen esimerkkeihin peilaten. Yliopistossa opiskellut ekonomisti voi esimerkiksi ymmärtää hinnan ja kysynnän käyrästä ”ei vain sen, miten hinta vaikuttaa kysyntään, vaan myös sen, miten koko kuvio vaikuttaa talouden ja yhteiskunnan hyvinvointiin”. Pohjolan mukaan opiskelijat tietävät ja osaavat paljon, ja ovat matkalla rautaisiksi talouden ammattilaisiksi. Yliopiston tehtävä talouden opetuksessa ei kuitenkaan ole keskittynyt oman talouden hoitoon – ”opiskelijat varmasti hallitsevat senkin, mutta se tulee ikään kuin siinä sivussa teorian ja opintojen kautta”, sanoo Pohjola. Yhteistä foorumia talouden opetukseen Pohjola ei niin vahvasti kaipaa, sillä hänen mukaansa yliopisto-opetus toimii jo tällaisenaan. Kuitenkin hän korostaa nyky-yhteiskunnan viestimisen tärkeyttä, ja tuo esille opiskelijoiden ja tutkijoiden tehtävänä olla aktiivisesti yhteydessä myös ”tavallisiin kansalaisiin” ja toimimaan linkkinä taloustieteen ja kansalaisten välillä. (Seminaari

”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”, Helsinki, 18.3.2013)

Talouden opetuksen voidaan ajatella olevan osin koulujen ja oppilaitosten tehtävä, mutta ainostaan sitä se ei ole. Jyväskylän yliopiston professori Outi Uusitalon (www.omatalous.lahitapiola.fi 2013) mukaan päävastuu rahankäytön ja kuluttamisen tapojen opettelusta on kotien. ”Sieltä nuoret oppivat, miten rahaa käytetään ja miten kuluttamiseen asennoidutaan. Aina hyvä esimerkki ei tartu nuoriin, mutta hyvän pohjan siitä joka tapauksessa saa”, sanoo Uusitalo. Myös Nordean ekonomisti Pasi Sorjosen mukaan kotitaloudella on vastuuta talouden osaamisesta. Hänen mukaansa pitkälle pääsee osaamalla ymmärtämällä budjettirajoitteen käsitteen omassa taloudessa (oma talous tasapainossa), osaamalla korkomatematiikkaa omiin lainoihin, sijoituksiin sekä korkoa korolle -laskujen varalle, varautumalla epävarmuuteen eli riskeihin, ymmärtämällä että koulutus on tuottava investointi (jolla yltyä keskituloiseksi), että yritys työllistää aina kun sen kannatta tehdä niin, ja että ei ole olemassa ”mätkyjä” – vain liian vähän maksettuja veroja. Sorjosen mukaan viisaan taloudenpidon periaatteet ovat aina samat – koulutus, laskujen maksu ajoissa, työttömyysturva, vakuutukset, säästöt, liian velkaantumisen välttäminen sekä korkojen nousuun varautuminen. Kysyttäessä Nordean vastuuta talouden opettamisesta on Sorjosen mukaan totta että myös pankilla on vastuuta talouden opettamisesta, mutta puheessaan hän kuitenkin tuo esille vain kotitalouden roolia taloudellisen osaamisen hallitsemisesta. Esimerkiksi Nordea käy kouluissa ja oppilaitoksissa pitämässä oppitunteja talouden osaamisesta taikka ekonomistin työstä, mutta Sorjosen mukaan ”edes hänen omat lapsensa eivät vielä ymmärrä mitä isi tekee työkseen”. Näin ollen talouden ymmärtämisen voidaan hänen mukaansa ajatella kehittyvän lapsen mukana, jolloin malli kuluttamiseen opittaisiin kotona ja maailmantalouden teoreettinen toiminta myöhemmin vanhemmalla iällä opinnoissa. (Seminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”, Helsinki, 18.3.2013)

Taloustieteellisen Yhdistyksen järjestämässä seminaarissa enemmistö panelisteista oli sitä mieltä, että painotus kouluissa on vielä liikaa kansantaloudellisissa asioissa, ja henkilökohtaisen kuluttamisen opettaminen jää liian pienelle painolle. Ongelmana kuitenkin on, että oppilaitoksilla on tietyt valtakunnalliset tavoitteet opetusohjelmissaan, joita tulee noudattaa ja aikaa sen yli henkilökohtaisten asioiden opettamiselle ei juurikaan jää. Jyväskyläläistä Sepän lukiota käyvä Böger Niles, 18, on sitä mieltä, että talousasioita voitaisiin käsitellä nykyistä

enemmän koulussa. ”Mielelläni kuulisin jo lukiossa, miten raha-asiat järjestyvät opiskelijana. Esimerkiksi opintorahasta voisi olla tietoa, samoin ensimmäisen asunnon ostamiseen liittyvistä asioista. Pankkitileistä ja rahastosijoittamisestakin kuulisin mielelläni”, Niles sanoo (www.omatalous.lahitapiola.fi 2013). LähiTapiolan vastuullisen yritystoiminnan johtaja Anu Pylkkänen summaa asian sanomalla, että nuorten talousosaaminen on kaikkien asia. Hänen mukaansa kaikilla osapuolilla on oma roolinsa, kodilla, koululla, finanssialan toimijoilla ja julkisilla yhteisöillä. Kaikkien tulee kantaa vastuunsa ja muistaa, että tätä työtä tehdään joka päivä arjen tasolla, sanoo Pylkkänen (www.omatalous.lahitapiola.fi 2013).

2.2 Finanssitietouden tutkimus kansainvälisesti ja Suomessa

Myös kansainvälistä tutkimusta finanssilukutaidosta on tehty hiljattain paljon. Viime aikoina OECD on painottanut harmonisoitua taloudellisen lukutaidon mittaamista sekä korostanut kansallisen strategian luomista talouskasvatukseen ja antanut ohjeita sen rakentamiseen. OECD on kehittänyt muu muassa haastattelumittarin, jota voidaan käyttää apuna finanssilukutaidon selvittämiseen erilaisista taustoista ja kansallisuuksista tulevien aikuisten kesken, sekä kansainvälisen PISA-tutkimuksen piirissä tehtävän instrumentin 15-vuotiaiden koululaisten finanssilukutaidon tason mittaamiseen. Maaliskuussa 2012 julkaistu pilottitutkimus finanssilukutaidon mittaamisesta suoritettiin 14 maan ja neljän maanosan laajuisesti. Siinä keskityttiin finanssitietouden muunnelmiin, käyttäytymisen ja asenteiden tutkimiseen, sekä sosio-demografisten tekijöiden paljastamien tiedon tasoerojen paljastamiseen eri maissa. Kysymyksiin oli koottu asioita lukuisista talouteen liittyvistä oleellisista osa-alueista, kuten budjetointi ja varallisuuden hallinta, säästäminen, pitkän ajan taloudellinen suunnittelu sekä finanssitulot ja niiden kuluttaminen. Tulokset osoittivat puutteita finanssilukutaidon tasossa suuressa osassa väestöä jokaisessa tutkimuksen kohteena olleessa maassa. Lisäksi finanssikäyttäytymisestä löytyi huomattavasti varaa parantaa. Asenteet finanssiasioita kohtaan vaihtelivat laajalti vastaajien kesken. (www.oecd.org 2013a) Myös Euroopan komissio on panostanut taloustaitokasvatukseen erilaisten projektien ja verkkosivustojen avulla. Suomessa aiheen tärkeys ja taloudellista osaamista edistävien toimenpiteiden tarve on Euroopan mallin mukaisesti tiedostettu ja toimenpiteisiin ryhdytty. Informaatiota on olemassa eri kanavissa, mutta ongelmana edelleen on sen löytäminen, arviointi ja hyödyntäminen, joka tämän hetkisisissä palveluissa on nuorelle usein haasteellista. Myös informaation tarjoajat ovat usein epätietoisia siitä, missä

kanavissa nuoret tavoitetaan parhaiten ja millä tavalla heille tulisi viestiä. Siksi aiheesta tulee tutkia niin kysynnän kuin tarjonnan näkökulmasta. (Raijas & Uusitalo, 2012, 9–12)

Vaikka Suomessa on tehty useita finanssitietoutteen ja sen parantamiseen liittyviä tutkimushankkeita ja niiden tuloksiakin saatu integroitua toiminnoiksi, on kuitenkin edelleen huomattavissa puutteita etenkin juuri oikeaan aikaan ja oikeaan tarpeeseen helposti ja tehokkaasti välitetyssä tiedon saannissa. Nuoria aikuisia varten ei Suomessa ole erityisesti vain heille kohdennettuja palveluita, vaan tieto on samankaltaisesti muotoiltuna saatavilla kaikille ikäluokille, jolloin mahdollinen tietämättömyys oikean tiedon etsinnässä voi aiheuttaa sen huomaamatta jäämisen silloinkin, kun se olisi tarpeellista. Tämän vuoksi voidaan sanoa olevan olemassa tarve tutkimuksen tekemiseksi sen realisoimiseksi, että nyt löydetty tieto saadaan tehokkaasti oikeaan aikaan ja oikealla tavalla välitettyä halutulle taholle. Tässä tutkimuksessa keskitytään pyrkimykseen luoda katsaus siihen, miten nuoret itse kokevat ajanjaksot erilaisten elämänmuutosten ympärillä oman taloutensa kannalta, sekä miten ja milloin he finanssitietoutta tarvitsisivat. Käsite *nuoret aikuiset* on tässä tutkimuksessa rajattu käsittämään 18–28-vuotiaat henkilöt; täysi-ikäiset, peruskoulunsa ja mahdollisen lukionsa käyneet nuoret, jotka koulujen loputtua ovat siirtyneet joko yliopistoihin, ammattikorkeakouluihin, muihin oppilaitoksiin, töihin, kotiaideiksi tai -isiksi tai työttömäksi työnhakijaksi taikka lähteneet ulkomaille mutta eivät vakituisesti. Jokaisella tämänikäisellä henkilöllä voidaan yleisen elämänkaaren etenemisen mukaan olettaa olevan elämässä käynnissä suuria muutoksia sekä vastuullisia taloudellisia päätöksiä tehtävänä. Nämä nuoret aikuiset eivät vielä ole olleet siinä sukupolvessa mukana, joille talousasioita on alettu kouluissa opettamaan, mutta heihin tulisi kuitenkin kiinnittää suurta huomiota niin heidän yksilöinä, kuin yhteiskunnankin hyvinvoinnin takaamiseksi. Tämä tutkimus pyrkii täydentämään jo tehtyä tutkimusta aiheesta, tuoden siihen tärkeänä lisänä elämäntapahtumien vaikutuksen tiedonhankinnan tarpeeseen.

2.3 Elämäntapahtumien tuomat herkkyyskaudet

Life event- eli elämäntapahtumatutkimuksen standardimittareiden kehittäminen tutkimusalalle alkoi 1960-luvulla Thomas Holmesin ja Richard Rahen aloitteesta, mikä edelleen on viimeisen 50 vuoden aikana johtanut nopeaan kehitykseen life event -teorian kehittämisessä ja sen mittaamisessa. *Life event eli elämäntapahtuma* -käsitteelle ei ole olemassa vain yhtä vakiintu-

nutta ja maailmanlaajuisesti hyväksyttyä määritelmää, mutta Holmesin ja Rahen esitys käsitteen määritelmästä on osoittautunut alan tutkimuksissa eniten käytetyksi. Holmes ja Rahe ovat määritelleet elämänmuutoksen olevan ”mikä tahansa muutos elämäntyylin rutiinissa, mikä aiheuttaa ihmiselle tarpeen uudelleensopeutumiselle”. Tämän määritelmän piirissä tulee tarkastella kahta näkökulmaa: mistä aiheutuu tapahtuma, sekä mistä aiheutuu muutos? Tapahtumat vaihtelevat hyvin pienistä arjen tapahtumista, kuten esimerkiksi maitotölkin ostosta, aina sosiopoliittisiin tapahtumiin, kuten suurtulva tai sodan uhka, asti. Muutos voi vastaavalla tavalla vaihdella hyvin pienistä rutiinista poikkeamista, kuten vakioruokakaupan sijasta toisen ketjun kauppaan poikkeamisesta, suuriin ja vaikuttaviin muutoksiin, kuten puolison kanssa yhteen muuttamiseen, asti. Tämä muutosten erittäin laaja skaala tuo oman vaikeutensa elämänmuutoksia tutkivien tutkijoiden työhön. (Murray & Zautra 2007, 53–61)

Life event –tutkimus on ensisijaisesti keskittynyt tarkastelemaan tapahtumien seurauksia kartoittaen niiden vaikutuksia elämänsä kaaren kehitykseen sekä terveyteen. Pitkään säilynyt trendi tutkimuksessa on ollut vuorovaikutussuhde negatiivisten elämäntapahtumien ja elämänlaadun heikkenemisen välillä, jota on mitattu erilaisten fyysisen kunnon heikkenemisen oireiden sekä psykopatologian avulla. Hiljattain tutkijat ovat alkaneet keskittymään enemmän myös haluttujen elämäntapahtumien, kuten positiivisten sosiaalisten kanssakäymisten sekä henkilökohtaisten saavutusten vaikutusten terveyteen sekä hyvinvointiin, tutkimiseen. (Murray & Zautra 2007, 53–61)

Tarve tutkia nuorten finanssitietoutta juuri elämänmuutosten kautta on yhä enemmän tutkijoita ja alan toimijoita kiinnostava aihe myös Suomessa. TOKATA -tutkimushankkeen (toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämisessä) loppuraportin esittelytilaisuudessa Helsingissä 17.12.2012, tuotiin usealta taholta useampaan kertaan esille tarve vastata nuorten taloustietouden tarpeeseen erityisesti juuri ajankohtaisesti elämäntapahtumiin reagoi- den, jolloin nuoret tavoitettaisiin juuri oikeaan aikaan ja haluttu tieto nuoren puolelta sekä haluttu keino vastata tarpeeseen toimijoiden puolelta, tulisi mahdollisimman optimaalisessa pisteessä löydettyä ja hyödynnettyä. Jyväskylän yliopiston professori Outi Uusitalon mukaan ”talousasiat ovat nuorille kiinnostavia silloin, kun ne ovat ajankohtaisia, eli eri elämäntilanteiden – kuten kotoa muutto – yhteydessä”. Myös tilaisuudessa nuoren puheenvuoron käyttänyt Kimi Uosukainen korosti elämäntilanteen merkitystä tiedon haussa: ”Tarvitaan erilaista tietoa eri aikoina, erityisesti eri elämänvaiheiden muutoksissa tarvitaan tukea, jota nuoren on helppo kysyä asiantuntijalta, mitä toimintaympäristöjen tulisi tukea”. Tutkimushankkeen tut-

kimuspääällikkö Anu Raijas Kuluttajatutkimuskeskuksesta puheenvuorossaan edelleen toisti samaa asiaa: ”Pelkkä tieto ei riitä muuttamaan käyttäytymistä, vaan tietoja pitää pystyä soveltamaan omaan elämään. Toimijoiden täytyy pystyä löytämään ajankohdat, milloin tietoa tarvitaan.” (TOKATA –tutkimushankkeen loppuraportin julkaisutilaisuus, Helsinki, 17.12.2012)

Brownin, Harrisin ja Hepworthin (1995, 7–21) mukaan yleisimpiin nuorten aikuisten kohtaamiin suurimpiin elämäntilanteiden muutoksiin luokitellaan kuuluvan muutokset romanttisissa suhteissa sekä perhesuhteissa, muutokset opiskelu- tai ammatillisessa statuksessa, muutokset fyysisessä terveydessä sekä oikeudellisissa sekä taloudellisissa tilanteissa. Sivulla 4 määriteltujen, tähän tutkimukseen valittujen kuuden elämänmuutoksen (muutto vanhempien luota, vakituisen parisuhteen muodostaminen, ammatillisesta koulutuksesta valmistuminen, kokopäivätyön aloittaminen, vanhemmaksi tuleminen sekä asunnon osto) voidaan katsoa lukeutuvan myös Brownin, Harrisin ja Hepworthin määritelmään elämäntilanteiden muutoksista. Nämä tapahtumat ovat tässä tutkimuksessa tärkeitä, sillä ne ovat tapahtumia, jotka lähes jokainen nuori tulee elämänsä aikana todennäköisesti kohtaamaan ja joihin samanaikaisesti liittyy suuri taloudellinen vastuu.

Herkkyyskausi on kypsymisen kautta muodostunut kehitysvaihe, jolloin jonkin taidon oppiminen on nopeinta. Käsite on tieteessä useimmiten liitetty lapsen kehityskaareen ja erilaisten kasvuvaiheiden selittämiseen psykologian avulla. Tässä tutkimuksessa puhutaan tiedon herkkyyskaudesta vastaavalla tavalla oppimisena, kuitenkin liittyen taloustietouteen ja sen oppimiseen. Tiedon omaksuminen on aina prosessi, joka lähtee liikkeelle herkkyyskaudesta, etenee tiedon havaitsemiseen ja sen hyväksymiseen ja omaksumiseen. Mikäli finanssiyhtiö tai muu taho pystyy olemaan läsnä juuri tässä herkkyyskaudessa, voidaan olettaa että on hyvin paljon todennäköisempää että tieto havaitaan ja edelleen otetaan haltuun eli omaksutaan. Tällöin tieto etenee oppimiseksi, eikä jää pelkäksi saatavilla olevaksi tiedoksi. (Jarasto P., Siervo N., 1998, 21–23)

2.4 Elämänhistoriakalenteri aineistonkeruumetodina

Tässä tutkimuksessa sen kvalitatiivisessa tutkimusvaiheessa eli haastatteluvaiheessa, käytetään aineistonkeruumetodina elämänhistoriakalenteria. Sen avulla pyritään löytämään uuden-

laisia yhteyksiä elämäntapahtumien ja taloudellisen tietämyksen tarpeen välillä, erityisesti nuorten aikuisten elämässä. Elämänhistoriakalenteri aineistonkeruun menetelmänä etsii ja raportoi retrospektiivisiä, eli menneisyydessä olevia tapahtumia, jotka ovat voineet tapahtua kuukausia tai vuosia sitten. Verrattuna perinteisiin standardoituuihin haastattelumetodeihin, kalenterin käyttö auttaa vastaajia muistamaan ja luokittelemaan omaelämäkerrallisia tapahtumia täydellisemmin ja täsmällisemmin. Useimmiten menetelmän voi kohdata sosiaalialan tutkimuksessa, mutta se on käytössä myös monella muulla tieteenalalla, mukaan lukien taloustieteet. Sanelle ”elämänhistoria” on käytössä myös muita samankaltaisia sanoja kuten ”elämäkerta” tai ”elinaika”, jotka kuvaavat samaa merkitystä ihmisen elämää tutkivassa kirjallisuudessa. Termit ovat merkitykseltään lähes identtisiä, ja niiden avulla kuvataan tapahtumaketjua, josta jokaisen ihmisen elämän voidaan nähdä vaihe vaiheelta koostuvan. (Belli, Stafford & Alwin, 2009, 1–5)

Aineistonkeruun menetelmänä survey-haastattelun historiassa on retrospektiivisten raporttien kirjoittamisessa tärkeimmiksi noussut kaksi tapaa. Ensimmäinen on standardoitujen haastattelutekniikoiden käyttö, jolla pyritään maksimoimaan kysymystenasettelun avulla tutkimuksen reliabiliteetti sekä siten validiteetti. Toinen lähestymistapa on yksinkertaistetulta nimeltään kalenterihaastattelu, josta edelleen voidaan kuulla käytettävän useampia termejä, esimerkiksi elämänhistoriakalenteri tai tapahtumahistoriakalenteri. Elämänhistoriakalenterihaastattelussa pätevän, retrospektiivisen tiedon hankkimisen oletetaan olevan riippuvaista kielen monipuolisen käytön seurauksena saavutettavasta vastaajien rohkeudesta muistaa menneisyydessä tapahtuneiden omaelämäkerrallisten elämäntapahtumien keskinäisiä suhteita. (Belli, Stafford & Alwin, 2009, 31)

Sillä kalenterilähestymistapa on herkkä tunnistamaan objektiivisia eroja elämänhistorioissa itsessään, sekä sillä haastatteluun osallistujat poikkeuksetta eroavat toisistaan siinä, miten he muistavat erilaisia elämäkokemuksia, ovat Balán et. al (1969, 107, Belli et. al:n 2009, 35 mukaan) puoltaneet kalenterilähestymistavan olevan haastattelumetodi, jossa muistettavimmat elämäntapahtumat toimivat johtolangan roolissa muiden elämäntapahtumien muistamiselle – mikä edelleen edesauttaa haastattelun joustavuutta. Balán et al. huomasivat tutkimuksessaan, että rohkeammalla vastaajilla jaksottamaan tapahtumia erillisiin jaksoihin elämänhistoriassa, mutta samanaikaisesti lisäksi ymmärtämään yhdessä osiossa tapahtuneen osion muutoksen vaikutus toisessa osiossa tapahtuneisiin tapahtumasarjoihin, saatiin tuotettua huomattavaa lisäarvoa tutkimukselle. Balán et. al huomasivat, että useampien elämäntapahtumien ajattelemi-

nen vahvisti minkä tahansa niistä mieleen palauttamista, sekä että liikkumalla edestakaisin osioiden välillä vastaaja oli usein kyvykkäämpi antamaan täydellisemmän kertomuksen kuin muutoin. Tutkijat kokivat kalenterilähestymistavan tuottaneen tuloksen haastattelijan sekä vastaajien yhteistyönä vuorovaikutuksessa, jossa heidän välilleen kehittyi syvempi yhteisymmärrys. (Belli, Stafford & Alwin, 2009, 35)

Tähän tutkimukseen elämänhistoriakalenterihaastattelu sopii juuri edellä mainittujen ominaisuuksien ansioista. Tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää tarvetta finanssitiedolle erilaisten elämäntapahtumien kontekstissa, niiden yhteydessä ja niitä toisiinsa verraten. Balánin et. al:n vahvistaman tuloksen mukaisesti uskotaan tässä tutkimuksessa elämäntapahtumien kautta niiden yhteydessä esiintyneiden tarpeiden muistuvan mieleen paremmin, sekä elämäntapahtumien kautta asiaa lähestyttäessä vastaajien kokevan asian olevan lähempänä omaa elämää ja heidän henkilökohtaisia kokemuksiaan. Elämänhistoriakalenteria käytetään varsinaisena metodina tutkimuksen kvalitatiivisessa osuudessa, jossa vastaajia pyydetään miettimään omassa elämänhistoriassaan sattuneita tapahtumia sekä vertaamaan niitä toisiinsa. Kvantitatiivisessa tutkimusosiossa kyselylomakkeen kysymykset on luotu samankaltaisesti tarkastelemaan vastaajien elämänhistoriassa tapahtuneita tapahtumia niiden omassa kontekstissa, mutta tapahtumien keskinäisiä riippuvuussuhteita saadaan paremmin syvennettyä haastattelun kuin kyselyn kautta. Pyrkimyksenä on tuoda esiin mahdollisimman monipuolisesti kerättyä tutkimusaineistoa, jotta siitä saadaan nostettua esiin mahdollisimman luotettavaa tietoa sekä tärkeitä eroja ja merkityksiä nuorten elämäntilanteisiin liittyen.

3 KYSELYTUTKIMUS: TALOUSTUNTEMUS ERI ELÄMÄNTILANTEISSA

3.1 Tutkimuksen toteutus

3.1.1 Kvantitatiivinen tutkimusosio

Vastaavanlaista aikaisempaa tutkimusta nuorten finanssietoudesta yhdistettynä elämäntilanteiden tutkimukseen ei ole tehty, minkä vuoksi tähän tutkimukseen haluttiin ottaa tarkastelunäkökulmaksi mixed methods. Kvantitatiivinen tutkimusosio palvelee tarkoitusta kerättyä laajemmalti suuremmalta määrältä vastaajia, jotta voitaisiin mahdollisimman hyvin määritellä nuorten oman käsityksen mukainen finanssietouden taso sekä seikat, mitä he itse pitävät tärkeänä finanssietouteensa liittyen. Sillä vastaavanlaista riippuvuussuhdetta erityisesti juuri nuorten elämänvaiheiden ja taloustietämyksen keskinäisestä suhteesta ei aikaisemmin ole tutkittu, on tarpeellista liittää tutkimukseen mahdollisimman laajalti kerättyä dataa jotta voidaan todistaa tarpeen finanssietouden saamiselle olevan olemassa. Haastatteluun verrattuna suuremman otoskoon mahdollistava kvantitatiivinen kyselytutkimus tarjoaa hyvän tutkimusmenetelmän tämän asian selvittämiseksi. Kvantitatiivisen tutkimusosion tavoitteena on perustellusti todistaa, mitkä tutkittavista elämäntapahtumista nuoret itse kokivat tärkeimmiksi, minkälaisista asioista he toivoisivat tietoa olevan saatavilla sekä miten ja missä kanavissa tietoa toivottaisiin olevan tarjolla. Kyselylomake luotiin kvantitatiivisin menetelmin antaen vastaajille suurimmaksi osaksi valmiit vastausvaihtoehdot, jotta kyselyn tulokset voitaisiin esittää graafisessa ja nopeasti luettavassa muodossa. Kyselylomakkeen sisältö luotiin kuitenkin kvalitatiivisesti vastaamaan haluttua sisältöä ja tutkittavaa aihepiiriä, jonka voidaan sanoa olevan kvalitatiivinen sen vahvasti kokemusperäisen luonteen vuoksi. Jokainen ihminen kokee oman elämänsä tapahtumat henkilökohtaisesti ja todennäköisimmin jokainen kokemus ainakin jossain määrin eroaa toisistaan. Sisältö on kvalitatiivinen, sillä sen avulla pyritään löytämään ja luomaan kokonaan uutta tietoa. (Bryman & Bell, 2011)

Kvantitatiivisen tutkimuksen alkujuuret ovat luonnontieteissä. Sen taustalla vaikuttaa realistinen ontologia, jonka mukaan todellisuus rakentuu objektiivisesti todettavista tosiasioista. Kvantitatiivinen tutkimus korostaa yleispäteviä syy-seuraussuhteita, ja painottaa mittaamista eli kvantifiointia, joka voi tapahtua myös muilla kuin vain numeerisilla asteikoilla. Kvantita-

tiivisessä tutkimuksessa sosiaalinen todellisuus on kaikille yhteinen, yleispätevää teoriaa testataan ja siitä pyritään esittämään jotakin uutta tieteellisesti todistettua tietoa teoriaan pohjaten. Kvantitatiivisen tutkimuksen tulee pohjautua aikaisemmalle tutkimukselle. Tähän vaiheeseen tulee tutkijan panostaa suuresti, jotta hänellä olisi kaikki mahdollinen aikaisempi tehty tutkimus aiheesta hallussa ennen oman tutkimuksen tekemistä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkimusaineisto edustaa tilastollisesti havaintoyksiköiden muodostamaa perusjoukkoa. Sekä mittauksen reliabiliteetti, eli sen toistettavuus ja ei-sattumanvaraisuus sekä valideetti, eli mittarin kyky mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata, on oltava hyvällä tasolla. (Bryman & Bell, 2001)

3.1.2 Tutkimusosion toteutus ja kohderyhmä

Tutkimuksen kvantitatiivisen osion kyselylomake on nähtävissä liitteessä 1. Kysely ”*Taloustuntemus eri elämäntilanteissa*” luotiin Digium-ohjelmalla Internet-pohjaiseksi kyselyksi, joka lähetettiin vastaajille sähköpostitse. Kysely lähetettiin tutkimuksen kohderyhmänä oleville 18–28-vuotiaille nuorille kolmen palkansaajajärjestön, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:n, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n ja Korkeasti koulutettujen työmarkkina-keskusjärjestö Akavan, sekä kolmen opiskelijajärjestön, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto SAKKI Ry:n, Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijakuntien Liitto SAMOK Ry:n ja Suomen Ylioppilaskuntien Liitto SYL Ry:n kautta. Lisäksi linkki kyselyyn laitettiin jakoon Keskinäisen Vakuutusyhtiön Turvan Facebook-sivuilla sekä tutkijan omilla Facebook-sivuilla.

Kyselyn rakenne luotiin vastaamaan tarvetta selvittää, mitkä tutkittavista elämäntilanteista nuoret itse kokevat tärkeimmiksi, sekä miten ja mistä tietoa on saatu ja mistä sitä toivottaisiin olevan saatavilla. Kyselyn aluksi jokaiselta vastaajalta pyydettiin taustatiedot iästä, sukupuolesta, koulutuksesta sekä tämän hetkisestä tilanteesta (opiskelija, töissä, opiskelija ja töissä, työtön, muu). Tämän jälkeen kysely eteni yksi kerrallaan jokaisen elämäntilanteen läpi, jotka järjestyksessä olivat kotoa pois muutto, vakituisen parisuhteen muodostaminen, valmistuminen, kokopäivätyön aloittaminen, vanhemmaksi tuleminen ja asunnon osto. Jokaisessa vaiheessa vastaajan tuli ensiksi valita, mikäli hän on tai ei ole kokenut kyseistä elämäntilannetta. Mikäli hän oli kokenut elämäntilanteen, kysely eteni kyseistä tilannetta käsitteleviin kysymyksiin. Mikäli vastaaja ei ollut kokenut kyseistä elämäntilannetta, kysely siirsi hänet auto-

maattisesti seuraavaan elämäntilanteeseen, eli seuraavaan kysymykseen siitä, mikäli hän oli edelleen kokenut tai ei kokenut seuraavaa elämäntilannetta. Kysely eteni vastaavanlaisesti kaikkien tutkittavien elämäntilanteiden läpi. Lopuksi vastaajalla oli mahdollisuus osallistua elokuvalippujen arvontaan ja/tai jättää suostumuksensa haastatteluun osallistumiseen.

Esivaiheen kyselyssä jokaista elämäntilannetta koskevat kysymykset luotiin samankaltaisiksi, hieman mukaillen elämäntilanteen ominaisia piirteitä esimerkkien sekä tarvittavien taustatietojen suhteen. Jokaiseen vaiheeseen sisältyi pääosin samat teemat, käsitellen sitä, kuinka tarpeelliseksi kussakin elämäntilanteessa koettiin saada tietoa taloudellisista asioista, minkälaisista talousasioista kussakin tilanteessa kaivattiin tietoa, löydettiinkö tietoa, mistä tietoa talousasioista hankittiin, miten tärkeäksi joko vakuutuksen tai pankkituotteen hankkiminen eri elämäntilanteissa koettiin, miten pitkään sen hankkimista harkittiin sekä johtiko harkinta vakuutuksen tai pankkituotteen hankkimiseen.

Ennen kyselyn lähettämistä lomake testattiin kahdesti. Luonnos tehtiin ensin tekstinkäsittelyohjelmalla, jonka jälkeen pyydettiin kommentteja ulkopuolisilta lukijoilta, niin kauppatieteiden opiskelijoilta kuin myös muiden alojen opiskelevilta sekä työssäkäyviltä nuorilta. Saatujen kommenttien perusteella kyselyä muokattiin edelleen, ja sen pohjalta luotiin kysely Digium-ohjelmalla. Ensimmäinen Digium-versio testattiin vastaavasti useammilla lukijoilla, joista osaa pyydettiin lukemaan koko kysely läpi ja sen jälkeen antamaan kommentteja, ja osaa pyydettiin pysähtymään ja sanallisesti selittämään heti, mikäli lukija kohtasi epäselvyyden kyselyssä edetessään. Kommenttien perusteella suoritettiin lopullinen kyselylomakkeen hioaminen, jonka jälkeen kysely lähetettiin vastaajille.

Vastausaikaa annettiin 12 päivää. Tässä ajassa vastauksia saatiin 71 kappaletta, joka Vallin (2001, 14) mukaan on lähellä pro gradu -työlle melko hyvää otoskokoa, jotta luotettavia päätelmiä voidaan tehdä. Mielenkiintoista olisi kuitenkin lisäksi tietää mitä ajattelevat ne, jotka jättivät vastaamatta (Heikkilä, 2010, 76). Täsmällistä tutkimustietoa ei ole olemassa siitä, mitkä tekijät saavat ihmiset osallistumaan tutkimukseen tai mitkä ihmisryhmät jättävät vastaamatta. Yleinen käsitys on, että tärkeäksi koettu aihe motivoi paremmin kuin kaukaiseksi koettu. Näiden seikkojen vuoksi tuloksiin tulee suhtautua tietyllä kriittisyydellä. (Kuula, 2006, 155–159)

3.1.3 Käytetty mittaristo

Kyselyn rakenne eteni kerrotun mukaisesti taustatietojen jälkeen yksittäisiin elämäntilanteisiin, ja niihin kohdennettuihin kysymyksiin. Ennen jokaista kysymyssarjaa kyselyyn sijoitettiin johdatteleva teksti, jonka tarkoituksena oli saada lukija muistelemaan kyseisen elämäntilanteen ajankohtaa ja siihen liittyneitä tuntemuksia ja tarpeita. Ensimmäisenä kysyttiin taustatietona ikää, milloin kyseinen elämäntilanne oli kohdattu, jonka jälkeen ensimmäisenä kysymyksenä jokaisessa kohdassa oli *Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista kyseisen elämäntapahtuman yhteydessä?*. Tähän kysymykseen vastattiin kuusiportaisella Likert-asteikolla, jonka vastausvaihtoehdot oli annettu muodossa ”ei lainkaan tärkeää”(1) - ”erittäin tärkeää”(6). Väliin jääviä vaihtoehtoja ei oltu nimetty kyselyssä, mutta niitä analysoidaan tässä tutkimuksessa nimityksillä ”ei tärkeää”(2), ”jokseenkin ei tärkeää”(3), ”jokseenkin tärkeää”(4) sekä ”tärkeää”(5). Kuusiportaisuuden arveltiin vähentävän houkutusta valita keskimäinen vaihtoehto, jonka vuoksi vastausvaihtoehtoja annettiin viiden tai seitsemän sijaan kuusi. Seuraavana kysymyksenä jokaisessa elämänvaiheessa kysyttiin *Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa kyseisen elämäntapahtuman yhteydessä?*. Vastausvaihtoehtoiksi jokaisessa vastaavassa kohdassa tilannesidonnaisten esimerkkien kanssa annettiin pankkituotteista (1), vakuutustuotteista (2), Kelan etuuksista (3), apua tulojen ja menojen arvioimiseen (4), apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin (5), mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa (6) tai jokin muu, mikä (7). Vastajat pystyivät halutessaan vastaamaan useaankin vaihtoehtoon samanaikaisesti. Seuraavana kysymyksenä jokaisessa kohdassa oli *Löysitkö tarvitsemaasi tietoa?*, johon vastausvaihtoehtoina annettiin ”kyllä, riittävästi”, ”kyllä, jonkin verran” sekä ”ei”. Neljäntenä kysymyksenä kysyttiin *Mistä hankit tietoa talousasioista kyseisen elämänvaiheen yhteydessä?*, johon vastausvaihtoehdot olivat perheeltä (1), ystäviltä (2), oppilaitokselta (3), viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internetistä (4), Internetistä viranomaisilta (5), Internetistä yritysten sivuilta (6), Internetistä keskustelupalstoilta (7), Internetistä jokin muu, mikä (8) sekä jokin muu, mikä (9). Myös tähän kysymykseen vastaaja sai valita useamman kuin yhden vastauksen niin halutessaan.

Seuraavana kysyttiin *Miten tärkeäksi koit vakuutuksen/pankkituotteen hankkimisen kyseisessä elämäntilanteessa?*. Painotus joko vakuutuksen tai pankkituotteen kysymiseen oli elämäntilannekohtaista, ja tutkimuksessa kysyttiin sitä, minkä uskottiin kyseisessä elämäntilanteessa olevan olennaisempaa. Vastausvaihtoehtoiksi annettiin vastaava kuusiportainen Likert-

asteikko kuin ensimmäisessä kysymyksessä. Kaksi viimeistä kysymystä jokaisessa kohdassa olivat *Miten pitkään harkitsit vakuutuksen/pankkituotteen hankkimista kyseisessä elämäntilanteessa?* ja *Johtiko harkintasi vakuutuksen/pankkituotteen hankkimiseen?*. Vastausvaihtoehtoina harkinta-ajan kysymyksessä oli samankaltainen kuusiportainen Likert-asteikko, mutta vastausvaihtoehdot oli luokiteltu ”alle päivän”(1), ”päivä - alle viikko”(2), ”viikko - alle kuukausi”(3), ”kuukausi - alle kolme kuukautta”(4), ”kolme kuukautta - alle puoli vuotta”(5) ja ”yli puoli vuotta”(6). Viimeisen kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat yksinkertaisesti ”kyllä” tai ”ei”. Lisäksi kyllä -vaihtoehdossa kysyttiin ”kyllä, mikä?” avo- tai avioliiton alkuvaiheen elämäntilanteessa, sillä haluttiin tarkemmin tietää, mitä vakuutuksia vakituisen parisuhteen alkuvaiheessa eniten on hankittu. Lisäksi avo-/avioliiton alkuvaiheeseen liittyviin kysymyksiin lisättiin yksi ylimääräinen kysymys: *Mistä olisit avo-/avioliiton alussa toivonut tieton olevan saatavilla?* kysymysten neljä ja viisi väliin. Tällä lisäkysymyksellä haluttiin selvittää, mistä tällaisessa suuressa elämäntilanteessa, jossa ei niin selvää suhdetta taloudellisiin muutoksiin kuin muissa tämän tutkimuksen elämäntilanteissa ole, mahdollisesti eniten tietoa kuitenkin oltaisiin kaivattu, ja oliko sitä vastaavaa tietoa tarjolla. Vastausvaihtoehtoina tähän kysymykseen annettiin ”perheen kautta”(1), ”ystävien kautta”(2), ”oppitunneilla”(3), ”selkeänä informaationa viranomaisten taholta (esim. Kela)”(4), ”yritysten tarjoamana palveluna”(5) sekä ”jokin muu, mikä”(6). Vastausvaihtoehdoilla haluttiin selvittää, miltä taholta nuoret selkeimmin tietoa haluaisivat, jotta toiveisiin voitaisiin vastata myös niissä elämäntilanteissa, joita finanssialan toimijat eivät välttämättä aktiivisesti huomaa ajatella yhtä paljon kuin esimerkiksi nuoren ensimmäisen oman asunnon ostoa.

Kysymyksistä ainoastaan elämäntilanteen kokemiseen liittyviin kysymyksiin oli pakko vastata. Näin ollen prosenttien tai vastausmäärien ollessa puutteellisia tarkoittaa se sitä, että loput vastaajista eivät olleet vastanneet kyseiseen kysymykseen. Vastaamatta jättäminen aiheuttaa tämän vuoksi virhettä tutkimustuloksiin, mutta tämä on kuitenkin vähäistä. Lisäksi jokainen analyysissä mukana oleva vastaaja oli vastannut määrällisesti merkitykselliseen lukumäärään kysymyksiä, mikä parantaa tutkimuksen luotettavuutta.

3.1.4 Aineiston analyysi

Kyselylomakkeen aineisto analysoitiin SPSS for Windows 16.0 –ohjelmalla sekä Microsoft Office Excel –ohjelmalla. Aineistosta poistettiin virheelliset sekä puutteelliset vastaukset ja

siitä tehtiin erilaisia luokitteluja tulosten esiin saamiseksi. Taulukot luotiin SPSS-ohjelmalla ja kuviot Excel-ohjelmalla.

Avoimia kysymyksiä sisällytettiin muutamaa kohtaan esitutkimuskyselyä, tavoitteena antaa vastaajalle mahdollisuus antaa jokin muu vastaus kuin valmiina vaihtoehtoina annetut vastaukset. Avoimien kysymysten vastaukset analysoitiin sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla analysoidaan dokumentteja systemaattisesti ja luokitellen. Analyysi voidaan tehdä joko aineistosta lähtien eli induktiivisesti tai valmista viitekehystä käyttäen eli deduktiivisesti. Deduktiivisessa analyysissä aineistosta voidaan poimia ne asiat, jotka sopivat luokitusrunkoon, teemaan tai malliin, joka perustuu aikaisempaan teoriaan tai tutkimukseen. (Kynäs & Vanhanen, 1999) Sisällönanalyysi voi olla lähtökohdiltaan kvalitatiivista tai kvantitatiivista riippuen tutkimuksen tavoitteista. Kvantitatiivisessa sisällönanalyysissä aineistoa analysoidaan tekstiin sisältyvien tiettyjen ilmaisujen tai sanojen perusteella noudattaen yleisesti positivistisen tutkimuksen logiikkaa. (Seitamaa-Hakkarainen, 2000) Tässä tutkimuksessa käytetään deduktiivista ja kvantitatiivista sisällön analyysiä.

3.2 Kyselyn tulokset

3.2.1 Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedot

Tutkimukseen osallistuneista miehiä oli 45 % ja naisia 55 %. Kaikki kyselyyn vastanneet olivat iältään 18–28-vuotiaita, josta ikäryhmiä ei edelleen ollut tämän tutkimuksen tavoitteen saavuttamiseksi tarvetta jaotella. Vastaajien keskimääräinen ikä oli 24,6 vuotta. Yli puolet vastaajista oli suorittanut loppuun peruskoulun kuin myös yli puolet vastaajista lukion. Osa vastaajista oli kyselyn ohjeen (”valitse ne, mitkä olet suorittanut”) vastaisesti valinnut ainoastaan yhden koulutuksen, joka oletettavasti oli heidän suorittamistaan koulutuksista ylin. Suomen lakiin perustuvan oppivelvollisuuden mukaisesti voidaan kuitenkin olettaa, että jokainen vastanneista on suorittanut vähintään peruskoulun loppuun (www.oph.fi 2013). Ammattikoulun oli käynyt 31 % vastaajista. Korkeakoulun oli suorittanut loppuun yhteensä 38 % vastaajista. Lisäksi muita koulutuksia oli hankkinut 8 vastaajaa, joiden joukossa oli esimerkiksi veturinkuljettajatutkinto, opistotutkintoja sekä erityisammattitutkintoja. Vastaajista lähes puolet oli kokopäivätoisissa, ja lähes puolet opiskeli joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa.

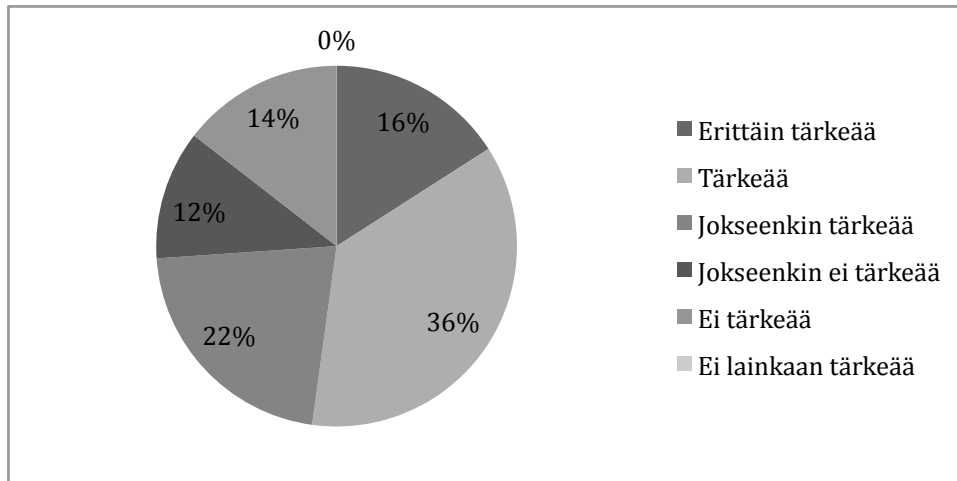
Vastaajista 18 % oli lisäksi töissä osa-aikaisesti. Työttömänä oli 3 % vastaajista, kuin myös ”jokin muu” -vastauksen antaneita nuoria (esim. vanhempainvapaalla, armeijassa, siviilipalveluksessa). Taustatiedot on luettavissa alla olevasta taulukosta 1.

TAULUKKO 1. Yhteenveto esitutkimuksessa käytetyistä taustamuuttujista (n=71)

Taustamuuttuja		n	%
sukupuoli	mies	32	45
	nainen	39	55
koulutus	peruskoulu	40	56
	lukio	41	58
	ammattikoulu	22	31
	ammattikorkeakoulu	9	13
	yliopisto	18	25
	jokin muu	8	11
elämäntilanne	opiskelija, ammattikoulu	0	0
	opiskelija, ammattikorkeakoulu	14	20
	opiskelija, korkeakoulututkinto	20	28
	opiskelija, muu tutkinto	0	0
	töissä, kokoaikaisesti	35	49
	töissä, osa-aikaisesti	13	18
	työtön	2	3
	muu	2	3

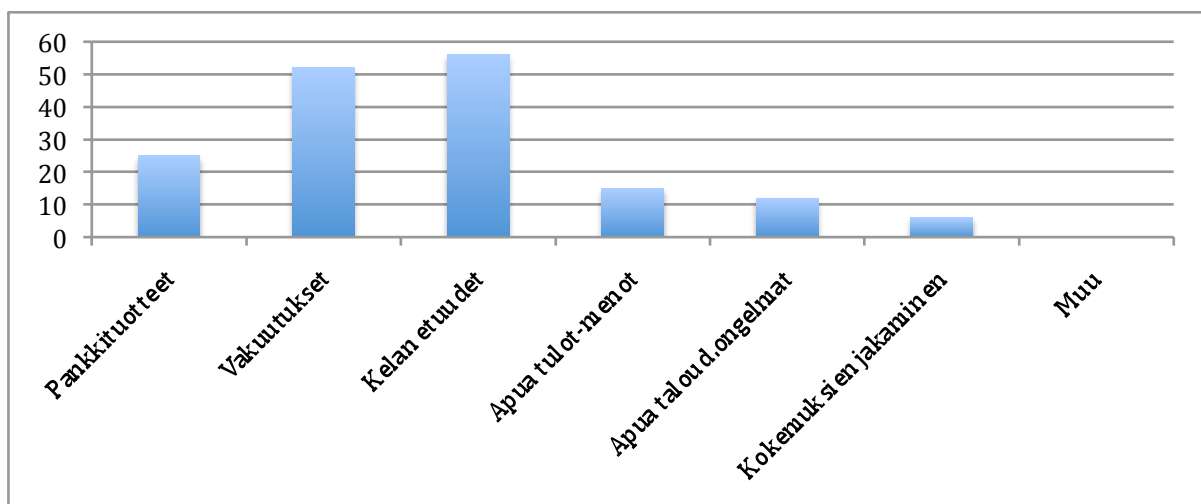
3.2.2 Kotoa pois muutto

Vastaajista (n=71) kotoa jo pois muuttaneita oli valtaosa (97 %). Vastanneista 3 % asui vielä 18–28-vuotiaana kotona. Kotoa oltiin muutettu pois keskimäärin 19,1 vuoden ikäisenä. Kysyttäessä kotoa jo pois muuttaneilta (n=69) taloudellisen tiedon saatavuuden tärkeyttä (esim. vakuutukset, pankkituotteet, budjetointi, oman talouden hallinta) muuton yhteydessä, koki yli puolet vastaajista sen joko tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi, ja lähes kolme neljästä vastaajasta jonkin asteisesti tärkeäksi. Kukaan vastaajista ei kokenut tiedon saantia tässä tilanteessa ”ei lainkaan tärkeäksi”. Taloudellisen tiedonsaannin koettu tärkeys on kuvattu kuviossa 1.

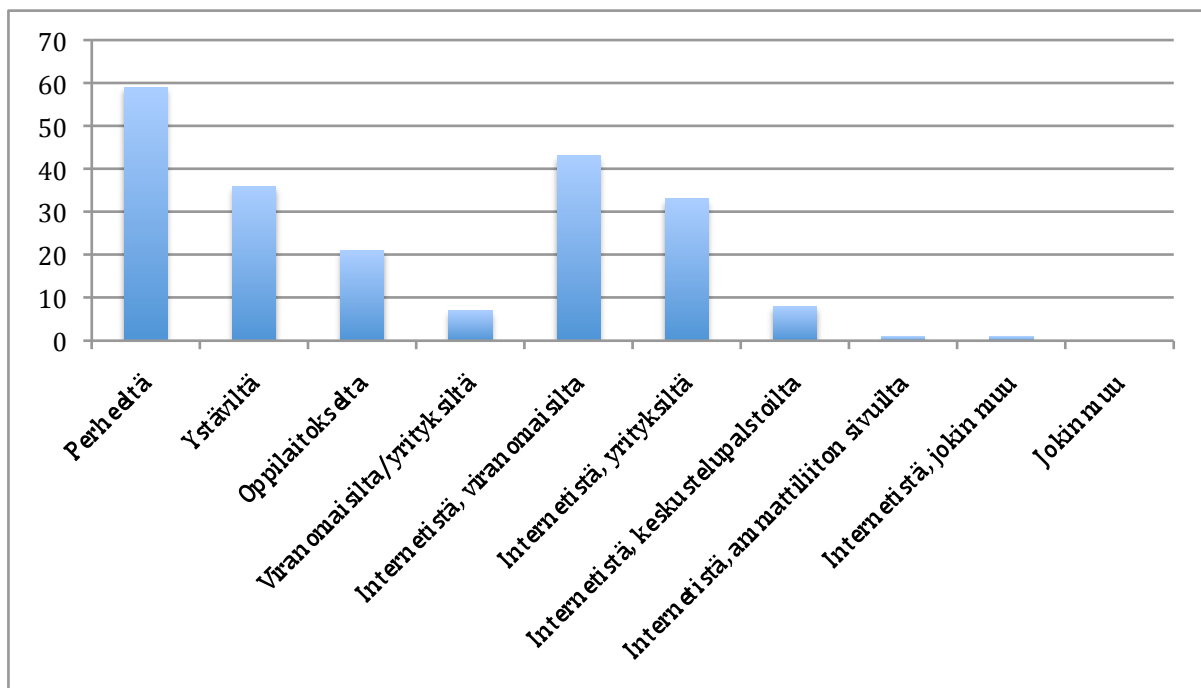
KUVIO 1. Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. vakuutukset, pankkituotteet, budjetointi, oman talouden hallinta) kotoa muuton yhteydessä?

Kysyttäessä minkälaisista talousasioista tietoa kaivattiin, olivat selkeästi eniten kiinnostusta herättäneet Kelan etuudet sekä vakuutustuotteet. Muut vastausvaihtoehdot jäivät selkeästi vähemmän tärkeiksi. Kolmanneksi eniten oltiin kiinnostuneita pankkituotteista, jonka jälkeen avusta tulojen ja menojen jaksottamiseen, avusta mahdollisiin talouden ongelmiin ja mahdollisuudesta jakaa kokemuksia muiden samassa tilanteessa olevien kanssa verrattain huomattavasti vähemmän. Vaihtoehtoa ”jokin muu, mikä” ei valinnut yksikään vastaaja. Vastauksista on selkeästi nähtävissä seikka, että nuoret hakevat vastauksia kysymyksiin, mitkä juuri sillä hetkellä kiinnostavat ja mitkä kyseisessä tilanteessa ovat välttämättömiä (kuten kotivakuutus ja opintotuki). Vaikkakin vähemmän, on kuitenkin nähtävissä myös avulle oman talouden järjestämisestä olevan kysyntää. Talouden eri aihealueiden kiinnostuneisuus on kuvattuna vastauslukumäärittäin alla olevassa kuviossa 2.

KUVIO 2. Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa muuttaessasi pois kotoa? (n=69)

Kaikki vastaajat olivat kotoa pois muuton yhteydessä löytäneet haluamaansa tietoa, noin kaksi kolmesta riittävästi ja yksi kolmesta jonkin verran. Talousasioista kotoa muuton yhteydessä hankittiin tietoa eniten perheeltä, toiseksi eniten Internetistä viranomaisilta (esim. Kela, Kulltajatutkimuskeskus) ja kolmanneksi eniten ystäviltä. Huomattavan suuri osa vastaajista haki lisäksi tietoa Internetistä yritysten sivuilta (esim. vakuutusyhtiöiltä, pankeilta). Voidaan nähdä, että kotoa pois muuttaessa oma perhe on luonnollisesti vielä hyvin läheinen taho nuorelle, mistä he myös ensimmäisenä kysyvät apua. Tämä tulos vahvistaa myös Sampo Pankin vuonna 2011 teettämän kyselyn tulosta, jonka mukaan nuorten aikuisten omaa taloutta koskevissa asioissa tärkein auktoriteetti ovat edelleen omat vanhemmat (www.danskebank.fi 2011). Lisäksi viranomaisilta voidaan olettaa kysytyn eniten Kelalta, opinto- ja muihin tukiin liittyen. Oppilaitoksilta, viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internetistä, taikka Internetistä keskustelupalstoilta, sekä Internetistä jostakin muualta haettiin lisäksi tietoa, mutta olennaisesti vähemmän. Taloudellisen tiedonhaun toteutuneet lähteet on nähtävissä vastauslukumäärittäin kuvioista 3.

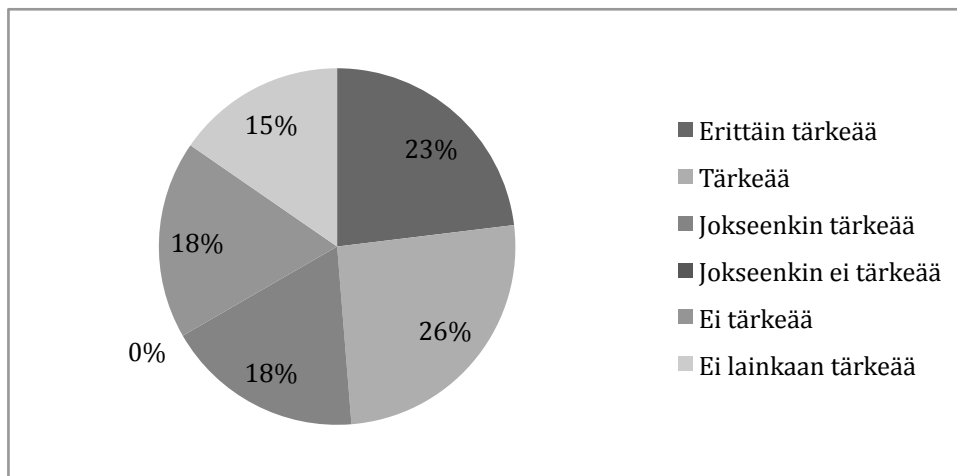
KUVIO 3. Mistä hankit tietoa talousasioista kotoa muuttosi yhteydessä? (n=69)

Vakuutuksen hankkiminen kotoa muuton yhteydessä koettiin hyvin tärkeäksi. Vastaavasti kuin taloudellisen tiedon, koki kotoa pois muuttaessa lähes kolme neljäsosaa vastaajista vakuutuksen hankkimisen jonkin asteisesti tärkeäksi. Jopa 49 % vastaajista koki sen erittäin tärkeäksi, 59 % harkitsi vakuutuksen hankkimista alle päivän ja 87 %:lla vastaajista harkinta

johti vakuutuksen hankkimiseen. Kuitenkin myös pieni osa vastaajista (9 %) koki vakuutuksen hankkimisen kotoa pois muuton yhteydessä ”ei lainkaan tärkeäksi”, 6 %:lla vastaajista harkinta kesti yli puoli vuotta, ja 12 % vastaajista ei päätenyt hankkimaan vakuutusta. Huomattavasti suurempi osa oli kuitenkin niitä, jotka kyselytutkimuksen mukaan kokivat vakuutuksen kotoa pois muuton tilanteessa tärkeäksi ja päätyivät sen myös hankkimaan.

3.2.3 Vakituisen parisuhteen aloittaminen

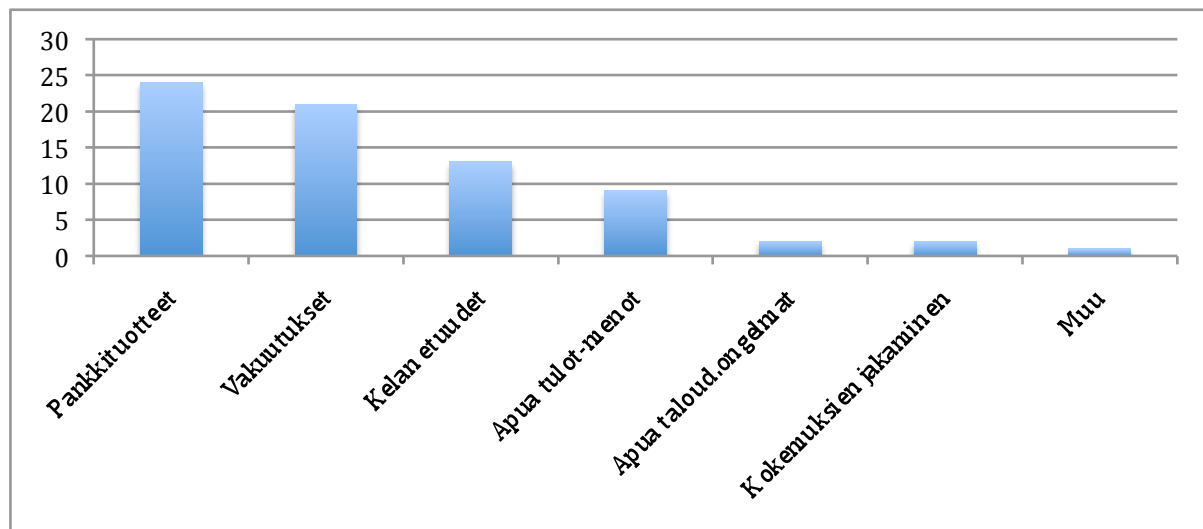
Vastaajista (n=71) reilu puolet (n=40) kertoi olevansa vakituksessa parisuhteessa, jolla tässä tutkimuksessa tarkoitettiin avo- tai avioliittoa. Vakituksessa parisuhteessa olevien vastaajien kokemukset talouden tiedon tarpeellisuudesta vakituksessa parisuhteen alkuvaiheessa vaihtelivat suhteellisen paljon. Taloudellisen tiedon saaminen esimerkiksi yhteisistä vakuutuksista, yhteisistä tileistä ja yhteisen talouden hallinnasta, oli vajaa puolelle vakituksessa parisuhteessa olevista vastaajista (49 %) erittäin tärkeää tai tärkeää, vajaa viidesosalle (18 %) vastaajista jokseenkin tärkeää tai jokseenkin ei tärkeää ja reilu kolmasosalle vastaajista (33 %) ei tärkeää tai ei lainkaan tärkeää. Kuvio 4 kuvaa vakituksessa parisuhteen alkuvaiheessa koettua taloudellisen tiedon tärkeyttä.

KUVIO 4. Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. yhteiset vakuutukset, yhteiset tilit, yhteisen talouden hallinta) avo-/avioliiton alkuvaiheessa?

Tasaisemmin mielipiteet jakautuivat kysyttäessä minkälaisista talousasioista tietoa kaivattiin erityisesti avo- tai avioliiton alkuvaiheessa. Kuvio 5 ilmenee vastauslukumäärittäin, miten mielipiteet tiedon tarpeen kohteesta jakautuivat. Suurin osa vastaajista kaipasi tietoa pankkituotteista tai vakuutus tuotteista. Loput vastaukset jakautuivat järjestäen vähenevässä määrin

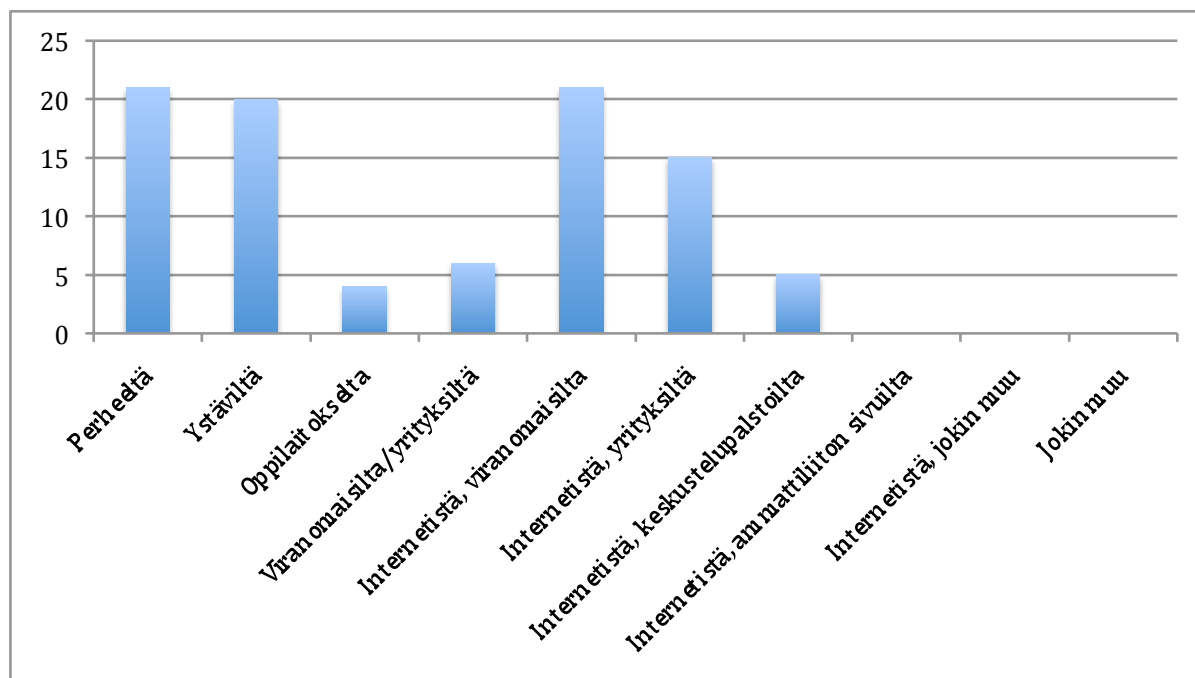
Kelan etuuksiin, apuun tulojen ja menojen arvioimiseen, apuun mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin, mahdollisuuteen jakaa kokemuksia muiden samassa tilanteessa olevien kanssa, sekä jokin muu, mikä -vastausvaihtoehtoon. Tässä tapauksessa yksi vastaaja oli toivonut saavansa apua talousasioihin tilanteessa, kun puoliso on muun maan kansalainen. Vastaukset edelleen vahvistavat tehtyjä tutkimustuloksia siitä, että nuoret eivät suuressa määrin koe tarvitsevänsä apua henkilökohtaisen talouden järjestämiseen, vaan ennemminkin tietoa tarvitsemistaan tuotteista, kuten esimerkiksi yhteisistä pankki- tai vakuutus tuotteista.

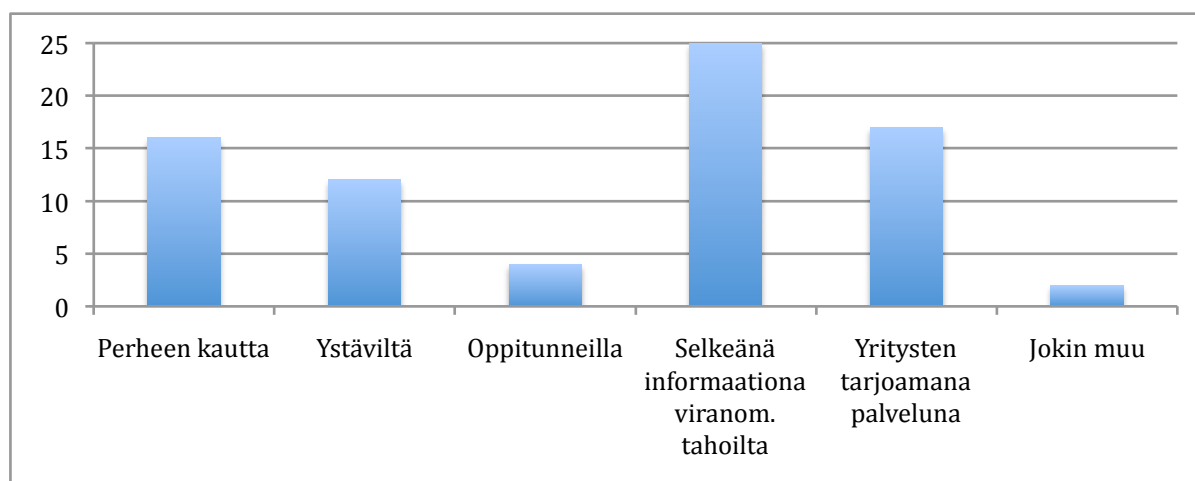
KUVIO 5. Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa avo-/avioliiton alkuvaiheessa? (n=40)

Selvä enemmistö vastaajista löysi tietoa, puolet riittävästi ja neljäsosa vastaajista jonkin verran, kuitenkin 13 prosentin samanaikaisesti ilmoittaen että tietoa ei ollut löytynyt. Tietoa hankittiin samankaltaisesti kuin kotoa pois muuton tilanteessa – eniten perheeltä ja Internetistä viranomaisilta ja kolmanneksi eniten ystäviltä – kun taas tietoa olisi selkeästi eniten toivottu olevan saatavilla selkeänä informaationa viranomaisten taholta. Toiseksi eniten tietoa oltaisiin vakituisen parisuhteen alkuvaiheessa toivottu olleen saatavilla yritysten tarjoamana palveluna (esim. Internetissä) ja kolmanneksi eniten perheen kautta. Oppitunneilta tietoa itselleen toivoi saavansa verrattain huomattavan pieni määrä. Tiedon realisoituneet sekä toivotut lähteet on vertailtavissa kuvioista 6 ja 7. Suurin ero voidaan nähdä olevan perheeltä ja ystäviltä todellisuudessa huomattavasti enemmän kysymisessä verrattuna siihen, mitä nuoret olivat kertoneet toivovansa. Mahdollista on, ettei viranomaisten tai yritysten tarjoamat palvelut näin ollen täytä nuorten toiveita, sillä he todellisuudessa eivät kysy viranomaisilta tai yrityksiltä yhtä paljoa kuin toivovat voivansa kysyä. Vakituisen parisuhteen alkuvaiheeseen tämä tutkimuskysymys (”Mistä olisit toivonut tiedon olevan saatavilla?”) on ainoana lisätty siksi, että vakituisen pa-

risuhteen ajateltiin olevan muista elämäntilanteista erottautuen taloudellisiin aspekteihin erilailla liittyvä elämänvaihe, sillä sen ei suoranaisesti ensimmäisenä välttämättä ajatella liittyvän raha-asioihin yhtälailla kuin muiden tutkittavien elämäntilanteiden.

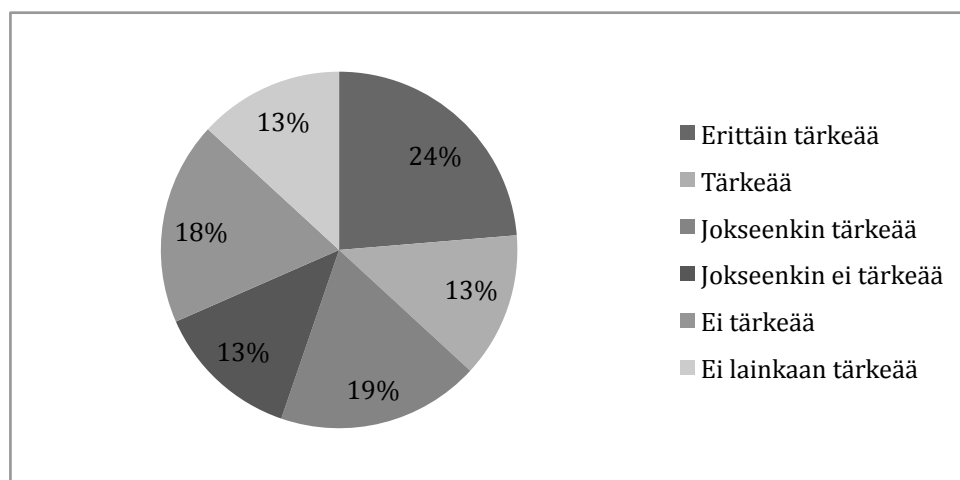
KUVIO 6. Mistä hankit tietoa talousasioista avo-/avioliiton alkuvaiheessa? (n=40)

KUVIO 7. Miten olisit avo-/avioliiton alussa toivonut tiedon olevan saatavilla? (n=40)

Kysyttäessä oman tai yhteisen pankkituotteen tai vakuutuksen hankkimisen tärkeyttä (esim. yhteinen pankkitili, kotivakuutus) avo- tai avioliiton alkuvaiheessa, olivat vastaajat keskenään eri mieltä. Vastaajien kokema tarpeellisuus vaihteli ”ei lainkaan tärkeästä” (13 %) ”erittäin tärkeään” (24 %) vastausten ollessa sillä välillä tasaisesti jakautuneita. Voidaan siis ymmärtää, että pankkituotteen tai vakuutuksen hankkimisesta päättäminen avo- tai avioliiton alku-

vaiheen yhteydessä on vahvasti henkilökohtaisesti vaihteleva mielipide, joka vaihtelee suurestikin pariskuntien välillä. Huomattavasti hajaantunut jakauma on nähtävissä kuviosta 8.

KUVIO 8. Miten tärkeäksi koit oman tai yhteisen pankkituotteen/vakuutuksen hankkimisen (esim. yhteinen pankkitili, kotivakuutus) avo-/avioliiton alkuvaiheessa?

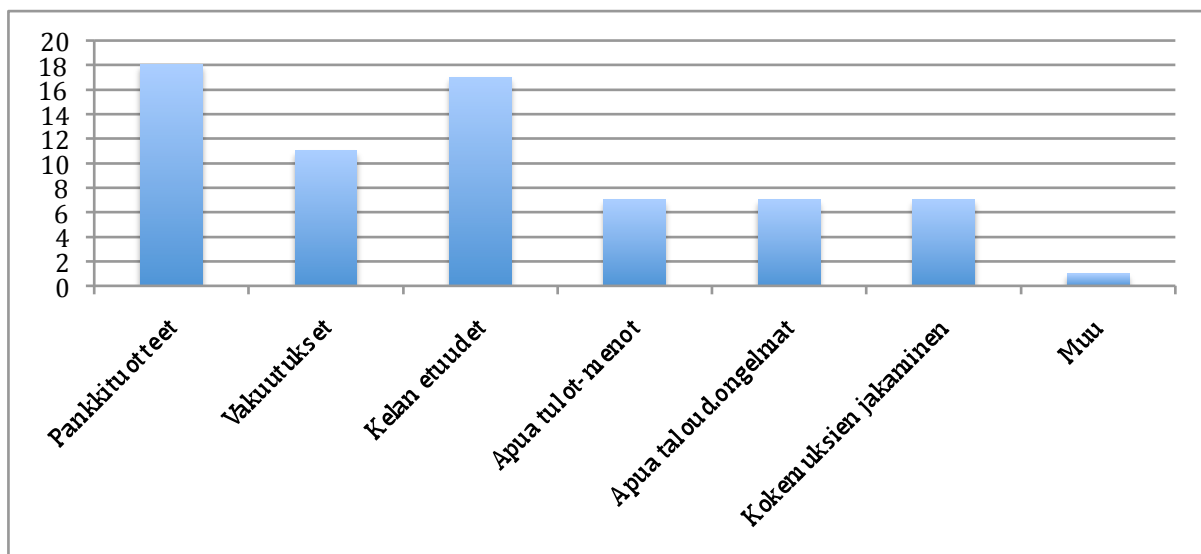
Vastaavasti pankkituotteen tai vakuutuksen hankkimisen harkinta-aika vaihteli yllättäen suurestikin vastaajien välillä. Joka neljäs vastaajista oli harkinnut tuotteen hankkimista päivästä alle viikkoon sekä joka viides vastaajista joko alle päivän tai kolmesta kuukaudesta alle puoleen vuoteen. Loput vastauksista hajaantuivat huomattavasti pienemmällä vastausmäärillä suhteellisen tasaisesti joko viikosta alle kuukauden, kuukaudesta alle kolmen kuukauden tai yli puolen vuoden harkinta-aikaan. Valtaosalla vastaajista harkinta kuitenkin johti pankkituotteen tai vakuutuksen hankkimiseen. Vastaajista 70 % päätyi hankkimaan pankkituotteen tai vakuutuksen, joista suurin osa oli yhteisiä kotivakuutuksia, toiseksi suurin osa yhteisiä tilejä (käyttö- tai säästötilit) ja kolmanneksi suurin osa asuntolainoja. Lisäksi hankittiin lapsivakuutuksia, tapaturmavakuutuksia tai asuntosäästötilejä.

3.2.4 Valmistuminen

Vastaajista (n=71) yli puolet ilmoitti suorittaneensa opiskelunsa loppuun ja valmistuneensa muusta oppilaitoksesta kuin peruskoulusta tai lukiosta. Vastaajista 41 % ei ollut valmistunut. Keskimääräinen valmistumisikä kaikkien oppilaitosten välillä oli 23,3 vuotta. Nuorimpana oltiin valmistuttu ammattikoulusta, josta keskimääräinen valmistumisikä oli 20,2 vuotta, ja vanhimpana maisteriksi, keskimäärin 25,3-vuotiaana. Kukaan vastaajista ei 28 ikävuoteen mennessä ollut valmistunut tohtoriksi. Valmistuneista (n=42) enemmistö oli sitä mieltä, että valmistumisen yhteydessä saatava taloudellinen tieto oli erittäin tärkeää (24 %) tai tärkeää (21

%). Kuitenkin myös pienempi osa vastaajista oli arvioinut taloudellisen tiedon olevan tässä tilanteessa ei lainkaan tärkeää (12 %) tai ei tärkeää (12 %). Loput vastaajista sijoittivat mielipiteensä näiden vastausvaihtoehtojen välille. Esimerkkeinä vastaajia pyydettiin miettimään esimerkiksi työttömyysetuuksia tai budjetointia mahdollisten työnhakukuukausien varalle. Vastauksista käy ilmi, että suuri määrä nuorista ei koe valmistumista tilanteena, jossa taloudellinen tieto auttaisi varautumaan tulevaisuuden muutoksiin. Valmistuminen on elämäntilanteista toinen kahdesta tilanteesta, joissa vastausvaihtoehto ”ei lainkaan tärkeää” sai kannatusta. Toinen näistä on vakituisen parisuhteen aloittaminen.

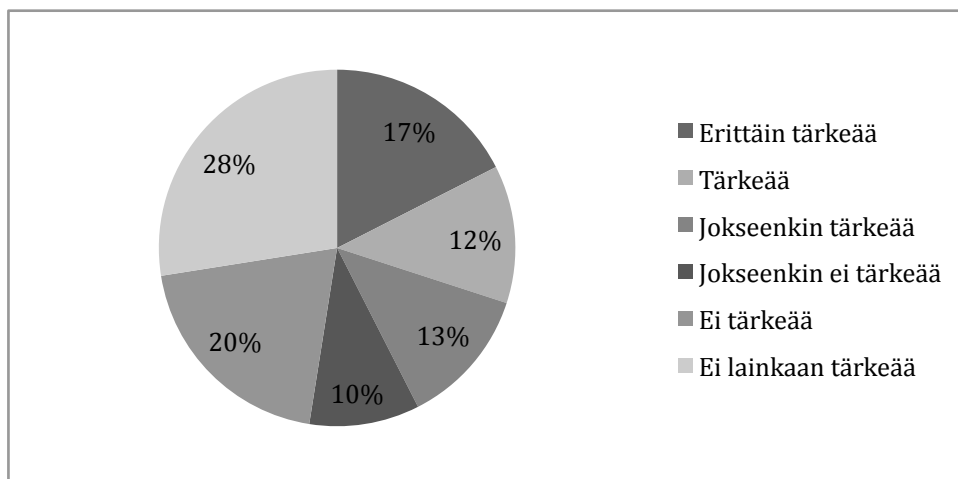
Kuviosta 9 ilmenee vastauslukumäärittäin minkälaisista taloudellista asioista tietoa haettiin. Selvästi eniten valmistuessa tietoa kaivattiin pankkituotteista ja Kelan etuuksista. Jäljessä seurasivat vakuutus tuotteet. Yksi vastaajista toivoi saavansa tietoa sijoittamisesta annettaessa mahdollisuus kertoa jokin muu asia, mistä tietoa olisi kaivannut. Vastausvaihtoehdot ”tarve tulojen ja menojen jaksottamisen apuun”, ”mahdollisten taloudellisten ongelmien apuun” sekä ”mahdollisuus jakaa kokemuksia muiden samassa tilanteessa olevien kanssa”, jäivät vastausmääriltään yli puolet pienemmiksi kuin eniten toivotut pankkituotteet tai Kelan etuudet. Kuitenkin huomionarvoista on, että verrattuna muihin tutkittaviin elämäntilanteisiin, oli valmistuessa tasaisimmin toivottu myös apua talouden hoitoon sekä mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Tuloksesta voidaan päätellä, että mikäli nuorille annettaisiin mahdollisuus esimerkiksi jakaa oman valmistumisensa ajankohdan kokemuksia taloudelliseen pärjäämiseen liittyen, olisivat he oletettavasti siitä kiinnostuneita.

KUVIO 9. Mistä hankit tietoa talousasioista valmistumisen yhteydessä? (n=42)

Kaikki vastaajat ilmoittivat löytäneensä tietoa, valtaosa riittävästi ja loput jonkin verran. Kukaan ei jäänyt ilman kaipaamaansa tietoa. Tietoa haettiin ensimmäisenä perheeltä (55 %) tai ystäviltä (52 %) ja vahvana kolmantena (50 %) Internetistä viranomaisilta (esim. Kela, Kuluttajatutkimuskeskus). Vajaa puolet vastaajista lisäksi ilmoitti hakeneensa tietoa Internetistä yritysten sivuilta (esim. vakuutusyhtiöiltä, pankeilta). Selvästi pienempi osa vastaajista oli hakenut tietoa viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internetistä (esimerkiksi soittamalla tai käymällä), Internetistä keskustelupalstoilta, oppilaitokselta tai Internetistä ammatiliiton sivuilta.

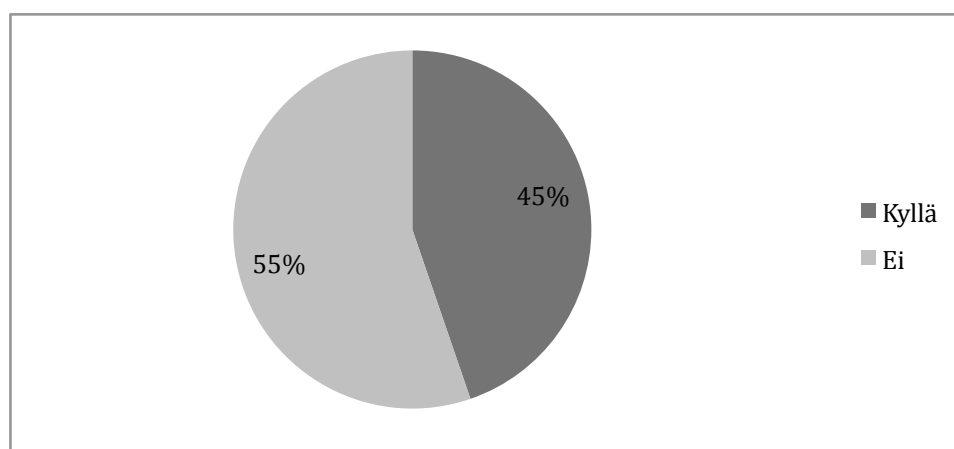
Valmistumisen tilanteessa vastaajilta kysyttiin heidän mielipidettään pankkituotteen hankkimisen tärkeydestä, sillä tämän ajateltiin oleellisemmin liittyvän valmistumisen ajankohdan taloudellisiin mahdollisuuksiin. Huomattavaa on, että valmistuneista suurin osa koki pankkituotteen hankkimisen ”ei lainkaan tärkeäksi” tai ”ei tärkeäksi”. Kuitenkin kolmanneksi suurin ryhmä vastaajista koki pankkituotteen hankkimisen valmistumisen yhteydessä myös erittäin tärkeäksi. Tulos on nähtävissä kuviosta 10. Vastauksien perusteella voidaan pohtia esimerkiksi mahdollisuutta siihen, että osa valmistuvista nuorista ei ollut tullut ajatelleeksi tähän elämäntilanteeseen liittyvän mahdollisuuksia oman taloudellisen tilanteen parantamiseen taikka tulevaisuuteen varautumiseen, mikä voisi olla mahdollinen syy asian kokemiseen ”ei niin tärkeäksi”.

KUVIO 10. Miten tärkeäksi koit pankkituotteen hankkimisen (esim. Asp-tili, talletukset, PS-tili) valmistumisen yhteydessä?

Kolmasosa vastaajista harkitsi pankkituotteen hankkimista alle päivän. Loput vastaajista olivat suhteellisen erimielisiä harkinta-ajasta käyttäen aikaa tuotteen harkintaan hyvinkin eripi-

tuisen määrän. Reilu viidesosa harkitsi asiaa kuukaudesta alle kolmeen kuukauteen, vajaa viidesosa yli puoli vuotta, reilu kymmenes vastaajista kolmesta kuukaudesta alle puoleen vuoteen, vajaa kymmenes päivästä alle viikkoon ja loput vastaajista viikosta alle kuukauteen. Yllättäen yli puolilla vastaajista harkinta ei johtanut pankkituotteen hankkimiseen, kun taas vastaajista 45 % päätyi hankkimaan pankkituotteen valmistumisen yhteydessä. Valmistuminen on tutkituista elämäntilanteista ainoa, jossa yli puolet vastanneista ei päätenyt hankkimaan pankkituotetta (tai verrattain muissa tilanteissa vakuutusta). Pankkituotteen hankkimisen tulos on nähtävissä kuviossa 11.

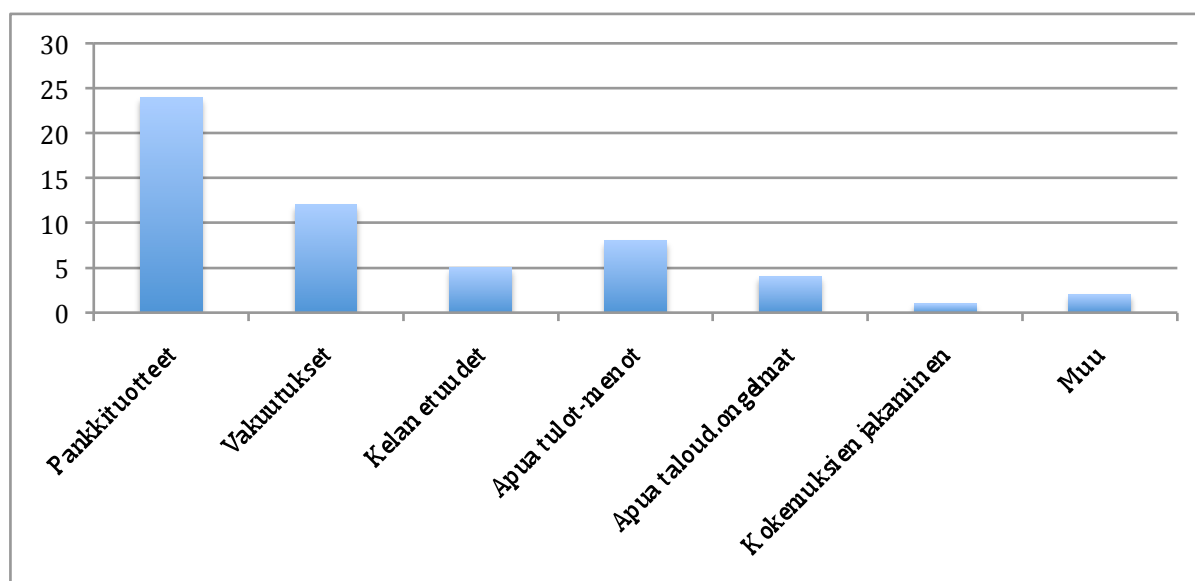

KUVIO 11. Johtiko harkintasi pankkituotteen hankintaan?

3.2.5 Kokopäivätyön aloittaminen

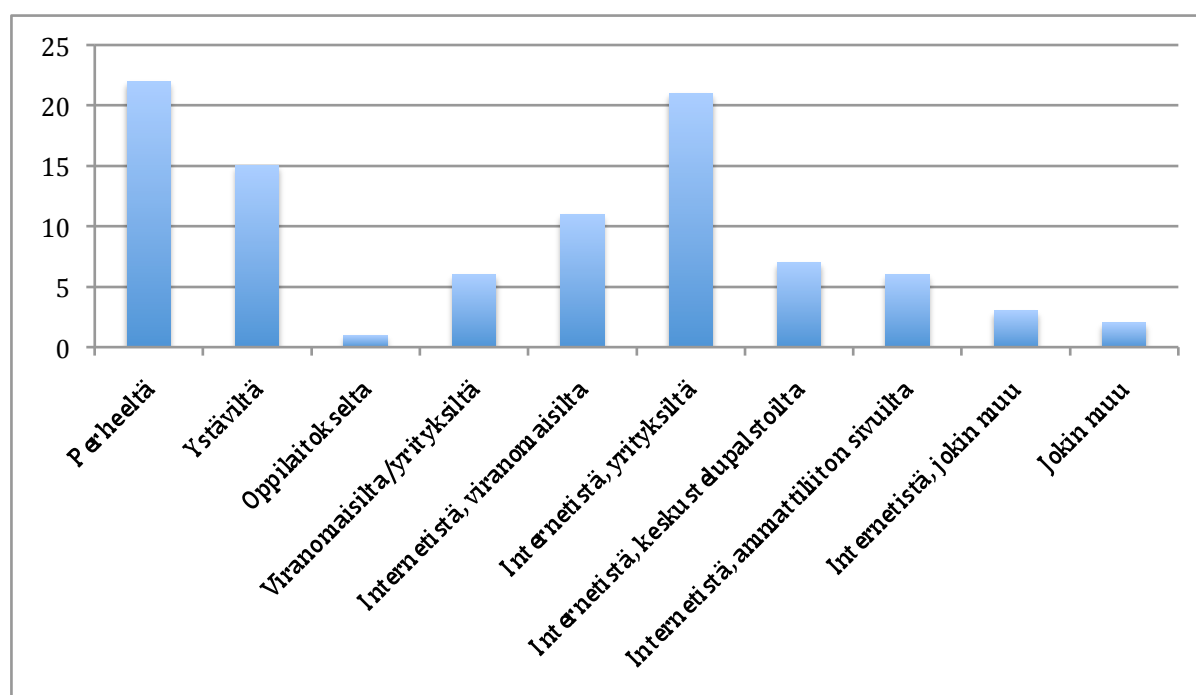
Vastaajista (n=71) 36 henkilöä ilmoitti olevansa kokopäivätyössä, kun 35 henkilöä ei ollut kokopäivätyössä. Keskimääräisesti kokopäivätyön tekeminen oli aloitettu yllättävän varhaisessa vaiheessa, 22,1-vuotiaana. Kokopäivätyötä tekevistä vastaajista suurin osa koki taloudellisen tiedon saatavuuden olleen kyseisessä elämäntilanteessa tärkeää (28 %), erittäin tärkeää (22 %) tai jokseenkin tärkeää (19 %). ”Ei tärkeäksi” tiedon koki 19 % vastaajista ja ”jokseenkin ei tärkeäksi” 8 % vastaajista. Kukaan ei kokenut taloudellisen tiedon saantia kokopäivätyön aloittaessa ”ei lainkaan tärkeäksi”. Verrattaessa kokopäivätyön 18-vuotiaana aloittaneiden ja esimerkiksi 25-vuotiaana aloittaneiden kesken, oli mielenkiintoista huomata, että vastaukset vaihtelivat saman ikäisenäkin kokopäivätyön aloittaneilla suuresti. Esimerkiksi 18-vuotiailla vastaajilla taloudellinen tieto oli koettu niin tärkeäksi kuin myös ei tärkeäksi, vastauksia löytyessä myös kaikkia siltä väliltä. Vastaavasti keskenään eriäviä vastauksia oli löydettävissä myös esimerkiksi 25-vuotiailla vastaajilla.

Selvä enemmistö kokopäivätyön aloittaneista nuorista oli tilanteessa toivonut tietoa pankkituotteista. Seuraavaksi eniten vastaajat olivat toivoneet tietoa vakuutus tuotteista ja kolmanneksi eniten apua tulojen ja menojen arvioimiseen. Kokopäivätyön aloittaminen oli elämäntapahtumista kahdesta toinen, joissa apu tulojen ja menojen arvioimiseen nousi kyselyssä kolmen toivotuimman tiedon joukkoon. Kokopäivätyön aloittamisen lisäksi sitä oli kolmanneksi eniten toivottu asuntoa ostaessa. Pieni määrä vastaajista toivoi lisäksi tietoa Kelan etuuksista, apua mahdollisiin talouden ongelmiin tai mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Esimerkiksi Kelan etuudet eivät oletettavastikaan ole ajankohtaisia nuorelle, joka käy töissä, eikä näin ollen oletettavasti pääse Kelan etuuksien piiriin vastaavasti kuin nuori, joka ei käy kokopäivätöissä. Lisäksi taloudellisia ongelmia voidaan olettaa olevan vähemmän henkilöillä, joilla on vakinaiset kuukausitulot. Kuitenkin tulojen ja menojen jakottamisen avun kolmas sija toivotun tiedon osalta kertoo siitä, että nuoret eivät välttämättä vakinaisista tuloista riippumatta koe olevansa varmoja tavasta, millä he tulojaan ja menojaan seuraavat. Kyselyn tuloksiin, kuin myös teoriaan (mm. Sampo Pankin teettämä tutkimus vuonna 2011, kts. s. 33) pohjautuen, voidaan nähdä olevan olemassa tarve avulle oppia muun muassa budjetoimaan sekä suunnittelemaan omien varojen käyttöä. Vastausvaihtoehtojen ulkopuolella tietoa kaivattiin jonkin verran myös verotusasioista (6 % vastaajista). Tämä saattaa liittyä esimerkiksi oman yrityksen tai toiminimen perustaneiden nuorten tarpeeseen oppia hoitamaan oma verotuksensa. Kiinnostuneisuus eri taloudellisista asioista on kuvattu vastauslukumäärittäin kuviossa 12.

KUVIO 12. Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa aloittaessasi kokopäivätyön? (n=36)

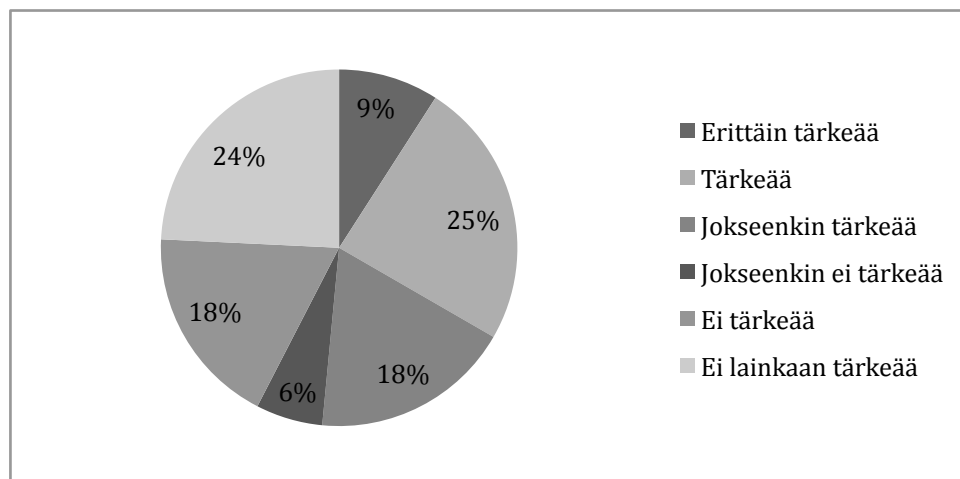
Reilu puolet vastaajista (53 %) löysi riittävästi tietoa ja reilu kolmasosa (31 %) jonkin verran. Vastaajista yksi (3 %) ei löytänyt toivomaansa tietoa. Kokopäivätyön aloittaessa suurin osa haki eniten tietoa perheeltä ja Internetistä yritysten sivuilta. Kolmanneksi eniten tietoa haettiin ystäviltä; hyvin samankaltaisesti kuin muissakin tilanteissa. Loput vastauksista hajaantuivat suhteellisen tasaisesti muiden vastausvaihtoehtojen kesken. Internetistä jostain muualta hake-
neet vastaajat olivat etsineet tietoa oman työnantajan sivuilta, verovirastolta tai talousuutisista. Vastausvaihtoehtojen ulkopuolelta yksi vastaajista haki lisäksi tietoa joko työkavereilta tai kirjallisuudesta. Alla olevasta kuviosta 13 on vastauslukumäärittäin nähtävissä toteutuneet tiedonhaun lähteet.

KUVIO 13. Mistä hankit tietoa talousasioista aloittaessasi kokopäivätyön? (n=36)

Kokopäivätyön aloittaneita vastaajia pyydettiin miettimään pankkituotteen (esimerkkinä annettiin Asp-tili, talletukset sekä PS-tili) tärkeyttä heille itselleen. Tuloksista kävi ilmi, että kokopäivätyön aloittaneilla nuorilla oli hyvinkin eriäviä mielipiteitä pankkituotteen hankkimisen tärkeydestä. Suurinta kannatusta tärkeyden arvottamisessa saivat yllättäen vastausvaihtoehdot ”tärkeää” (25 %) sekä ”ei lainkaan tärkeää” (24 %). Lisäksi ”ei tärkeäksi” tai ”jokseenkin tärkeäksi” pankkituotteen hankkimisen koki 18 % vastaajista. Ainoastaan 9 % koki pankkituotteen hankkimisen ”erittäin tärkeäksi”. Kokonaisuudessaan on yllättävää, että hankkimisen tärkeydestä oltiin näinkin eri mieltä, vaikka pankkituotteet oli selkeästi halutuin aihe, mistä eniten tietoa kokopäivätyön aloittaessa haluttiin. Sen hankkimista ei kuitenkaan koettu yhtä-

lailla yksimielisesti tärkeäksi. Verrattain eri elämäntilanteiden välillä, oli kokopäivätyön aloittaminen elämäntilanne, jossa pankkituotteen/vakuutuksen hankkiminen koettiin toiseksi eniten ”ei lainkaan tärkeäksi”. Pankkituotteen hankkimisen tärkeyden kokeminen on kuvattu kuviossa 14.

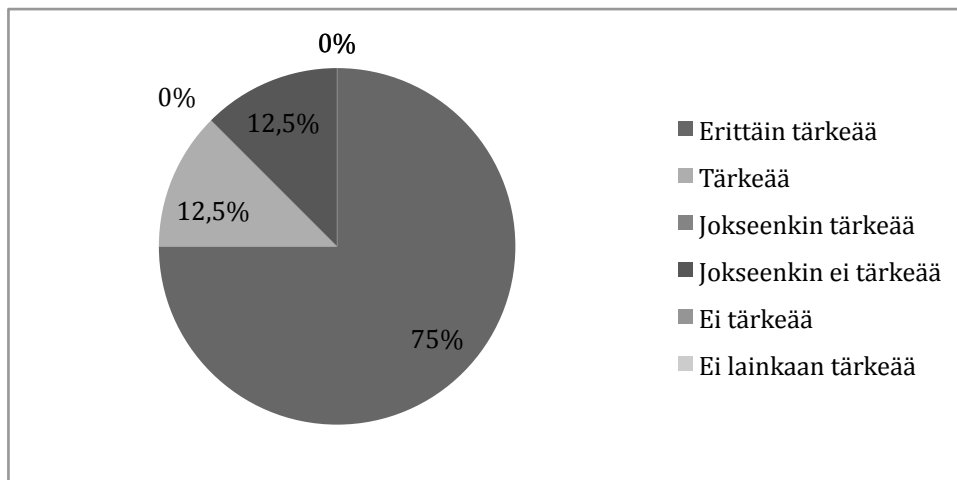
KUVIO 14. Miten tärkeäksi koit pankkituotteen hankkimisen (esim. Asp-tili, talletukset, PS-tili) kokopäivätyön aloittamisen yhteydessä?

Samankaltaisesti myös vastaajien mielipiteet pankkituotteen harkintaan käytetystä ajasta vaihtelivat suuresti. Eniten vastauksia keräsi vastausvaihtoehtojen ääripäät, alle päivän sekä yli puolen vuoden harkinta-aika. Vastaukset olivat hajaantuneet tasaisesti jokaiselle annetulle vastausvaihtoehdolle, mikä kertoo siitä, ettei pankkituotteen hankkiminen ollut kokopäivätyön aloittaessa yksimielinen asia. Harkinnan seurauksena 53 % vastaajista kertoi päätyneensä hankkimaan pankkituotteen, kun 47 % päätyi olemaan sitä hankkimatta.

3.2.6 Lapsen saaminen

Vastaajista (n=71) pienellä osalla 18–28-vuotiaita nuoria oli lapsia. Valtaosalla vastaajista (89 %) ei ollut lapsia. Nuorista kahdeksan oli joko isejä tai äitejä, ja perheissä oli keskimäärin 1,6 lasta. Vanhemmista kolme neljästä piti taloudellisen tiedon saantia lapsen syntymän yhteydessä erittäin tärkeänä. Tärkeäksi tai jokseenkin ei tärkeäksi tiedon saannin luokitteli 12,5 % vastaajista. Kukaan ei arvioinut tiedon saannin olleen ”ei lainkaan tärkeää”, ”ei tärkeää” tai ”jokseenkin tärkeää”. Elämäntilanteista lapsen saaminen oli kaikista eniten taloudellisen tiedon ”erittäin tärkeäksi” määriteltystä vastauksia kerännyt, joskin heikompaa luotettavuutta tulokselle aiheuttaa kyseisen elämäntilanteen kohdanneiden vastaajien huomattavasti pienempi

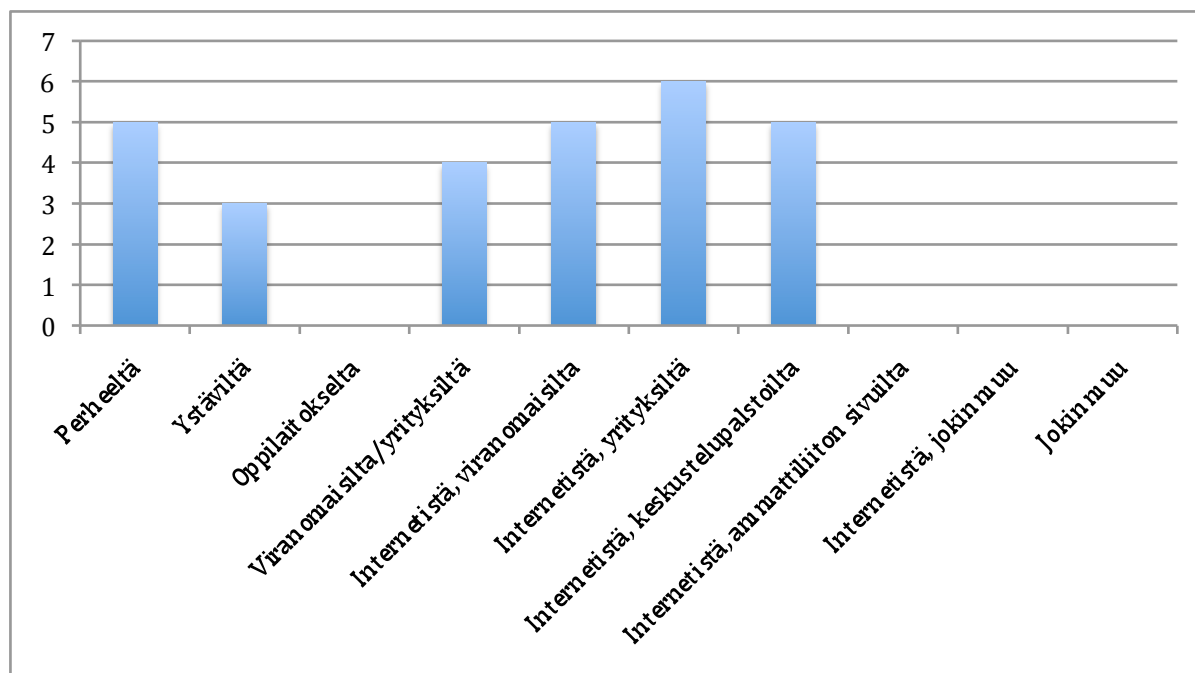
lukumäärä. Verrattain suurin erittäin tärkeäksi taloudellisen tiedon määritelleiden vastaajien määrä on nähtävissä kuviosta 15.

KUVIO 15. Saadessasi lapsen, kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. vauvavakuutus, hankintojen budjetointi ja niihin varautuminen, tilin avaaminen lapselle, Kelan etuudet)?

Kaikki vanhemmat toivoivat tietoa vakuutustuotteista, ja suuri osa lisäksi Kelan etuuksista (75 %) sekä pankkituotteista (63 %). Lisäksi tietoa toivottiin liittyen apuun tulojen ja menojen jaksottamisesta (25 %), apuun mahdollisissa taloudellisissa ongelmissa (25 %) sekä mahdollisuuteen jakaa kokemuksia muiden samassa tilanteessa olevien kanssa (12,5 %). Tietoa löydettiin tasaisesti sekä riittävästi (50 %) että jonkin verran (50 %). Jokainen tietoa kaivannut löysi tietoa.

Suurin osa vastaajista hankki tietoa Internetistä yritysten sivuilta. Seuraavaksi eniten tietoa haettiin Internetistä viranomaisilta, keskustelupalstoilta tai perheeltä, ja huomattava osa vastaajista haki tietoa lisäksi viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internetistä. Lisäksi tietoa haettiin ystäviltä. Oppilaitoksilta, Internetistä jostain muualta tai yleisesti jotakin muuta kautta ei tietoa hakenut yksikään vastaaja. Lapsen saaminen oli ainut elämäntilanne, jossa tiedon hankkiminen Internetistä keskustelupalstoilta nousi kolmen määrällisesti eniten käytetyn tiedon lähteen joukkoon. Tuloksen voidaan olettaa kertovan siitä, että nykypäivänä tuoreilla vanhemmilla on käytössään uuden sukupolven nopea väylä jakaa ja saada tietoa sekä vertaistukea Internetin keskustelupalstojen kautta. Alla olevasta kuviosta 16 on vastauslukumäärittäin nähtävissä tiedonhaun lähteet lapsen saamisen elämäntilanteessa.

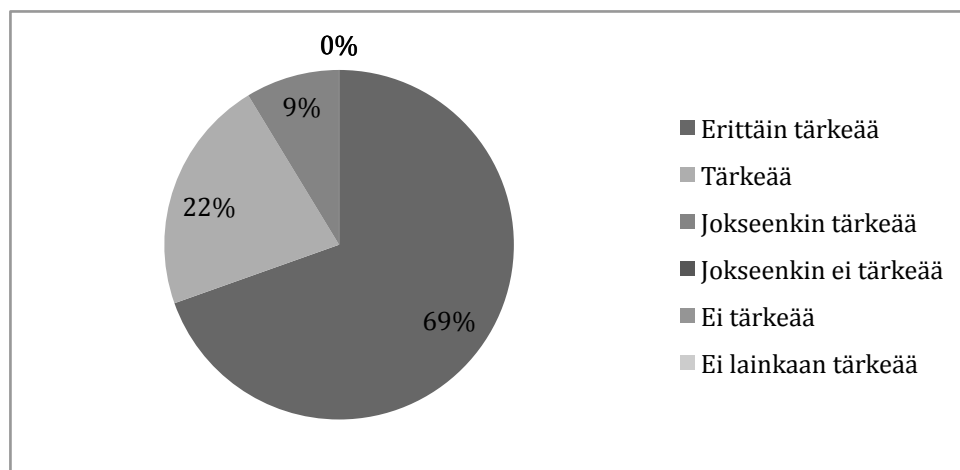

KUVIO 16. Mistä hankit tietoa talousasioista saadessasi lapsen? (n=8)

Lapsen saamisen yhteydessä vakuutuksen hankkimisen (esim. vauvavakuutus, sairaskuluvaakuutus, henkivakuutus) erittäin tärkeäksi koki valtaosa vastaajista (75 %). Loput vastaukset olivat jakaantuneet ”tärkeää” sekä ”jokseenkin ei tärkeää” -vastausvaihtoehtojen välille. Muista elämäntilanteista poiketen, kukaan ei harkinnut vakuutuksen hankkimista lapsen saadessaan yli kuukautta. Viikosta alle kuukauteen harkitsi puolet, päivästä alle viikkoon neljäsosa ja alle päivän neljäsosa vastaajista. Lähes kaikilla vastaajilla (88 %) harkinta johti vakuutuksen hankkimiseen. Vakuutuksia hankittiin eniten sairauksien varalle (100 % vakuutuksen hankkineista) tai mahdollisen kuoleman varalle (25 % vakuutuksen hankkineista).

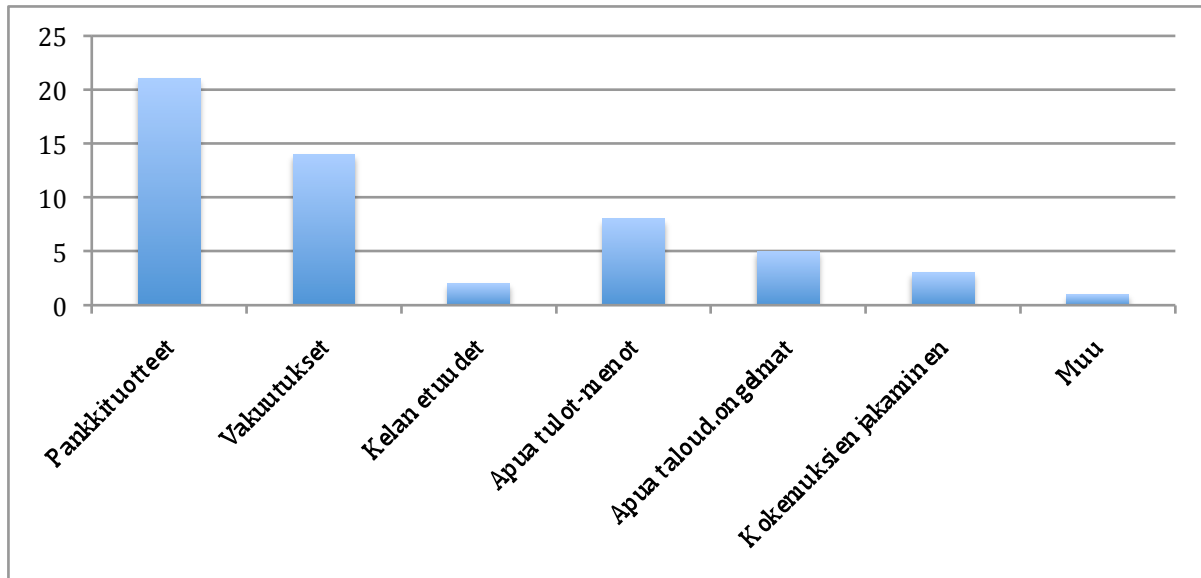
3.2.7 Asunnon osto

Vastaajista (n=71) oman asunnon omistavia 18–28-vuotiaita nuoria oli 32 % (n=23), kun taas omaa asuntoa ei ollut hankkinut 68 % nuorista. Keskimääräisesti ensimmäinen oma asunto oli hankittu 23,6-vuotiaana. Muista elämäntapahtumista poiketen taloudellisen tiedon saaminen koettiin poikkeuksetta vähintään jonkin asteisesti tärkeäksi. Asunnon osto oli näin ollen elämäntapahtumista ainoa, jossa kukaan tilanteen kokeneista ei ollut kokenut taloudellista tietoa minkään asteisesti ”ei tärkeäksi”. Huomattava enemmistö vastaajista (69 %) koki taloudellisen tiedon saannin erittäin tärkeäksi, 22 % tärkeäksi ja loput 9 % jokseenkin tärkeäksi. Kuviossa 17 on nähtävissä, että kaikki vastaajat arvioivat tiedon jonkin asteisesti tärkeäksi.

KUVIO 17. Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. asuntolaina, tulojen ja menojen tasapainottaminen, kokonaiskulujen laskeminen) asunnon hankinnan yhteydessä?

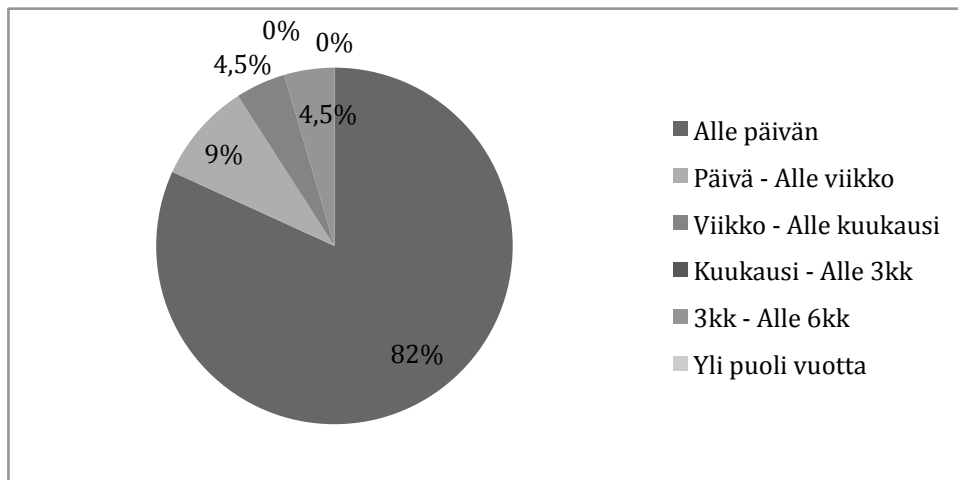
Tietoa haluttiin luonnollisesti selvästi eniten pankkituotteista, sekä seuraavaksi eniten vakuutuksista. Lisäksi huomattavan suuri osa vastaajista kaipasi apua tulojen ja menojen arvioimiseen (esim. tietoa asunnon kokonaiskuluihin varautumisesta tai asianmukaisen hinnan arvioimisesta). Kuten sivulla 41 todettiin, olivat asunnon osto sekä kokopäivätyön aloittaminen ainoat elämäntilanteet, joissa apu tulojen ja menojen arvioimiseen nousi kolmen toivotuimman taloudellisen tiedon joukkoon. Näyttäisi siis siltä, että vasta omaisuuden kasvaessa nuoret huolestuvat siitä, mikäli omat tulot on käytetty hyvin ja menot pysyvät itsenäisesti hallittavina. Tämä oli yllättäväkin tulos, sillä tutkimusta aloittaessa oletettiin ennemminkin että taloudellista tietoa olisi erityisesti haluttu siinä vaiheessa kun ollaan muutettu omilleen tai ollaan perustamassa perhettä, mutta tulos osoittaa, että näissä tilanteissa nuoret kokevat paremmin (kuin omaisuuden kasvaessa) pystyvänsä päättämään tuloistaan ja menoistaan. Asunnon oston tilanteessa lisäksi kiinnostuneisuus apuun mahdollisten taloudellisten ongelmien kohdatessa oli prosentuaalisesti toiseksi suurin elämäntilanteiden kesken. Siitä kiinnostuneita oli reilu viidennes vastanneista (viisi vastaajaa 23:sta), kun se oli suurempi vain lapsen saamisen tilanteessa. Lisäksi yksi vastaaja olisi kaivannut tietoa perintöverotuksesta. Jakauma halutusta tiedosta asunnon oston tilanteessa on vastauslukumäärittäin nähtävissä alla olevasta kuviosta 18.

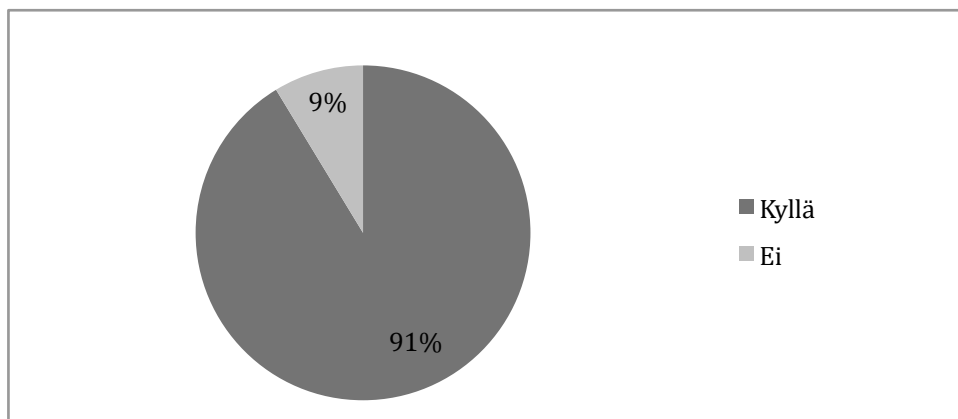
KUVIO 18. Minkälaisista taloussasioista kaipasit tietoa hankkiessasi omaa asuntoa? (n=23)

Kaikki löysivät tietoa, 65 % riittävästi ja 35 % jonkin verran. Tietoa hankittiin huomattavasti eniten perheeltä (74 %) ja Internetistä yritysten sivuilta (74 %). Kolmanneksi eniten tietoa haettiin ystäviltä (65 %). Lisäksi tietoa haettiin viranomaisilta tai yrityksiltä sekä Internetistä muista lähteistä, mutta huomattavasti vähemmän. Oppilaitoksilta tai jotakin muuta kautta ei tietoa ollut hakenut yksikään vastaaja. Vastaajista lähes kolme neljästä koki vakuutuksen hankkimisen asunnon oston yhteydessä erittäin tärkeäksi. Lisäksi joko tärkeäksi tai jokseenkin tärkeäksi vakuutuksen koki 16 % vastaajista. Kuitenkin myös vakuutuksen ”ei tärkeäksi” (8 %) tai sen ”ei lainkaan tärkeäksi” (4 %) kokeneita vastaajia oli mukana joukossa. Tämä lienee johtuvan siitä, että he saattoivat ajatella vakuutuksen olleen ”ei tärkeää” siitä syystä, että vakuutus oli jo otettu johonkin aikaisempaan asuntoon. Vaikea on sanoa, minkä verran vastaajat ajattelivat tilannetta verrattuna aikaisempaan vakuutusturvaansa, ja kuinka suuri osa vastaajista ajatteli asunnon ostoa ennemmin hypoteettisena tilanteena, jolloin vakuutus saattoi nousta entistä tärkeämmäksi, vaikka se olisi jo ennestäänkin otettu.

Harkitsemisaika vakuutuksen ottamiselle oli asuntoa ostaessa kaikista elämäntilanteista lyhin. Vakuutuksen ottamista harkittiin 82 %:sesti alle päivä. Päivästä alle viikkoon vakuutusta harkitsi 9 % vastaajista ja 4,5 % lisäksi joko viikosta alle kuukauteen tai kolmesta kuukaudesta yli puoleen vuoteen. Lisäksi harkinta johti vakuutuksen hankkimiseen kaikista useimmin elämäntilanteita keskenään verrattaessa. Vastaajista 91 % päätyi harkinnan päätteeksi hankkimaan vakuutuksen. Sekä lyhin harkinta-aika että suurin hankintaan johtanut harkinta elämäntilanteita keskenään vertailtaessa on nähtävissä graafisesti alla olevista kuvioista 19 ja 20.

KUVIO 19. Miten pitkään harkitsit vakuutuksen hankkimista asunnon oston yhteydessä?

KUVIO 20. Johtiko harkintasi vakuutuksen hankintaan?

3.3 Elämäntilanteen vaikutus talouden tiedon tarpeeseen

3.3.1 Taloudellisen tiedon merkittävyys

Tulokset osoittavat, että taloudellisen tiedon saaminen oli merkittävää jokaisessa elämäntilanteessa. Selvästi voidaan kuitenkin nähdä eri elämäntilanteissa koetun tärkeyden vaihtelevan sen mukaan, mistä elämäntilanteesta on kyse. Tarkasteltaessa vastaajia, jotka määrittivät taloudellisen tiedon ”erittäin tärkeäksi” – eli joiden voidaan kyseisessä elämäntilanteessa käsitellä kokeneen taloudellisilla päätöksillä ja tiedolla olevan erittäin suuri rooli – voidaan kahden elämäntilanteen nähdä nousevan selkeästi erilleen muista. Sekä lapsen saamisen että oman asunnon hankinnan kohdalla taloudellisen tiedon erittäin tärkeäksi määritelleitä vastaa-

jia verrattuna kokonaisuutena kyseisen elämäntilanteen läpi käyneiden vastauksiin, oli prosentuaalisesti merkittävästi enemmän kuin muissa tilanteissa. Suhteellisesti vähiten ”erittäin tärkeäksi” tiedonsaanti koettiin hieman yllättäenkin kotoa muuton yhteydessä, jonka oltaisiin voitu ennakkokäsityksen mukaan ajatella olevan elämäntilanne, jossa nuori joutuisi ottamaan eniten selvää asioista kun vastuu lukuisista uusista asioista siirtyy hänelle itselleen. Tutkimuksen tuloksia tarkastellessa voidaan huomata, että nuoret kokevat taloudellisen tiedon tarpeen kasvavan selkeästi vastuun kasvamisen myötä elämän edetessä tapahtumasta toiseen. Taloudellisen tiedon erittäin tärkeäksi luokitelleet vastaajat kussakin elämäntilanteessa on nähtävissä taulukosta 2.

TAULUKKO 2. Taloudellisen tiedon ”erittäin tärkeäksi” luokitelleet vastaajat elämäntilanteittain jaoteltuna

	Vastaajien lukumäärä ”erittäin tärkeää”	% Elämäntilanteeseen vastanneista
Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. vakuutukset, pankkituotteet, budjetointi, oman talouden hallinta) kotoa muuton yhteydessä?	11	15,9 %
Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. yhteiset vakuutukset, yhteiset tilit, yhteisen talouden hallinta) avo-/avioliiton alkuvaiheessa?	9	22,5 %
Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. työttömyysetuudet, budjetointi mahdollisten työnhakukuukausien varalle) valmistumisen yhteydessä?	10	23,8 %
Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. tietoa asuntojen hintatasosta, pankkilainoista, verotuksesta) aloittaessasi kokopäivätyön?	8	22,2 %
Saadessasi lapsen, kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. vauvavakuutus, hankintojen budjetointi ja niihin varautuminen, tilin avaaminen lapselle, Kelan etuudet)?	6	75,0 %
Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. asuntolaina, tulojen ja menojen tasapainottaminen, kokonaiskulujen laskeminen) asunnon hankinnan yhteydessä?	16	69,6 %
Yhteensä	60	

Mielenkiintoista on nähdä ero siihen, missä elämäntilanteissa ja miten suurilta osin tiedonsaannin taas toisaalta määriteltiin olleen päinvastaisesti ”ei lainkaan tärkeää”. Kyseisen vastauksen antaneita oli ainoastaan kahden elämäntilanteen kohdalla, vakituisen parisuhteen alku-

vaiheen sekä valmistumisen yhteydessä. Suhteellisesti eniten taloudellisen tiedon täysin tarpeettomaksi kokeneita oli avo-/avioliiton alkuvaiheessa. Verrattuna määrällisesti ”ei lainkaan tärkeää” -vastauksen antaneita taloudellisen tiedon ”erittäin tärkeäksi” määritelleihin vastaajiin, oli kokonaisuudessaan tiedon ”ei lainkaan tärkeäksi” määritelleitä vastaajia kuitenkin lähes kuusi kertaa vähemmän kuin sen ”erittäin tärkeäksi” määritelleitä vastaajia. Tiedon täysin tarpeettomaksi kokeneiden määrä jää siis selvästi vähäiseksi, ja taloudellisen tiedon olemassa olemisen sekä sen tavoittamisen voidaan tulosten perusteella sanoa olevan nuorille tärkeää. Tiedon ”ei lainkaan tärkeäksi” määritelleet vastaajat on luettavissa taulukosta 3.

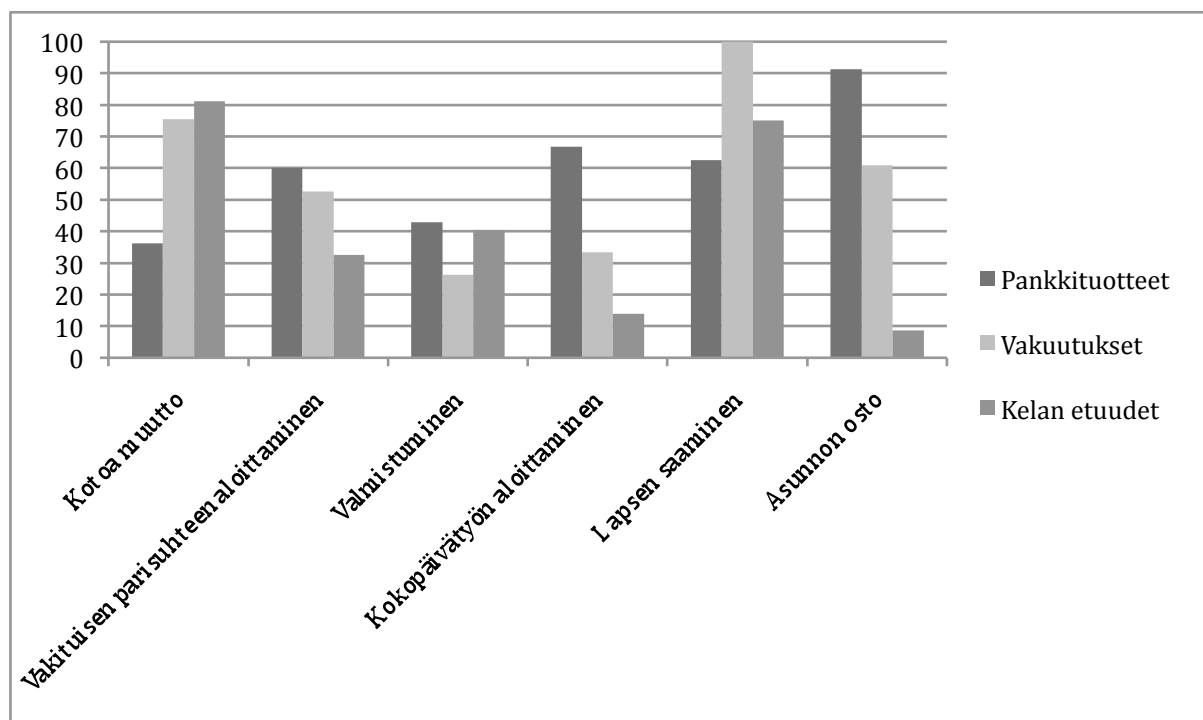
TAULUKKO 3. Taloudellisen tiedon ”ei lainkaan tärkeäksi” luokitelleet vastaajat elämäntilanteittain jaoteltuina

	Vastaajien lukumäärä ”ei lainkaan tärkeää”	% Elämäntilanteeseen vastanneista
Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. yhteiset vakuutukset, yhteiset tilit, yhteisen talouden hallinta) avo-/avioliiton alkuvaiheessa?	6	15,0 %
Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. työttömyysetuudet, budjetointi mahdollisten työnhakukuukausien varalle) valmistumisen yhteydessä?	5	11,9 %
Yhteensä	11	

Taloudellisen tiedon tärkeyttä kysyttäessä vastaukset olivat kokonaisuutena hajautuneet laajalle, eikä missään elämäntilanteessa ollut nähtävissä täysin selkeää yksimielisyyttä tiedon tärkeyden asteesta. Kokonaisuudessaan lähes jokaisen elämäntilanteen kohdalla löytyi vastaajia, jotka olivat määritelleet taloudellisen tiedon saamisen jonkin asteisesti tärkeäksi, mutta vastaavasti myös vastaajia, jotka olivat samassa tilanteessa määritelleet tiedon saamisen jonkin asteisesti ”ei tärkeäksi”. Ainoastaan asunnon ostamisen elämäntilanteessa tiedon saaminen koettiin poikkeuksetta vähintään jokseenkin tärkeäksi. Elämäntilanteiden kesken yleisesti annettujen vastausten suunta oli kuitenkin nouseva suurempaa tärkeyttä kohti mentäessä, jolloin taloudellisen tiedon vähemmän tärkeäksi luokitelleita vastaajia oli yleisesti vähemmän kuin tiedon jonkin asteisesti tärkeäksi määritelleitä. Ainoana vakituisen parisuhteen muodostamisen elämäntilanteessa suurempi osa vastaajista oli sitä mieltä, että kyseisessä elämäntilanteessa tieto oli ”jokseenkin ei tärkeää”, verrattuna sen ”jokseenkin tärkeäksi” määritelleihin vastaajiin. Tulosten perusteella voidaan vakituisen parisuhteen aloittamisen sanoa olleen ristiriitaisin tutkituista elämäntilanteista taloudellisen tiedon kokemisen tärkeydessä.

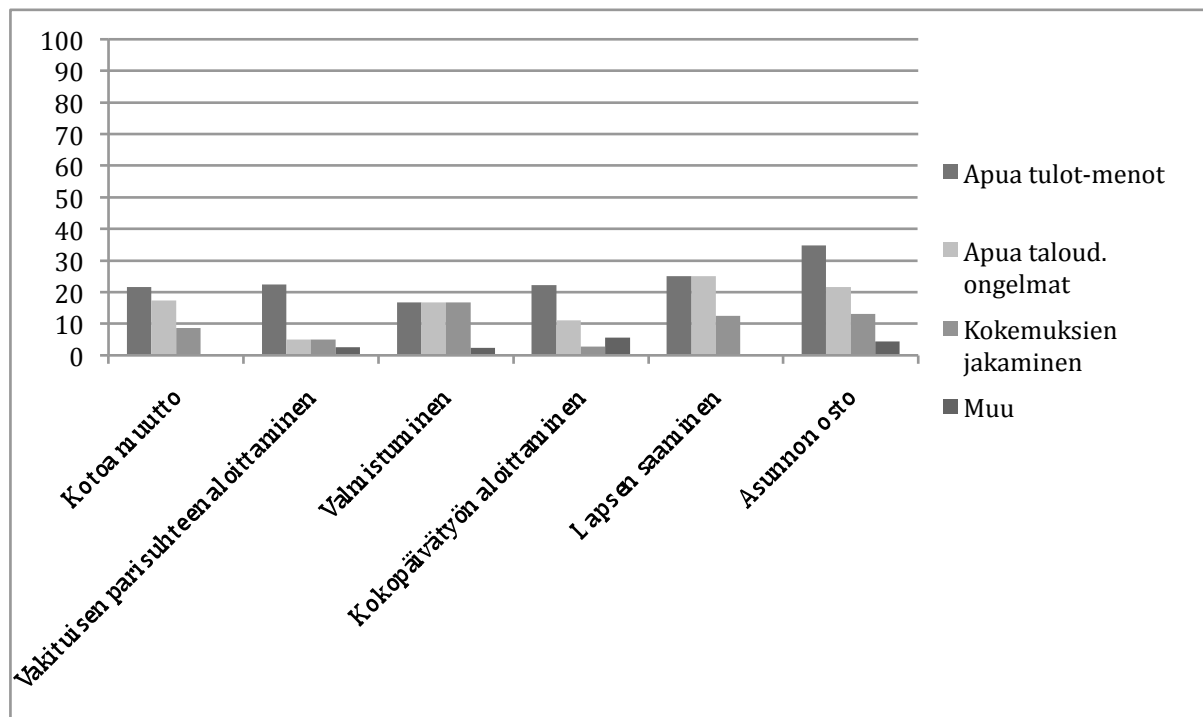
3.3.2 Taloudellisen tiedon eri osa-alueiden kysyntä

Kysyttäessä mistä tietoa eniten kaivattiin, saatiin tulokseksi suhteellisen samankaltaisesti jakautuneita mielipiteitä eri elämäntilanteiden kesken. Vastausmäärät luonnollisesti vaihtelivat sen mukaisesti, kuinka moni vastaaja oli kokenut kyseisen elämäntilanteen – 18–28-vuotiaista nuorista suurin osa kotoa muuttamisen, ja vähiten lapsen saamisen. Myös tulosten luotettavuus on parempi, mitä useampi vastaaja oli kokenut elämäntilanteen. Tämän vuoksi lapsen saamisen elämäntilanteen tuloksia tulee tarkastella tietyllä varauksellisuudella ymmärtäen, että vastaajien lukumäärä on ollut huomattavan pieni. Kuvioista 21 nähdään kolmen eniten toivotun tiedon tarpeen jakautuminen. Viidessä kuudesta elämäntilanteesta eniten tietoa oli toivottu pankkituotteista, sekä viidessä kuudesta elämäntilanteesta toiseksi tai ensimmäiseksi eniten vakuutustuotteista. Kolmanneksi eniten kokonaisuutena elämäntilanteita vertailtaessa, oli tietoa kaivattu Kelan etuuksista, joiden kohdalla nousi tilanteista erityisesti esiin kotoa muutto sekä valmistuminen, jolloin tietoa Kelalta erityisesti tarvittiin. Lisäksi Kelan etuuksista toiseksi eniten tietoa kaivattiin lapsen syntymän yhteydessä. Selityksen voidaan olettaa löytyvän siitä, että näissä tilanteissa on suurin mahdollisuus olla oikeutettu Kelan etuuksiin, jolloin myös tietoa niistä luonnollisesti etsitään.

KUVIO 21. Pankkituotteista, vakuutuksista ja Kelan etuuksista tietoa kaivanneet vastaajat, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista

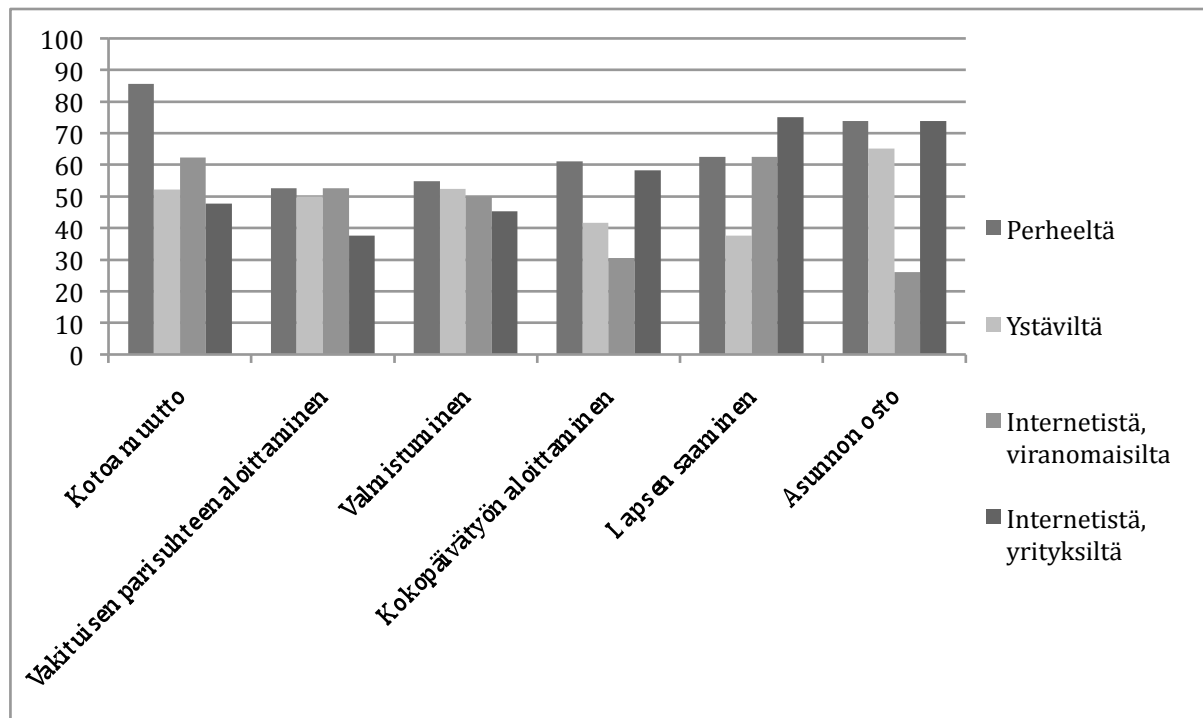
Mielenkiintoista on huomata, että neljään viimeiseen vastausvaihtoehtoon taloudellisen tiedon tarpeesta, ”apuun tulojen ja menojen arvioimiseen”, ”apuun mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin”, ”mahdollisuuteen jakaa kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa”, tai ”jokin muu” -vastausvaihtoehtoon vastauksia neljässä tapauksessa kuudesta tuli huomattavasti vähemmän kuin kolmeen ensimmäiseen vastausvaihtoehtoon (pankkituotteet, vakuutukset ja Kela). Kahdessa elämäntilanteessa, kokopäivätyötä aloittaessa sekä asuntoa ostaessa, nuoret kaipasivat kolmanneksi eniten apua tulojen ja menojen arvioimiseen. Vaikka vastausmäärät kyseisissä neljässä viimeisessä vastausvaihtoehdossa jäivät alhaisemmiksi, tärkeää on silti ymmärtää, että kyselyn tulosten mukaan tarve myös näiden kohtien mukaiselle taloudelliselle tiedolle on olemassa. Näin ollen keskittyä ei pitäisi ainoastaan pankki- tai vakuutus tuotteiden tarjontaan tai Kelan etuuksien parantamiseen, vaan myös kiinnittää huomiota siihen tosiasiaan, että osa nuorista todellisesti kaipaa apua oman taloutensa hoitamiseen sekä mahdollisuutta keskustella ja saada neuvoja taloudellisista asioista. Neljä vähemmän kiinnostusta herättänyttä taloudellisen tiedon kohdetta kysynnän mukaisesti on kuvattu kuviossa 22.

KUVIO 22. Apua tulojen ja menojen arvioimiseen, apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin, mahdollisuutta jakaa kokemuksia tai jostain muusta tietoa kaivanneet vastaajat, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista

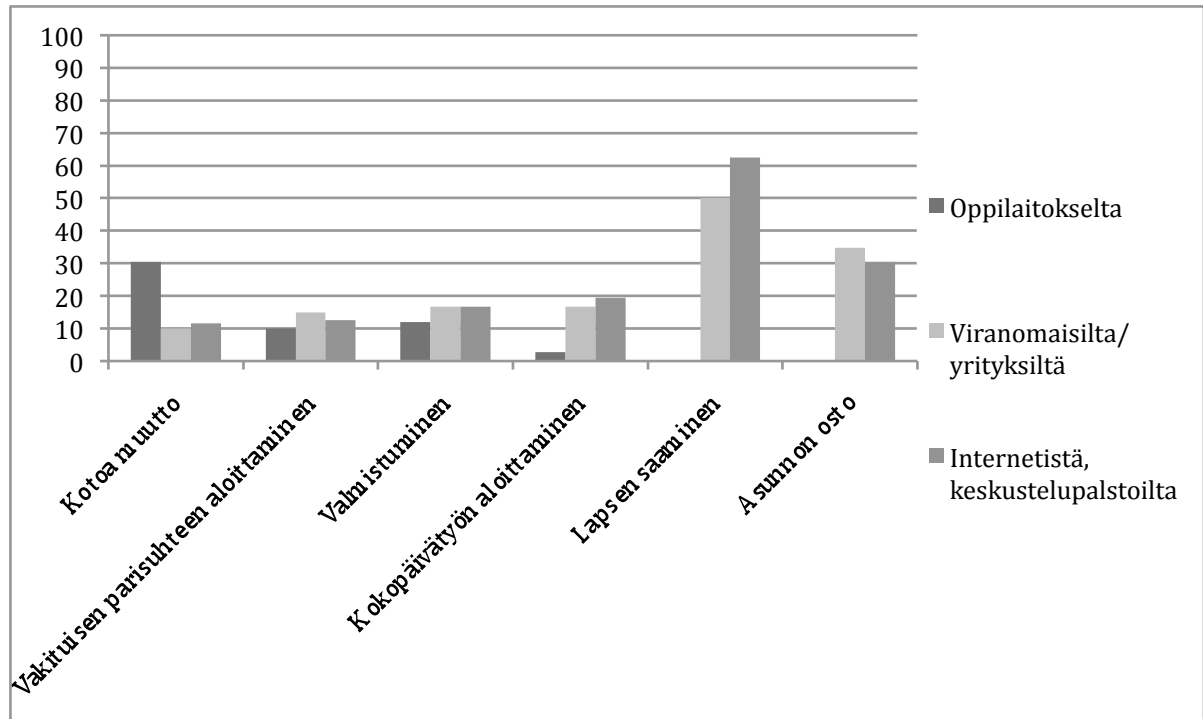
3.3.3 Taloudellisen tiedon lähteet

Kysyttäessä vastaajilta, mistä he hakivat taloudellista tietoa sitä tarvitessaan, voidaan viidessä tilanteessa kuudesta nähdä sitä eniten kysytyn omalta perheeltä. Perässä vahvoina valittuina vastausvaihtoehtoina seuraavat kysyminen ystäviltä, Internetistä viranomaisilta tai Internetistä yritysten sivuilta. Ainoastaan lapsen saamisen elämäntilanteessa kolmen kärjessä oli poikkeava tulos - kolmanneksi eniten tietoa haettiin Internetistä keskustelupalstoilta. Viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internet-sivuilta tietoa etsineiden vastaajien määrä on tulosten mukaan selvästi pienempi kuin vastaavista lähteistä mutta Internetin kautta tietoa etsineiden määrä. Kuitenkin asunnon oston tilanteessa tietoa oli enemmän kysytty viranomaisilta muuta kautta kuin Internetistä.

KUVIO 23. Mistä tietoa eniten haettiin, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista

Kuviosta 23 on selkeästi nähtävissä ero, missä tilanteessa tarvittava tieto oli viranomaiselta saatavaa, ja missä tilanteessa taas yrityksiltä saatavaa tietoa. Selkeimmin tämä on nähtävissä esimerkiksi asuntoa ostaessa, jolloin tarvittava tieto oli selkeästi enemmän yrityksiltä saatavaa, kun taas kotoa muuttaessa enemmän tarvittiin tietoa viranomaisilta, esimerkiksi Kelalta.

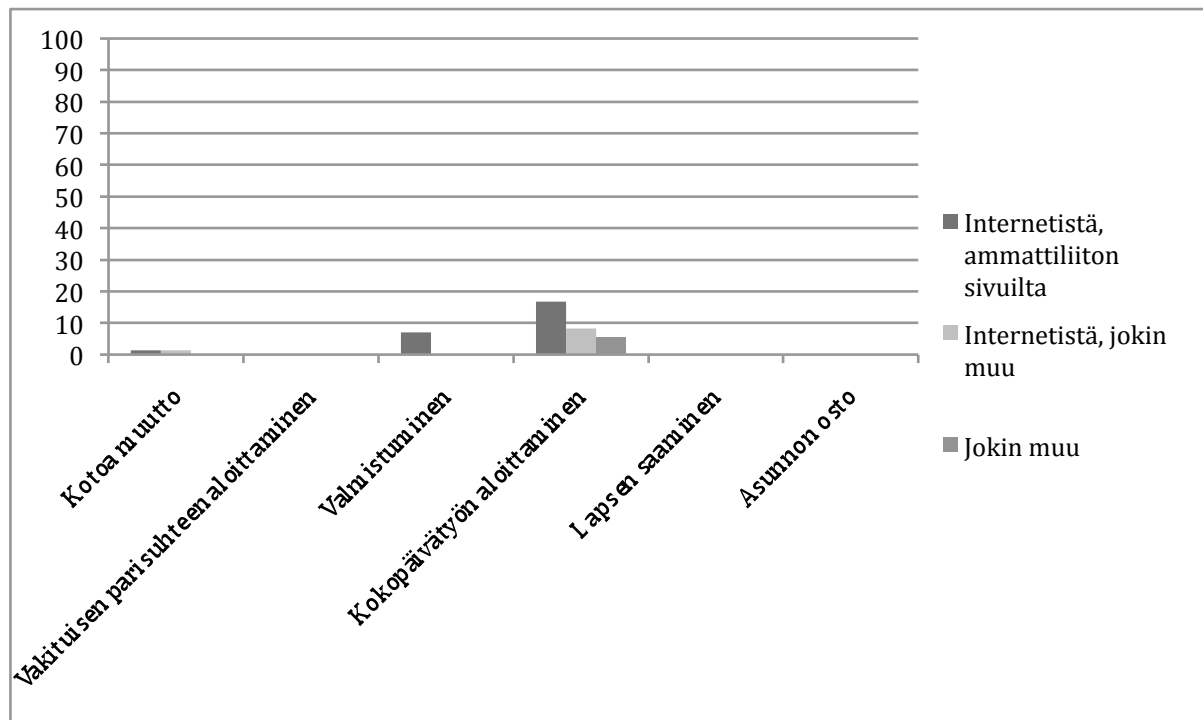

KUVIO 24. Mistä tietoa vähemmän haettiin, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista

Yllä olevasta kuviosta 24 on nähtävissä ne tiedon lähteet, joista vähemmässä määrin edellisiin verrattuna haettiin taloudellista tietoa. Esiin nousee selkeimmin lapsen saaminen, jolloin tietoa haettiin paljon Internetin lisäksi myös viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta, esimerkiksi käymällä konttorissa tai toimipisteessä. Kotaa muuton tilanteessa lähes ainoana kaikista elämäntilanteista, on oppilaitos merkittävä tiedon lähde. Tämä on hieman yllättävääkin, ottaen huomioon yleisesti käydyin keskustelun taloudellisesta valistuksesta ja opetuksesta, jota on maksuhäiriöistä sekä useista muista havaituista ongelmista seuranneen huolestuneisuuden myötä haluttu lisätä yhä enemmän koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmiin. Kuitenkin tutkimuksesta käy ilmi, etteivät nuoret itse, ainakaan tällä hetkellä, osaa tietoa etsiä taikka kaivata oppilaitoksen taholta. Kuviosta 24 on lisäksi nähtävissä asunnon oston elämäntilanteen hieman korkeampi tiedon kysyntä niin viranomaisilta ja yrityksiltä muuta kautta kuin Internetistä, sekä Internetistä keskustelupalstoilta. Nämä kaksi nousivat kysynnässä jopa hieman korkeammalle kuin Internetistä viranomaisilta kysyminen asunnon oston tilanteessa.

Alla olevasta kuviosta 25 voidaan lopulta nähdä yleisesti vähiten suosituimpien tiedon lähteiden kysyntä, Internetistä ammatilliton sivuilta, Internetistä jostakin muualta sekä yleisesti jostakin muualta tiedon hakeminen. Tiedonhaun määrät näistä lähteistä jäivät selkeästi vähäisimmiksi, jopa olemattomiksi. Suurimpana tästä joukosta esiin nousee kokopäivätyön aloit-

tamisen elämäntilanne, jolloin tietoa haettiin jonkin verran ammattiliitoilta, Internetistä omalta työnantajalta, verovirastolta tai talousuutisista, sekä myös kirjallisuudesta.

KUVIO 25. Mistä tietoa vähiten haettiin, % kyseiseen elämäntilanteeseen vastanneista

Avo-/avioliiton alkuvaiheessa taloudellisen tiedon ajateltiin olevan erityisessä asemassa sen vuoksi, että kyseisessä tilanteessa ei sen välttämättä ajatella olevan samankaltaisesti oleellista kuin muissa elämäntilanteissa, joissa raha on selvemmin oleellinen elämäntilanteeseen liittyvä tekijä. Siksi kyseiseen elämäntilanteeseen sisällytettiin ylimääräinen kysymys siitä, miten tiedon olisi toivottu olleen saatavilla. Tulokseksi saatiin suhteellisen samankaltaisia suosituimpia tiedon lähteitä, mutta määrällisesti toteutuneet ja toivotut vastaukset erosivat toisistaan. Kun tietoa oli haettu eniten perheeltä (52,5 %), Internetistä viranomaisilta (52,5 %) sekä ystäviltä (50 %), oli tiedon saamisen toivottu lähdejärjestys erilainen. Jopa 62,5 %:n vastaajista toivoi tiedon olevan saatavilla selkeänä informaationa viranomaisten taholta, 42,5 % toivoi sen tulevan yritysten tarjoamina palveluina ja vasta kolmanneksi suurin ryhmä (40 %) perheen kautta. Ystäviltä kysyminen seurasi vasta neljäntenä (30 %). Tulos osoittaa sen, että yhtäläillä kuin muissakin tutkituissa elämäntilanteissa, tietoa toivottiin myös vakituisen parisuhteen tilanteessa suuruusjärjestystä lukuun ottamatta samankaltaisista lähteistä eikä sen enempää esimerkiksi budjetointiin tai yhteiseen talouden suunnitteluun. Kuitenkin selkeästi enemmän nuoret toivoivat tietoa julkisilta tahoilta. Kysymyksenasettelu oli luotu syystä sellaiseksi, että siinä tulee esille sanat ”selkeästi” sekä ”kohdennettuina”, sillä palveluiden ajateltiin mah-

dollisesti olevan vaikeasti ymmärrettäviä nuorille, minkä vuoksi he mahdollisesti helpommin kysyvät ensin perheeltä sekä ystäviltä kuin selvittävät vaikealta tuntuvia tuoteyhdistelmiä taikka vertailevat eri yhtiöiden palveluja. Suoraan nuorille kohdennetuille palveluille ja heille suoraan suunnitellulle informaatiolle ajateltiin olevan kysyntää, ja tulos todisti tämän oletuksen oikeaksi. Mitä tämä ”kohdennettu” ja ”selkeä” informaatio nuorille on, on pyrkimys hie-
man enemmän selvittää tutkimuksen seuraavassa osiossa.

3.3.4 Taloudellisen tiedon löytyminen

Kysyttäessä vastaajilta, miten hyvin he löysivät etsimäänsä tietoa taloudellisista asioista, saatiin positiivisia tuloksia. Vastaajista huomattavasti suurin osa oli jokaisessa elämäntilanteessa löytänyt tietoa, joko jonkin verran tai riittävästi. Tilanteessa, jossa nuori henkilö on löytänyt etsimäänsä tietoa omasta mielestään riittävästi, voidaan tietoa jakavalla taholla olla tyytyväisiä. Joskin luonnollisesti tarjontaa sekä uusia parempia keinoja tuoda tieto esille, on aina mahdollista luoda ylittäen täysin vastaanottavan tahon odotukset. Tietoa riittävästi löytäneet vastaajat elämäntilanteittain on nähtävissä taulukosta 4, johon on kuvattu sekä vastaajien lukumäärät että prosentuaaliset osuudet kuhunkin elämäntilanteeseen vastanneista. Jokaisessa elämäntilanteessa vähintään puolet elämäntilanteeseen vastanneista oli löytänyt riittävästi tietoa. Tuloksena tämä on hyvä, mutta kuitenkin parannettavaa on huomattavasti, sillä tavoitteena on, että jokainen tietoa etsivä löytäisi sitä ja saisi riittävästi apua oman taloutensa hoitoon.

TAULUKKO 4. Vastaajat, jotka löysivät tietoa riittävästi

	Vastaajien lukumäärä	% Elämäntilanteeseen vastanneista
Löysin riittävästi tietoa kotoa muuton yhteydessä	44	63,8 %
Löysin riittävästi tietoa avo-/avioliiton alkuvaiheessa	20	50,0 %
Löysin riittävästi tietoa valmistumisen yhteydessä	21	50,0 %
Löysin riittävästi tietoa kokopäivätyötä aloittaessa	19	52,8 %
Löysin riittävästi tietoa lapsen saadessani	4	50,0 %
Löysin riittävästi tietoa asunnon oston yhteydessä	15	65,2 %
Yhteensä	123	

Mikäli tietoa ei ollut löytynyt riittävästi, olivat lähes kaikki loput vastaajat kuitenkin löytäneet sitä jonkin verran. Ainoastaan kahdessa elämäntilanteessa, avo-/avioliiton alkuvaiheessa sekä kokopäivätyötä aloittaessa, löytyi muutama vastaaja, jotka eivät olleet lainkaan löytäneet etsimäänsä taloudellista tietoa. Määrä on suhteellisesti hyvinkin vähäinen verrattuna tietoa riittävästi tai jonkin verran löytäneisiin, mutta toivottavaa luonnollisesti olisi, ettei kukaan, joka tietoa etsii, jäisi sitä ilman. Erityisesti vakituisen parisuhteen alkuvaihe näyttää edelleen olevan elämäntilanne, jossa tiedon tarve, hankkiminen ja sen löytäminen vaihtelee suuresti mahdollisesti henkilöstä riippuen. Tietoa ilman jääneet vastaajat on luettavissa alla olevasta taulukosta 5.

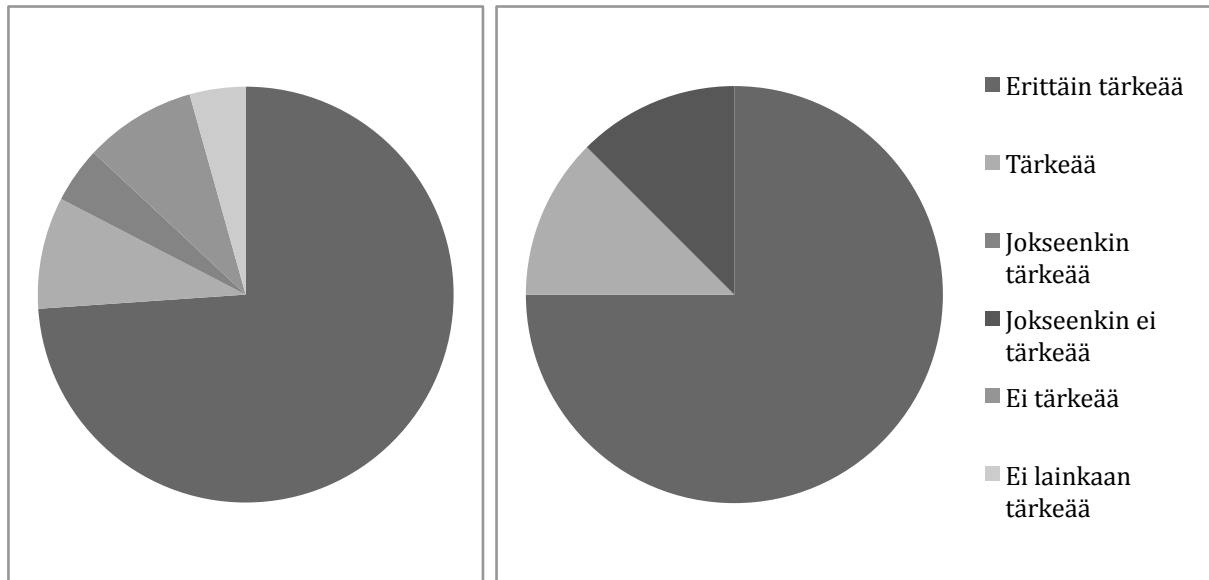
TAULUKKO 5. Vastaajat, jotka eivät olleet löytäneet tietoa

	Vastaajien lukumäärä	% Elämäntilanteeseen vastanneista
Tietoa ei ollut löytynyt avo-/avioliiton alkuvaiheessa	5	12, 5 %
Tietoa ei ollut löytynyt kokopäivätyön aloittaessa	1	2,8 %
Yhteensä	6	

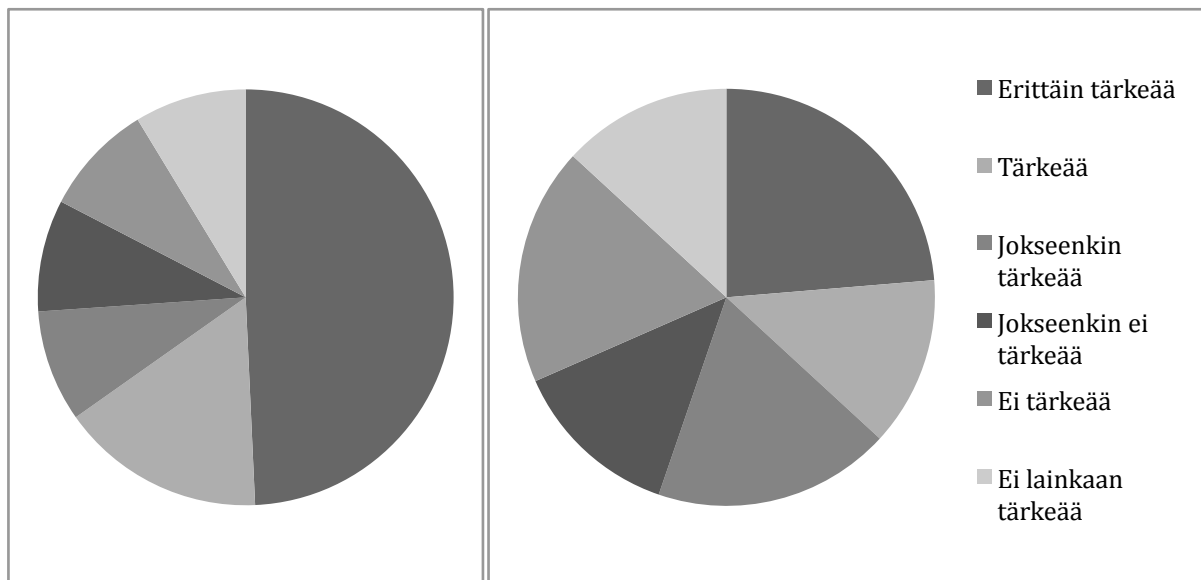
3.3.5 Pankkituotteen/vakuutuksen tärkeys, harkinta-aika sekä hankinta

Elämäntilanteesta riippuen vastaajilta kysyttiin, kuinka tärkeäksi he kokivat jokaisessa kohdanneessaan elämäntilanteessa vakuutuksen tai pankkituotteen hankkimisen. Vastanneista selvä enemmistö luokitteli selkeimmin erittäin tärkeäksi vakuutuksen hankkimisen lapsen saamisen sekä asunnon oston yhteydessä. Lisäksi lähes puolet vastaajista piti vakuutuksen hankkimista erittäin tärkeänä kotoa pois muuttaessaan. Muissa elämäntilanteissa verrattain erittäin tärkeäksi vakuutuksen tai pankkituotteen hankkimisen oli luokitellut pienempi osa vastaajista, vähiten vakuutuksen hankkimisen erittäin tärkeäksi luokitelleita vastaajia oli kokopäivätyön aloittamisen yhteydessä. Joissain määrin tärkeäksi (erittäin tärkeää, tärkeää, joksseenkin tärkeää) kokonaisuudessaan vähiten pankkituotteen hankkiminen oli määritelty valmistumisen yhteydessä, joka oli elämäntilanteista ainoa missä yli puolet vastaajista oli määritellyt sen jossain määrin ei tärkeäksi (jokseenkin ei tärkeää, ei tärkeää, ei lainkaan tärkeää). Tulokset osoittavat, että vakuutusten tai pankkituotteiden mahdollisuuksia esimerkiksi säästämisen keinona ei juurikaan nuorten keskuudessa ajatella, vaan näyttäisi siltä, että ne mielleltään ennemmin selkeiksi vakuutuksiksi tai maksutavoiksi, joista on eniten hyötyä asuntoon liittyen, oman lapsen vakuuttamiseen tai maksukorttien tai tilien luomiseen yhteen muutetta-

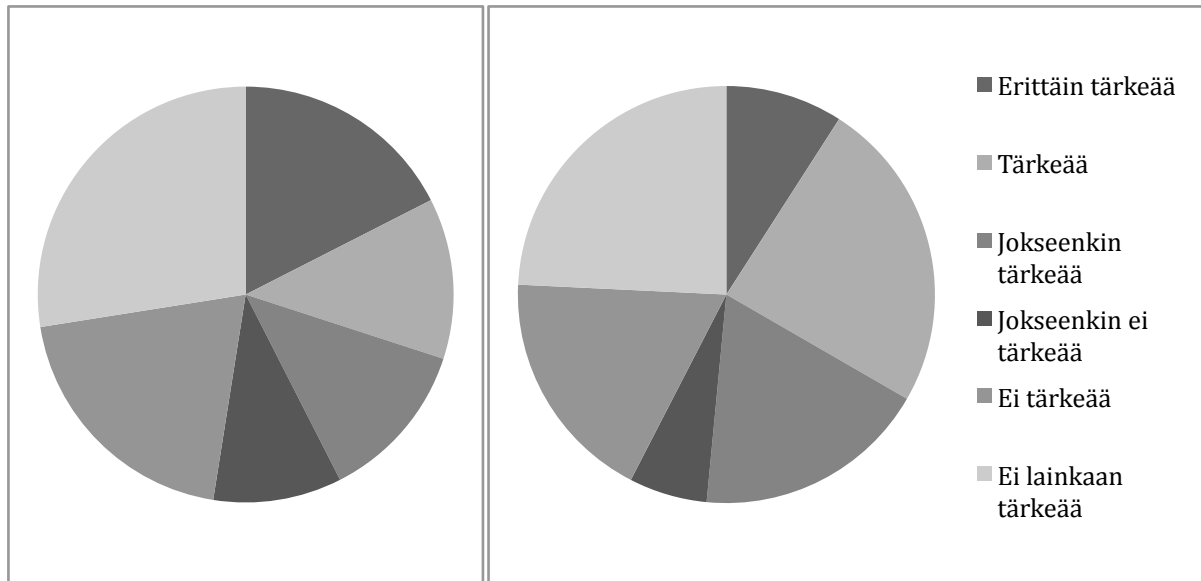
essa tai tulojen kasvaessa. Eniten toisistaan erosi vakuutuksen hankkimisen tärkeyden kokeminen asunnon oston yhteydessä verrattuna pankkituotteen hankkimisen tärkeyden kokemiseen valmistumisen elämäntilanteessa. Kaikki elämäntilanteet on havainnollistettu alla olevien kuvioiden avulla tärkeimmiksi koetuista vähiten tärkeimmiksi koettuihin.

KUVIOT 26a ja 26b. Elämäntilanteet, joissa vakuutuksen hankkiminen koettiin eniten tärkeäksi: **asunnon osto** (vasemmalla) sekä **lapsen saaminen** (oikealla)

KUVIOT 27a ja 27b. Elämäntilanteet, joissa vakuutuksen/pankkituotteen hankkiminen koettiin keskitasoisesti tärkeäksi: **vakuutus kotoa pois muutettaessa** (vasemmalla) sekä **vakuutus/pankkituote vakituiseen parisuhteen alkuvaiheessa** (oikealla)

KUVIOT 28a ja 28b. Elämäntilanteet, joissa pankkituotteen hankkiminen koettiin vähiten tärkeäksi: **valmistuminen** (vasemmalla) sekä **kokopäivätyön aloittaminen** (oikealla)

Yllä olevista kuvioista voidaan lisäksi nähdä tulos siitä, miten vakuutuksen tai pankkituotteen hankkimisen tärkeyden luokittelu vaihteli vastaajien kesken suuresti. Selkeästi yksimielisimpiä vastaajat olivat lapsen saamisen, asunnon oston sekä kotoa muuton tilanteissa, mutta vakituksen parisuhteen alkuvaiheessa, valmistuessa sekä kokopäivätyön aloittamisen yhteydessä löytyi yllättävänkin tasainen määrä jokaista annetta vastausvaihtoehtoa valinneita vastaajia. Sillä näin oli myös yleisesti taloudellisen tiedon tärkeyttä kysyessä, voidaan tästä tehdä johtopäätös, että taloudellisten asioiden kokeminen näyttäisi olevan hyvinkin henkilökohtaista, eikä yhteistä mielipidettä tai selkeän yksimielistä linjaa aihepiiriin sisältyvien asioiden tärkeydestä voida tutkimuksen esivaiheen kyselyn perusteella sanoa olevan. Havaitun yksimielisyyden tietyissä tilanteissa voidaan olettaa johtuvan kyseisten elämäntilanteiden selkeästä tarpeesta hankkia vakuutus, mutta hieman epäselvemmissä tilanteissa yksimielisyyttä ei ollut löydettävissä. Johtuneeko tämä taloudellisiin pankki- tai vakuutustuotteiden mahdollisuuksiin perehtymättömyydestä, asian vähäisestä esilläolosta, vai josko taloudenhoito koetaan sen verran helpoksi, ettei lisää tietoa tarvita, selvinnee hieman enemmän tutkimuksen kvalitatiivisessa haastatteluvaiheessa.

Tarkastellessa tuloksia hankintaan johtaneesta vakuutuksen tai pankkituotteen harkinnasta, on nähtävissä sama kolmen kärki kuin tärkeyttä määritellessä. Hankintaan johtanut harkinta oli kyseiseen elämäntilanteeseen suhteellisesti vastanneiden kesken kuitenkin suurin asunnon oston yhteydessä, kun se tärkeydessä jäi hieman lapsen saamisen tilanteen alapuolelle. Seuraa-

vaksi suurin suhteellinen osuus vastaajista oli päätnyt hankkimaan vakuutuksen tai pankkituotteen lapsen saamisen sekä kotoa muuton yhteydessä. Osuus vastaajista on huomattavan suuri, mikä on nähtävissä tämän sivun alalaidassa sijaitsevasta taulukosta 6.

Hieman yllättäen seuraavaksi eniten vakuutus tai pankkituote päädyttiin hankkimaan avo-/avioliiton alkuvaiheessa, jolloin vakuutuksen tai pankkituotteen päätyi hankkimaan jopa 70,0 % elämäntilanteen kohdanneista. Tuloksista voimme päätellä sen, että useat nuoret eivät koe vakituksen parisuhteen aloitettuaan olemassa olevan kovinkaan paljon sellaista tietoa, mitä heillä ei olisi tai mitä he erityisesti tarvitsisivat, mutta kuitenkin esimerkiksi yhteisen säästötilin aloittaminen vakiintumisen yhteydessä on hyvin yleistä. Valmistumisen sekä kokopäivätyön aloittamisen elämäntilanteissa mielipiteet harkinnan hankintaan johtamisesta olivat eniten jakaantuneet. Osa nuorista mahdollisesti tulee näissä elämänvaiheessa miettineeksi esimerkiksi omaan asuntoon tai muuhun kohteeseen säästämisen aloittamista, mutta osalle valmistuminen tai kokopäivätyön aloittaminen ei kuitenkaan tuo juurikaan uutta oman talouden miettimiseen ainakaan välittömästi. Valmistumisen vapaudesta tai vakituksista kuukausituloista saatetaan ensin nauttia ”täysillä” ennen säästämiseen ryhtymistä.

TAULUKKO 6. Vakuutuksen tai pankkituotteen hankkimiseen johtanut harkinta

	Vastaajien lukumäärä	% Vastanneista (n=74)
Hankintaan johtanut harkinta kotoa muuton yhteydessä	60	86,9 %
Hankintaan johtanut harkinta avo-/avioliiton alkuvaiheessa	28	70,0 %
Hankintaan johtanut harkinta valmistumisen yhteydessä	17	40,5 %
Hankintaan johtanut harkinta kokopäivätyön aloittamisen yhteydessä	17	47,2 %
Hankintaan johtanut harkinta lapsia saadessa	7	87,5 %
Hankintaan johtanut harkinta asunnon oston yhteydessä	21	91,3 %
Yhteensä	150	

3.4 Johtopäätöksiä tuloksista

Kvantitatiivisen kyselytutkimuksen tulosten kautta nousi esiin mielenkiintoisia ja huomionarvoisia seikkoja. Yleisesti valtaosa vastaajista oli suhteellisen yksimielisiä siitä, mistä taloudellisista asioista he kaipasivat tietoa sekä mistä lähteistä tietoa haettiin. Erimielisiä vastaajat olivat kuitenkin siitä, miten he kokivat taloudellisen tiedon saamisen tärkeyden tai vakuutusten tai pankkituotteiden hankkimisen tärkeyden eri elämäntilanteissa. Vakuutuksen tai pankkituotteen hankkimisen tärkeäksi luokitelleista vastaajista kuitenkin päätyi johdonmukaisesti sen hankkimaan suhteellisesti vastaavissa elämäntilanteissa prosentuaalisesti suunnilleen samansuuntainen osuus vastaajista. Selvästi kaikki vastaajat olivat hakeneet tietoa, mutta jakaantuminen tapahtui mahdollisesti siinä, mikäli tieto tuntui helpohkolta tai suhteellisen simppeiltä, jolloin mahdollisesti taloudellisen tiedon tärkeys ei tuntunut erityisemmin merkitykselliseltä.

Huomattavaa on tietyissä elämäntilanteissa niiden yksinkertaisuus verrattuna toisiin elämäntilanteisiin. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, kun nuori muuttaa kotoa pois. Tulosten valossa kyseinen elämäntilanne ja siihen liittyvä taloudellisen tiedon hakeminen tuntui olevan suhteellisen selkeätä. Tietoa haettiin vakuutusyhtiöiltä, oletettavasti kotivakuutuksia varten, Kelalta, oletettavasti opintotukia varten, sekä pankeilta, mahdollisesti erilaisia maksukortteja, tilejä tai säästöratkaisuja varten. Toisaalta taas erityisesti avo- tai avioliiton aloittamisen yhteydessä, kuin myös kokopäivätyön aloittamisen yhteydessä, ei tulosten valossa tuntunut olevan vastaavasti yhtä selkeää kohdetta, mitä varten taloudellista tietoa tarvittiin ja haettiin. Erityisesti vakituisen parisuhteen alkuvaiheessa olleet vastaajat tuntuivat selkeästi eriävän mieliteissään siitä, mikäli kyseisessä elämäntilanteessa taloudellista tietoa tarvittiin tai ei tarvittu. Tulokset osoittavat, että eniten vastaavasti kuin muissakin tilanteissa, mietittiin yhteisiä vakuutuksia tai yhteisiä pankkituotteita, mutta mielenkiintoista olisi edelleen kuulla siitä, miten ja millaista apua tulojen ja menojen arvioimiseen ne vastaajat, jotka tätä tietoa olivat toivoneet, haluaisivat olevan tarjolla.

Lisäksi tulosten perusteella oppitunneilla tiedon saamiseen liittyen, on esivaiheen ja yleisessä keskustelussa esille tulleiden mielipiteiden sekä argumenttien välillä havaittavissa huomionarvoinen ero oppilaitoksissa tarjottavan taloudellisen opetuksen suhteen. Taloustieteellisen Yhdistyksen maaliskuussa 2013 järjestämän seminaarin panelistit Matti Pohjola, Tapio Mä-

enpää, Eero Kitunen sekä Pasi Sorjonen olivat yksimielisesti sitä mieltä, että talouden – erityisesti nykyistä suurempaa painoarvoa saavan oman henkilökohtaisen talouden – opetus kouluissa ja oppilaitoksissa olisi erittäin tärkeää (kts. s. 16–20). Erityisesti talouden opetusta nuorille painotettiin yläaste- sekä lukio/ammattikouluikäisenä, jolloin oma talous ja erityisesti rahan käyttäminen alkaa konkretisoitua ja nuoret saavat enemmän päätäntävaltaa omien hankintojen tekemisestä. Kuitenkin myös korkeakouluikäisten nuorten ja nuorten aikuisten maksuhäiriöistä ja oman talouden ongelmista, sekä tarpeesta ottaa vastuuta nuorista oli puhetta, ja yhdeksi ratkaisuksi esitettiin oppilaitosten mahdollisuutta toimia tärkeänä linkkinä nuorten finanssitudon tason ja sitä kautta hyvinvoinnin parantamisessa. Kuitenkin esivaiheen tulosten perusteella voidaan nähdä, että 18–28-vuotiaiden nuorten itse antamien vastausten mukaan vain pieni osa heistä haki tietoa oppitunneilta tai toivoi tietoa olevan saatavilla oppituntien kautta. Oppilaitokselta tietoa haki elämäntilanteista riippuen 0–30 % vastaajista, ja lukuun ottamatta kotoa pois muuttamisen tilannetta, tietoa oppilaitoksilta haettiin poikkeuksetta alle 12 %:sesti vastaajien kesken. Verrattuna muihin tiedon hakemisen tahoihin, on tämä huomattavan pieni määrä. Tuloksen perusteella voidaan vetää johtopäätös siitä, että vaikka asiasta politiikassa paljon puhutaan, eivät nuoret itse yhtälailla toivo tiedon olevan saatavilla oppitunneilla, vaan ennemmin oman perheen, ystävien tai Internetin yritysten ja viranomaisten (kohdennettujen) palveluiden kautta. Ristiriitaista on kuitenkin se, miten voidaan kehittyä vaikuttamisessa nuoriin perheiden tai ystävien kautta tällaisessa kanavassa, jonka tavoittaminen on samantasoisesti lähes mahdotonta. Kuitenkin kehitystä voidaan edistää jo huomattavasti yritysten ja viranomaisten kautta, mikä tuo toivoa sekä tehokkaan mahdollisuuden uudenlaiseen ajatteluun nuoriin ja heidän henkilökohtaisen taloudenhoidon parantamisen tavoitteeseen keskittymisessä.

Aikaisemmassa tutkimuksessa esille noussut huomio nuorten maksukyvyttömyyden kasvusta ei juurikaan näy kyselytutkimuksen tuloksissa, sillä apua tulojen ja menojen arvioimiseen tai taloudellisten ongelmien selvittämiseen, haki vain pieni osa vastaajista. Tulokset todistavat sitä, että nuoret olettavat osaavansa hoitaa asiansa hyvin, ja tiedon haku jää sille tasolle mikä välttämätöntä on. Ongelmana on edelleen, missä kanavissa ja miten pystyttäisiin auttamaan ja tarjoamaan taloudellista tietoa niille nuorille, joilla maksuhäiriöitä jo on.

4 HAASTATTELUTUTKIMUS: TALOUSTUNTEMUS ERI ELÄMÄNTILANTEISSA

4.1 Tutkimuksen toteutus

4.1.1 Kvalitatiivinen tutkimusosio

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on kvantitatiivista tutkimusta tuoreempi näkökulma ja strategia tehdä tutkimusta. Se tarjoaa keinon irtautua tarkoin määritellystä kvantitatiivisesta tutkimuksentekotavasta ja ennalta kartoittaa tai jälkeinpäin syventyä kvantitatiivisen tutkimuksen kohteeseen. Kvalitatiivisesta tutkimuksesta on tutkijoiden kesken ollut väittelyä siitä, mikäli se on kvantitatiivisen menetelmän kanssa yhdenveroinen tapa tehdä tutkimusta, mutta 1980-luvulta lähtien se on kuitenkin vakiintunut kvantitatiivisen rinnalle toiseksi merkittäväksi ja tärkeäksi menetelmäksi taloustieteellisen tutkimuksen tekomenetelmäksi. Toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, jossa pyritään koettelemaan ja vahvistamaan aikaisempaa teoriaa tai tietoa, kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään löytämään ja luomaan kokonaan uutta tietoa. Tämän vuoksi käytettävällä aineistolla on erityisen relevantti rooli, sillä uusi tieteenalalle tuotava tieto perustetaan tähän kerättyyn aineistoon. Toisin kuin kvantitatiivisen tutkimuksen täsmällisesti rajattu aineisto, on kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto usein verbaalista tai kuvallista. (Bryman & Bell, 2011)

”Kun tutkitaan ihmisiä, miksi ei käytettäisi hyväksi sitä etua, että tutkittavat itse voivat kertoa itseään koskevia asioita?”, kysyy Robson (1995, 227) haastattelua ja kyselyä koskevassa tekstissään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 193). Haastattelu on tiedonkeruumenetelmänä ainutlaatuinen sen joustavuuden vuoksi. Haastattelijan ollessa suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, voi hän syventää sekä selventää saatavia vastauksia, sekä säädellä aineiston keruuta tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastattelun luotettavuutta saattaa kuitenkin heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Ihmiset tulkitsevat omia asemiaan ja turvaavat itseään toisia vastaan monenlaisin tavoin. Ratkaisevaa on, miten haastattelija osaa tulkita haastateltavan vastauksia erilaisten merkitysmailmojen valossa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 193–197)

Tähän tutkielmaan haastattelututkimus tehtiin tarkoituksena syventää sekä testata taustalla vaikuttavaa teoriaa ja kvantitatiivisen kyselyn kautta saatuja tuloksia, sekä tarkoituksena selvittää, mikäli esiin voisi vapaamuotoisemmassa keskustelussa nousta jotakin uusia seikkoja talouden tiedon tarpeista eri elämäntilanteisiin liittyen. Sillä kvantitatiivista tutkimusta on usein kritisoitu muun muassa sen epäonnistumisesta erottaa ihmiset ja sosiaaliset instituutiot ”luonnollisesta maailmasta”, sen liiallisesta luottamisesta mallitettujen toimintatapojen ja instrumenttien käyttämiseen estäen tutkimuksen ja jokapäiväisen elämän välisen yhteyden, sekä tilastollisen kuvan sosiaalisesta elämästä analyysin muuttujien välisten suhteiden avulla luomisesta – mikä taas on riippumaton ihmisten todellisesta elämästä – haluttiin tähän tutkimukseen tuoda mukaan myös kvalitatiivinen osuus, jotta molempien tutkimusmenetelmien tuomat rajaukset ja kritisoinnin aiheet voitaisiin mahdollisimman hyvin sulkea pois (Bryman & Bell, 2011, 167–168). Kohdennettu haastattelu, eli teemahaastattelu, on sopiva tiedonkeruumenetelmä tilanteeseen, kun tiedetään että haastateltavat ovat kokeneet jonkin tietyn tilanteen mitä halutaan tutkia. Tutkija on alustavasti selvitelty tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta, ja tämän sisällön- tai tilanneanalyysin avulla päätynyt tiettyihin oletuksiin tilanteen määrävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille. Tässä tutkimuksessa haastattelurunko on luotu teorian tarjoamien tekijöiden ympärille. Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä tarjoaa juuri tähän tutkimukseen tarvittavan keinon tuoda tutkittavien ääni kuuluviin, sekä keinon ottaa huomioon sen että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän antamansa merkitykset ovat keskeisiä sekä syntyvät vuorovaikutuksessa. Kvalitatiivisen haastattelututkimuksen sekä kvantitatiivisen kyselytutkimuksen on tarkoitus täydentää toisiaan sekä joko vahvistaa tai kumota niiden keskenään vertailtavia tuloksia. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 47–48)

4.1.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Haastattelututkimuksen kohderyhmänä toimi satunnainen joukko kyselyyn vastanneita nuoria, joista osalle haastatteluun suostumuksensa antaneille soitettiin jälkikäteen. Tämä valintamenetelmä mahdollisti vastaajien löytämisen ikäluokan molemmista päistä sekä myös elämäntilanteita mahdollisimman monipuolisesti kohdanneita nuoria. Lisäksi haastateltavia kerättiin tutkijan lähipiiristä valikoiden henkilöitä, joiden tiedettiin kokeneen tiettyjä tutkimuskohteena olleita elämäntilanteita. Kokonaisuutena haastateltavista aina vähintään neljä oli kohdannut jokaisen yksittäisen tutkittavan elämäntilanteen (kotoa muutto, vakituisen parisuhteen muodostaminen, valmistuminen, kokopäivätyön aloittaminen, lapsen saaminen sekä asunnon os-

to). Näin ollen jokaista elämäntilannetta varten saatiin myös haastateltujen kesken vertailtavaa aineistoa, jota voitiin edelleen verrata esikyselyn pohjalta saatuihin tutkimustuloksiin.

Tutkimusaineistoksi haastateltiin yhteensä kahdeksan 18–28-vuotiasta eri elämäntilanteissa olevia, erilaisista taustoista tulevia nuoria aikuisia. Heistä kolme oli miehiä ja viisi naisia. Haastattelut tehtiin teemahaastatteluina, mikä on kvalitatiivinen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmä, jossa haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 196–198). Haastattelut toteutettiin joko puhelimitse tai kasvotusten tutkijan kirjoittaessa samanaikaisesti ylös muistiinpanoja sekä suoria lainauksia haastateltavan puheesta. Jokainen haastattelu kesti noin tunnin ja sen aikana haastateltaville esitettiin saman teemahaastattelurungon mukaiset kysymykset. Lisäksi tutkija esitti haastateltaville esimerkkejä tilanteen mukaisesti, jotta elämäntapahtumaan ja sen aikaisiin tapahtumiin johdattelu tapahtuisi mahdollisimman luontevasti.

4.1.3 Aineiston analyysi

Laadullisen analyysin tapoja on useita, joista tutkija voi valita sekä yhdistellä itselleen sopivan, tai jopa kehittää itse erilaisia analyysiratkaisutapoja aineistolleen. Tässä tutkimuksessa laadullinen analyysi alkoi jo itse haastattelutilanteessa, jossa tutkija haastatteluja tehdessään teki samanaikaisesti havaintoja ilmiöistä niiden toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella. Kyselyvaiheen tulokset olivat luoneet tutkijalle jo valmiiksi pohjan ja käsityksen aihepiiristä, mikä helpotti tyypittelyä ja tulosten hahmottelua jo haastattelujen tekemisen aikana. Päättely toteutettiin induktiivisesti, jossa keskeistä on aineistolähtöisyys. Tutkijan tuli luottaa siihen, mitä nuoret itse asiasta kertovat, sillä aikaisempaa suoraan verrannollista teoriaa aihepiiriin ei ollut saatavilla. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 136)

Tutkimustulosten analysointi haastattelujen jälkeen aloitettiin merkitysten tiivistämisellä. Haastatteluissa esiin tulleita merkityksiä tyypiteltiin tiettyihin positiivisiin ja negatiivisiin luokkiin, joiden avulla voitiin luoda käsitystä ilmiöiden voimakkuudesta. Merkitysten luokitte-
telua ja analysointia pyrittiin syventämään niiden tulkinnan avulla, jolloin tutkija lisäksi pyrki tuomaan esille piirteitä, jotka eivät ole suoranaisesti tekstissä lausuttuja vaan enemmän haastattelun spekulointia. Tämä tehtiin, jotta voitaisiin laajemmin ymmärtää elämäntilanteiden vaikutuksia ja seurauksia taloudellisiin asioihin perheissä ja nuorten elämissä. Lisäksi apuna

käytettiin konkreettista laskemista, minkä avulla selvitettiin kuinka useasti tietyt esille tulleet asiat toistuivat haastatteluissa. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 136–138)

Aineisto litteroitiin tiivistäen jokaisen haastattelun tutkimukselle oleelliset seikat sekä vastaukset selkeästi luettavaan ja vertailtavaan muotoon. Litterointia helpotti se, että tutkija oli jo haastatteluvaiheessa voinut kirjoittaa ylös mielestään oleellimmat ja halutut asiat siihen muotoon, että se palveli tutkimuksen tarkoitusta. Jokaisen haastattelun litteroitu aineisto tu-
lostettiin paperille, jonka jälkeen tutkija luokitteli esille nousseita asioita merkatien ne erilaisilla värikoodeilla helpottaakseen luokkien tunnistamista. Näin tehdessä aineistosta nousi hyvin esille luokkien volyymeja, joiden avulla edelleen voitiin analysoida vastausten mahdollisia taustalla vaikuttaneita merkityksiä. Luokat yhdisteltiin sen mukaisesti, miten jokaisesta haastattelusta löytyi yhteneviä sekä eriäviä seikkoja, ja ne tuotiin yhteen samaan vertailuun. Yhdistellyistä vastauksista luotiin erilaisia kuvioita helpottamaan tulosten hahmottamista ja niiden oikein ymmärtämistä. Tämän jälkeen pohdittiin merkityksiä, luokittelusta nähtävissä olevien asioiden suuria linjauksia sekä mahdollisia johtopäätöksiä, mille saadut tulokset antoivat viittausta. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 171–176)

Lisäulottuvuuden haastattelututkimuksen analysoinnille toi aiheen ajallisten ulottuvuuksien tarkastelu sisällön analyysin rinnalla. Kysyttäessä haastateltavilta heidän omiin historiassa tapahtuneisiin elämäntapahtumiinsa liittyneitä talousasioita, on oletettavaa ja väistämätöntä että haastateltavien kertomukset polveilevat ajassa taaksepäin. Tälle tutkimukselle luonteenomaista on tarkastella haastateltavien kertomuksia ajallisina seuraantoina, jolloin ei tarkastella vain yhtä hetkeä vaan useampien hetkien yhteyksiä, seuraamuksia sekä niiden ajallista ketjua. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 176–177) Jotta esimerkiksi haastateltava pystyi arvioimaan taloudellista kyvykkyyttään, vertasi hän sitä useimmiten toisiin historiassa tapahtuneisiin hetkiin ja omaan arvioon aikaisemmasta kyvykkyytensä tasosta.

4.2 Tutkimuksen tulokset

4.2.1 Kotoa pois muuton kokeminen nuorten näkökulmasta

Haastatelluista jokainen, eli yhteensä kahdeksan vastaajaa oli muuttanut pois kotoa. Haastatelluissa nousi esille yleinen mielipide siitä, että riippumatta kotoa muuton merkittävän tapahtuman roolista, ei se kuitenkaan tuonut mukanaan erityisemmin huolia taloudesta eikä omasta kyvykkyydestä selviytyä tilanteesta. ”Rahaa oli sen verran kuin oli, ja sillä pärjättiin.” Talousasioita ei tultu miettineeksi sen pidempiä aikoja, ja nuoret kokivat olleensa kyvykkäitä olemaan vastuussa omista ostopäätöksistään. Suurin osa haastatelluista oli säästänyt rahaa jo etukäteen ennen kotoa pois muuttoa, ja sitä kautta pyrkinyt varautumaan tuleviin elinkustannuksiin. Suurin osa ei myöskään erityisemmin olisi kaivannut sen enempää apua kuin mitä vanhemmilta oli saanut, ja he myös luottivat vanhempien konsultointiapuun, jolloin muuta apua ei koettu tarpeelliseksi. Vaikeuksia tai epäselvyyksiä oli haastatelluista kokenut eniten ne nuoret, jotka olivat lähteneet opiskelemaan, sillä eniten selville otettavia asioita ilmeni olleen Kelan etuusasioissa. Uusille kotoa juuri muuttaneille opiskelijoille Kelan etuudet nousivat selvästi vaikeammaksi asiaksi selvittää ja ymmärtää, joskin nekin oli suhteellisen pienessä ajassa saatu selvitettyä.

Koulussa taloudenpidosta eivät haastateltavat muistaneet olleen puhetta. Suurin osa koki, että koulussa asioiden läpi käymiseen ei välttämättä ollut tarvetta, sillä vanhemmilta pystyi kysymään tarvittaessa. Yhdessä haastatelluista nousi kuitenkin vahvasti esille tarve puhua taloudellisista asioista juuri koulussa, sillä niistä ei oltu ikinä puhuttu kotona:

”Nyt ajatellen olen onnellinen, että silloin olin tosi tarkka enkä jättänyt maksamatta laskuja ym.. sen ikäsenähän voi tapahtua vaikka mitä jos ei näitä asioita osaa.. kyl mä olin aika kyvykäs tekeen päätöksiä, en tuhlanut heti kaikkea opintotukea ja ostin kirpputorilta. Mut en mä vakuutuksia ajatellut, ei kukaan puhunut mulle niistä, koulussa ei oo ikinä puhuttu, kotona ei oo ikinä puhuttu, vanhemmalta poikaystäväältä kuulin että matkalla pitää olla matkavakuutus kun sinne lähtee.” (Kotoa 15-vuotiaana toiselle paikkakunnalle muuttanut vastaaja, 23 v)

Eniten tilanteessa nuoria oli yllättänyt päivittäistavaroiden kalleus, ja että myös ne piti itse maksaa. ”Piti miettiä mitä ostaa, ei voinut ostaa kaikkea eikä mitään ylimäärästä..”, ”..se oli luksusta kun sai ostaa saunapalvikinkkua, se oli juhlapäivä!”, muisteli yksi haastatelluista uutta tilannetta omillaan asumisesta (vastaaja, 23 v). Erityisesti tilanteesta puhuttaessa nousi kuitenkin esille sen helppous; nuoret kokivat että kotoa pois muuton ajanjakso oli ollut vapaata aikaa, jolloin rahaa ei paljon ollut muttei sitä tarvinnut miettiäkään. ”Takuuvuokra oli ehkä vaikein asia, se kun oli niin suuri summa kerralla maksettavaksi”, kertoi yksi vastaajista (avoliitossa, 28 v). Vaikeaksi koetut asiat olivat kuitenkin vähäisiä, eikä ongelmia erityisesti taloudellisen tiedon hankintaan, sen saamiseen tai siihen liittyviin vaikeuksiin liittyen, tullut esille. Kaiken kaikkiaan luottamus omiin taloudellisiin kykyihin oli nuorilla vanhempien ja omiin kykyihin luottamisen kautta erinomainen.

Vakuutuksiin liittyvä tieto kotoa pois muutettaessa oli hajanaista. Muutamalle vastaajalle oli selkeää, että kotivakuutus piti ottaa. Syy vakuutuksen hankkimisen ymmärtämiseen oli useimmiten vuokranantajan vaatimus vakuutuksen voimassaololle. Useimmille nuorista vakuutukset oli kuitenkin hoidettu valmiiksi vanhempien toimesta, eivätkä nuoret itse tienneet vakuutusten ominaisuuksista, kattavuuksista, hinnoista tai muista yksityiskohdista lähes mitään. Huomionarvoinen, jopa huolestuttava seikka nousi esille nuorten alkaessa miettiä, olivatko heidän kotivakuutuksensa olleet kunnossa kotoa pois muutettaessa. Jopa puolet (neljä) vastaajista kertoi, että heillä ei ollut kotivakuutusta ensimmäisessä asunnossaan. Asiasta ei oltu tiedetty, siitä ei oltu puhuttu kotona (eikä koulussa), vuokranantaja oli joko tuttu, jolloin hän ei vaatinut vakuutusta, tai hänelle oli kerrottu että vakuutus mennään ottamaan – mutta se oli kuitenkin jäänyt. Puolet nuorista hankki kotivakuutuksen vasta seuraavaan asuntoonsa, joko poikaystävänsä tai ystävänsä houkuttelemalla. Tulokset osoittivat, että mikäli kotona ei oltu vakuutuksista puhuttu, oli ne ensimmäiseen asuntoon jääneet ottamatta.

4.2.2 Vakituisen parisuhteen aloittamisen kokeminen nuorten näkökulmasta

Vakituisen parisuhteen aloittaneita oli vastanneista kuusi. Useimmilla vastaajista taloutta oli osin yhdistetty yhteen muuttamisen tai avioitumisen ajankohtana, mutta se ei kuitenkaan ollut täysin yhteistä. Nuoret kertoivat yhteisen rahankäytön perustuvan pitkälti luottamukseen: ”..me maksettiin suurin piirtein puoliksi, vuoron perään ruoat kaupassa ja vuokra..”, kertoivat useimmat vastaajat. Monella oli myös käytössä yhteinen tili, jonne yhteisiin kuluihin, kotiin ja ruokaan, käytettävää rahaa molemmat siirsivät joko määrällisesti tai tulojen mukaan pro-

sentuaalisesti samankokoisen summan. Isompia hankintoja useimmiten mietittiin yhdessä, eikä rahoja laskettu sentin tarkkuudella. Yksi vastaajista kertoi rahojen olleen heti parisuhteen aloittamisesta eteenpäin täysin yhteisiä, ja yksi vastaajista kaiken rahankäytön muututtua osin yhteisestä täysin yhteiseksi seurustelusuhteen muututtua avioliitoksi.

Kysyttäessä taloudellisen tiedon hankintaan liittyvää tarvetta vakituisen parisuhteen alkaessa, olivat vastaajat hieman hämillään. Yleisesti parisuhde ja siinä olevat raha-asiat koettiin parisuhteen sisällä hoidettaviksi asioiksi, joihin ei ulkopuolelta haettu apua. Muutos elämäntilanteessa ei näin ollen suoranaisesti aiheuttanut tarvetta hankkia tietoa, vaikka suurin osa hankkikin vähintään yhteisen tilin ja muutti vakuutukset yhteiseksi. Kuitenkin kun asia otettiin esille, olivat nuoret mielissään raha-asioista avoimesti puhumisesta, ja kokivat aiheen mielenkiintoiseksi. Osa pariskunnista oli uudessa elämäntilanteessaan käynyt pankki- tai vakuutusneuvojan puheilla, mutta ikään kuin ”teknisistä syistä”; jo ennen pankkiin tai vakuutusyhtiöön menemistä oli tiedossa millaisia vakuutuksia, tilejä tai niiden yhdistämisä oltiin menossa hakemaan, eikä niitä tarvinnut kovinkaan kauaa harkita tai vertailla. Pankki- tai vakuutusneuvojan puheille menemisestä nuoret kokivat olleen hyötyä, sillä heidän mukaansa juuri heille itselle parhaiten sopivat vakuutukset tai pankkituotteet oli ollut helpompi valita toimihenkilön kanssa. Kuitenkaan yhdenkään nuoren mukaan pankki- tai vakuutusneuvojan kanssa ei ollut tullut sen enempää puhetta esimerkiksi budjetoinnista uudessa parisuhteessa, eikä yhteisestä talouden hoidosta. Kysyttäessä nuorilta mitä mieltä he olisivat siitä, mikäli olisi olemassa jokin puolueeton Internet-sivusto, mihin oltaisi kerätty tietoa esimerkiksi juuri parisuhteessa raha-asioista puhumiseen ja yksimielisyyden löytämiseen, olivat nuoret kuitenkin osittain kiinnostuneita. Vastauksena pohdittiin usein omassa parisuhteessa yhteisen päätöksenteon helppoutta tai vaikeutta:

”-- meillä ei ole ollut koskaan tarkkaa, mikä on mun tai sun, sen takia on ollut helpoa.. mutta jos toinen olis sellanen tosi tarkka, niin siinä vois kyllä tosi paljon helpottaa että olisi sellainen ”puolueeton” taho tai henkilö apuna --” (Avioliitossa oleva vastaaja, 24 v)

Myös muut vastaajat kokivat, että esimerkiksi ystävien kanssa omassa parisuhteessa tehdyistä taloudellisista ratkaisuista on mielekästä puhua. He kertoivat saaneensa parhaat vinkit ystävil-
tä niitä tarvitessaan. Kokonaisuudessaan avo- tai avioliiton alkuvaiheessa eniten merkitsi oman puolison kanssa sovitut asiat, mutta kuitenkin nuorilta löytyi huomattavaa avoimuutta

sekä mielenkiintoa puhua asioista, kun siihen vain luotiin mahdollisuus. Esimerkiksi vinkkejä budjetointiin ja rahankäyttöön tai talouden vastuun jakamiseen, kertoivat nuoret poikkeuksetta saavansa mielellään. Useat sanoivat, että erityisesti siinä tilanteessa, mikäli tarve jollekin tiedolle tulisi ajankohtaisesti tai yllättävästi eteen, taikka esimerkiksi parisuhteessa raha-asioiden hoitamisessa olisi ongelmia tai epäselvyyksiä, olisi tiedon helposta saatavuudesta erityistä hyötyä.

4.2.3 Valmistumisen kokeminen nuorten näkökulmasta

Ammatillisesta koulutuksesta valmistuneita oli haastateltavista viisi. Haastatteluissa osoittautui, että valmistuessa – jopa vähemmän kuin vakituisen parisuhteen alkuvaiheessa – kokivat nuoret itselleen tulleen eteen sellaisia uusia taloudellisia asioita, joista olisi pitänyt ottaa selvää. Nuoret kertoivat, etteivät he olleet valmistuessaan juurikaan ajatelleet sen liittyvän talousteen, esimerkiksi siihen, että pitäisi hankkia uusia pankki- tai vakuutus tuotteita. Avattaessa asiaa hieman pidemmälle, saatiin kuitenkin vastauksia, joista ilmeni että tarve juuri oikeana aikana esille tuodusta tiedosta olisi ollut tärkeää. Haastatteluista ilmeni, että nuoret tarvitsivat valmistuessaan keskenään hyvinkin erilaista tietoa, riippuen paljolti siitä, minne he valmistumisensa jälkeen suuntasivat. Vastaajat kuvailivat tilanteessa esille tulleita erilaisia tarpeita muun muassa seuraavilla tavoilla:

”-- ei mulla oikeastaan mitään talousjuttuja siinä kohtaa tullut mieleen, ehkä olisi ollut hyödyllistä mutta itsellä ei ollut tarvetta.. tai no joo, sitä asp-tiliä olisi muuten ollut hyvä mainostaa, jos sen olisin tajunnut sillon heti niin olisin kyllä sellaisen aloittanut, en ollut tiennyt että siinä on niin paljon muitakin etuja kuin säästäminen, esimerkiksi se valtion takaus.. ja myös muuten olisi ollut hyvä, että vakuutusneuvoja olisi kysynyt mikäli on mitään päivitettävää, koska omaisuuden arvo alkoi olla enemmän kun opiskelujen alkuvaiheessa.. sitäkään en itse tajunnut. Ja hei muuten myös Kelalta olisi voinut tulla tieto, että ne saattaa periä tukia takaisin, jos on valmistunut keskellä vuotta.. ainakin monet kaverit olivat tietämättömiä asiasta --” (Yliopistosta farmasian maisteriksi valmistunut vastaaja, 26 v)

”-- no suurin piirtein pysyi tulot samana, eikä siinä mitään ihmeitä elämänmuutoksia tapahtunut, olin jäämässä äitiyslomalle ja selvää oli, että Kelasta tulevat etuudet tulevat jatkumaan suurin piirtein samankokoisina kuin opiskellessa.. tai no itse asiassa,

olisin mä toivonut että se systeemi olis jotenkin järkevämpi, olisin halunnut jotenkin selvittää, vaikka että miten mä pystyn tekemään töitä, esimerkiksi tekeen jollekin tyyppille nettisivut tai jonkun yksittäisen työkeikan, ja miten se vaikuttaa Kelan etuuksiin ja verotukseen, en löytänyt mistään tietoa miten esimerkiksi verotus toimii.” (Ammattikorkeakoulusta graafikoksi valmistunut vastaaja, 28 v)

”No mä olin ihan hukassa sen kanssa, kun perustin oman toiminimen silloin kun valmistuin, jotenkin tuntu että tarvi enemmän asiantuntijan rohkaisuja ja mielipiteitä päätösten tekemiseen, mulle esimerkiksi soitettiin kaikista erilaisista vakuutuksista ja musta tuntui että nyt mua huijataan vaan, se tuli tosi sumeeksi että mitä minä tarvitsen ja mitä minulle tuputetaan.. musta tuntui että silloin kun olin lukiolainen enkä tiennyt mistään mitään, sain apua, mutta nyt jotenkin oletettiin että mun pitäis tietää jo enemmän kun tiesin, ja puhuttiin vaan kaikilla vaikeilla sanoilla mitä en silloin ymmärtänyt. Siihen tilanteeseen olisin todella toivonut että olis jonkun voittoa tavoittelemattoman tahon järkevä mielipide, joka olis sanonut että näitä tarviit ja näitä et, ja saisi ohjeita miten asiat kannattaa hoitaa. Ei mua silti taloudellinen pärjääminen huolestuttanut, koska olin kokopäivätyössä muualla ja tein toiminimeä sivutoimisesti.” (Ammatillisesta opistosta meikkaaja-maskeeraajaksi valmistunut vastaaja, 23 v)

Tapahtumaa taaksepäin tarkastellessaan nuoret eivät kokeneet, että valmistuessa olisi ollut huolta esimerkiksi työpaikan saamisesta ja edelleen taloudellisesta pärjäämisestä, sillä työelämään siirtyminen oli haastateltavilla henkilöillä sujunut suhteellisen mutkattomasti jo enemminkin osa-aikatyöissä samassa paikassa työskentelemisen, suhteellisen nopean työllistymisen tai äitiysloman ansiosta. Haastatteluvastauksissa kuitenkin korostui tarve saada tietoa useisiin erilaisiin tilanteisiin, mitä nuoret eivät itse välttämättä ymmärtäneet kuuluneen taloudellisen tiedon kokonaisuuteen. Huomionarvoista on ymmärtää, että nuoret itse ensimmäisellä kysymällä kokivat, ettei tarvetta tiedolle ollut. Kuitenkin asiaa avatessa nousi suuriakin tarpeita esille tiedon saamisesta asioista, mihin nuoret eivät olleet löytäneet tai olivat kohdanneet vaikeuksia löytää apua. Tiedon tarpeen voidaan näin ollen sanoa olevan niin sanotusti piilossa, sillä nuoret eivät ensimmäiseksi kysyttäessä olisi itse kokeneet tiedon olleen tarpeellista ammattiin valmistuessaan. Tässä tilanteessa näin ollen muiden tahojen ottama vastuu tiedottamisesta, muistuttamisesta tai muusta avusta henkilökohtaiseen talouteen liittyen, olisi perustellusti tarpeellista.

4.2.4 Kokopäivätyön aloittamisen kokeminen nuorten näkökulmasta

Vastanneista viisi oli aloittanut kokopäivätyön. Tuloksista ilmeni, että vaikka tulot kasvoivat huomattavasti verrattuna opiskeluaikaan, ei kokopäivätöihin meneminen aiheuttanut tiedostettua tarvetta suunnitella rahan käyttöä uudella tavalla. Kokopäivätöissä olleista jokainen kertoi, että saadessaan vakituista kuukausipalkkaa, rahan käyttötapa hölleni ja kulutuksen kohteita ei enää mietitty yhtä tarkkaan kuin aikaisemmin. Nuoret kokivat olleensa kyvykkäitä tekemään omia päätöksiä tuloistaan, ja myös hieman huolettomammin eläminen ja rahan huolettomampi käyttäminen oli heidän mukaansa tuntunut hyvältä ”kituuttamisen” jälkeen. Kokopäivätyön aloittaneet vastaajat kuvailivat rahankäyttöään sekä talouttaan uudessa tilanteessa esimerkiksi seuraavanlaisesti:

”Tulot kasvoivat, mutta ostopäätösten tekemisen perusteet pysyivät samana. En mä usko että säästäisin euroakaan, jos laittaisin esimerkiksi kulut ylös. Kyllä mä tiedän että päivittäiseen suklaapatukkaan kahvitauolla menee pitkässä juoksussa rahaa, mutta se on mun oma päätös. Jos mä päättäisin säästää, niin kyllä mä sen voisin pois jättää, mutta ei siihen ole tarvetta. Olen varma ostoksistani enkä tee niitä hetken mielihohteesta.” (Vastaaja, 24 v)

”Kokopäivätyön aloittaessani ei ollut mitään tarvetta uudelle tiedolle, säästelin vaan niin että laitoin rahaa jonkin verran sivuun, sen verran mitä oli jäljellä. Ei se ollut niin järjestelmällistä eikä suunniteltua, olisihan se voinut olla suunnitelmallisempaa, mutta en periaatteessa ajatellut enkä halunnut ajatella asiaa. Oli mukava elää myös huolettomammin ja kun en mä ikinä ole elänyt yli varojeni ja aina kuitenkin olen saanut myös säästöön.” (Vastaaja, 26 v)

Kysyttäessä mahdollisesta uudenlaisesta tarpeesta vakuutuksille tai pankkituotteille kokopäivätyöhön menemisen seurauksena, ei kukaan nuorista kokenut, että tarvetta olisi syntynyt suoranaisesti kyseisestä elämänmuutoksesta johtuen. Vakuutusten ottaminen ei tullut mieleen sen vuoksi, että mentiin töihin, vaan ne joko olivat jo ennestään ja pysyivät samoina, tai niitä ei vieläkään oltu otettu. Viidestä haastatellusta nuoresta kahdella ei haastatteluajankohtanaakaan ollut otettuna vapaaehtoisia vakuutuksia (mainittiin koti-, tapaturma- ja matkavakuutus) heidän aloittaessa kokopäivätyön. Heidän kertomansa mukaan kuitenkin esimerkiksi soitto tai postimainos vakuutusyhtiöltä ei olisi auttanut, sillä omakohtaista luottamusta suoraan yhti-

öltä tulevaan kohdennettuun myyntiin ei ollut. Sen sijaan aloite vakuutuksen ottamiselle pitäisi tulla ”puolueettomalta” taholta, esimerkiksi ystäviltä, vakuutuksia vertailevalta nettisivustolta, työpaikalta tai muulta vastaavalta taholta. Toinen vakuutuksista tietämätön vastaaja ehdotti mahdollisuutta, että vakuutuksista ja esimerkiksi säästämisestä voisi olla hyvä tulla pankki- tai vakuutusneuvojen keskustelemaan suoraan sellaisille työpaikoille, missä valtaosa työntekijöistä on nuoria. Tällöin nuoret, joilla on sekä tarve että mahdollisuus vakuutuksen ottamiselle, saisivat hyvän tilaisuuden ymmärtää asian tärkeyden ja helpon mahdollisuuden tehdä ostopäätöksiä vakuutuksiin tai pankkituotteisiin liittyen.

Yksi vastaajista korosti puheessaan erityisesti kausia, jolloin tietoa olisi tarvittu säästämisestä tulevaisuuteen, erityisesti asuntosäästämisestä. Hänen mukaansa tieto olisi ollut tarpeellista juuri elämäntilanteiden väleissä jo ennen vakituisen tulonlähteen saamista, sillä suunnitelma säästämiseksi olisi pitänyt olla jo aikaisemmassa vaiheessa vaikkakin konkreettinen suurempien summien säästäminen alkaisikin vasta kokopäivätyöhön mennessä. Hän korosti erityisesti asuntosäästämisjärjestelmän merkitystä, sillä kyseisen tuotteen hyödyntämiseen olisi tarvittu tietty ajanjakso tilin avaamisesta siihen hetkeen, kun lainaa tilin ehdoilla voi hakea. Hän olisi toivonut saaneensa tietoa tarpeeksi aikaisin, että olisi ehtinyt säästää tarvittavan ajan. Kuitenkin hän samanaikaisesti myönsi, että nuoria kuten myös häntä itseään, olisi voinut olla vaikea motivoida asian ymmärtämiseen silloin kun siihen olisi pitänyt osata varautua, mutta asia ei kuitenkaan vielä tuntunut ajankohtaiselta pienten tulojen vuoksi:

”Toki tiedon tarve on erityisesti juuri omista elämäntilanteista kiinni, eikä se välttämättä kiinnosta niin paljoa siinä vaiheessa kun asia ei ole ajankohtainen. Kuitenkin jotkut asiat olisivat saattaneet jäädä mieleen ja niistä olisi ollut hyötyä, jos esimerkiksi opiskeluaikana olisi puhuttu omista henkilökohtaisista mahdollisuuksista tehdä suunnitelmia pitkän tähtäimen säästämiseksi.” (Vastaaja, 26 v)

Tulokset osoittavat selvästi sen, että nuorille tieto ja sen saaminen on merkittävää vasta silloin, kun siihen on henkilökohtainen tarve. Haastatteluista voidaan havaita tietynlainen ristiriita nuorten odotuksista tiedon saamisesta mutta kuitenkin heidän realistisen kiinnostuksensa välillä – vastaajien miettiessä omia tarpeitaan haastattelutilanteessa, tuli esiin useita asioita mistä heidän mukaansa esimerkiksi vakuutusyhtiöiden tai pankkien olisi pitänyt tiedottaa, kuitenkin vastaajien samanaikaisesti myöntäessä sen, ettei asia kuitenkaan olisi kiinnostanut sen enempää kuin vasta sitten kun se on välttämätöntä. Omat ongelmat tiedonsaannissa myös

koettiin niin erityisiksi, että juuri siihen asiaan ei välttämättä uskottu saavan apua mikäli yleinen, ”puolueeton” tiedonlähteenä toimiva taho olisikin olemassa. Useimmiten nuoret kokivat oppineensa tarvittavat asiat käytännön ja lähipiiristä saatujen neuvojen kautta, mikä myös koettiin välttämättömäksi jotta pystyttiin kehittymään itsenäisenä taloudenpitäjänä.

4.2.5 Lapsen saamisen kokeminen nuorten näkökulmasta

Lapsen saaneita vastaajia oli haastatteluissa mukana neljä. Haastatelluista kolmella oli yksi lapsi ja yhdellä kaksi lasta. Kokonaisuudessaan vastaajat kertoivat omassa elämässään lapsen saamisen olleen yksi suurimmista ja tärkeimmistä asioista myös taloudelliselta kannalta. Yksi lapsen saaneista oli kokenut myös asunnon oston, mutta muut eivät. Sekä asunnon ostanut että lapsen saanut vastaaja kertoi asunnon oston olleen kaikista suurin taloudellinen päätös, mutta muiden kolmen vastaajan elämässä lapsen saaminen oli siihen mennessä koetuista tapahtumista ollut niin taloudellisesti kuin muutenkin suurimmaksi koettu elämäntapahtuma.

Lapsen saamiseen oli nuoresta iästä huolimatta yleisesti varauduttu taloudellisesti hyvin. Nuorena lapsen saaneet vastaajat kertoivat, ettei lapseen menevä raha ole niin suuri, etteikö siitä selviittäisi:

”Vaikka jotkut sanovatkin niin, että raha on esteenä lasten saamiselle, en minä usko siihen. Kyllä kaikki järjestyy, ja kirppareilta ja netistä saa hyviä lasten vaatteita ja tarvikkeita halvemmalla. Kuitenkin olemme miettineet sitä, että lasten määrä pysyisi sellaisena että he saavat vielä harrastaa mitä haluavat ja siihen riittää myös rahat.” (Vastaaja, 25 v)

”Ei se tulevaisuus taloudellisesti huolettanut kovin paljoa, lähinnä se, että olen tullut äidiksi on tehnyt minusta vielä päättäväisemmän, otan kyllä asiat selville jos pitää, minulla on se vastuu.” (Vastaaja, 24 v)

Poikkeuksetta vaikeimmaksi asiaksi lapsen saamisen yhteydessä koettiin tiedonhankinta ja asioiden hoitaminen Kelan etuuksien kanssa. Jokainen lapsen saanut vastaaja kertoi, että oikeastaan ainut asia mistä epäselvyyksiä oli jäänyt, oli ollut erilaisten Kelan etuuksien yhdistäminen lapsen syntyessä. Lapsen vakuutukset, pankkiasiat, oman talouden hoitaminen ja taloudellinen pärjääminen olivat asioita, joista nuoret eivät kokeneet olleensa huolissaan. Vaik-

ka esimerkiksi vakuutuksista ei ollut tietoa, oli asiat kuitenkin saatu selvitettyä jo ensimmäisellä kerralla vakuutusneuvojan kanssa sovitussa tapaamisessa. Kelan kanssa näin ei kuitenkaan ollut:

”Kelan kanssa sählääminen muuttui lapsen saamisen myötä ihmeelliseksi paletiksi, olisin toivonut, että ne ihmiset kenen kanssa olin tekemisissä, että niiden mielipiteet olisi ollut edes samanlaisia. Kaikki oli aina eri mieltä asioista mikä oli äärimmäisen ärsyttävää, ja sitä on jatkunut aina tähän hetkeen asti.” (Vastaja, 28 v)

Nuorista vanhemmista jokaisella oli samankaltaisia kokemuksia Kelan kanssa. Siitä huolimatta nuoret olivat tyytyväisiä siihen mahdollisuuteen, että myös kotona ollessa oli mahdollisuus saada taloudellista tukea valtiolta. Kodinhoidontuki yhdistettynä mahdollisuuteen tehdä osa-aikatyötä kuitenkin osoittautui kannattamattomaksi taloudellisesti, mikä aiheutti lievää närkästystä nuorten äitien ja isien keskuudessa. ”Tulee sellainen olo, että joko ei pidä hakea tukea Kelasta tai sitten ei pidä tehdä töitä”, ”ei ole järkeä mennä töihin koska kodinhoidontuki pienenee samaa tahtia”, ilmenivät totuudeksi töiden ja lapsenhoidon yhdistämisestä haaveilevalle vanhemmalle.

4.2.6 Asunnon oston kokeminen nuorten näkökulmasta

Haastateltavista neljä oli kokenut asunnon ostamisen. Kysyttäessä uusia, selvitettäviä ja talouteen liittyviä asioita mitä uuden elämäntilanteen yhteydessä ilmeni, saatiin tämän elämänmuutoksen yhteydessä vastaukseksi verrannollisesti pisimmät listat selvitettävistä asioista. Eniten uudet asiat koskivat asuntolainaa ja siihen liittyviä maksuvelvollisuuksia ja kulujen vaihteluita, esimerkiksi korkojen, marginaalien, lainan ehtojen, korkokattojen ja lainaturvien vaihdellissa pankkien tarjoamien vaihtoehtojen mukaan. Vastajat myönsivät kuulleensa ja oppineensa jonkin verran lainaan vaikuttavista asioista esimerkiksi koulussa, mutta selvitettävien asioiden suuruus oli yllättänyt kolme asuntoa hankkineesta vastaajasta. Neljäs vastaaja oli kertomansa mukaan jo hyvissä ajoin ottanut selvää asioista ja hänellä oli ollut selkeä suunnitelma omasta asunnosta ja siihen säästämisestä jo varhain.

Tiedonhankinnallisesti jokainen nuorista oli kokenut asunnon oston olleen päätöksenteon puolesta ”vakavin”, sillä se vaati eniten tiedon hankkimista, oppimista ja harkintaa. Vaikeaksi koettiin omien päätösten tekeminen, sillä vastuu oli suuri ja kuitenkin ymmärrystä ja koke-

musta vastaavista asioista ei tunnettu olevan tarpeeksi. Asunnon osto koettiin erityisen suureksi päätökseksi sen kauas tulevaisuuteen ulottuvan vastuun vuoksi. Esimerkiksi sekä lapsen saanut sekä asunnon ostanut vastaaja koki asunnon oston isommaksi taloudelliseksi päätökseksi juuri sen vuoksi, että ”lainasta ei noin vain pääse”, mutta lapsen kanssa kuitenkin voi elää oman taloudellisen tilanteen sallimissa rajoissa. Kaksi asunnon oston kokeneista haastatelluista oli lainoja sekä vakuutuksia vertaillessaan kokenut vaikeaksi luottaa pankkeihin ja vakuutusyhtiöihin, sillä he pelkäsivät tulevansa ”huijatuksi” mikäli itsellä ei ollut tarpeeksi tietoa esimerkiksi lainan kalleudesta tai halpuudesta. Uhkaavalta heidän mukaansa tuntui tietää, että kaikki pankit tai vakuutusyhtiöt eivät välttämättä tavoittele asiakkaan etua, vaan omaansa. Kolmas vastaaja koki hyväksi sen, että pankissa oli osattu huomioida samanaikaisesti lainanottajan kokonaisvaltainen laina- sekä säästösuunnitelma; hänelle oli suositeltu lainan yhteyteen esimerkiksi säästökeinoja korkojen nousun varalle, vakuutusten päivittämistä sekä esimerkiksi rahastotiliä tulevaisuuden säästämiseen. Hänen mielestään pankin kokonaisvaltainen apu oli helpottanut asunnon oston tilannetta ja lisännyt turvallisuuden tunnetta omasta maksukyvyistä myös tulevaisuudessa. Neljännellä asuntoa ostaneella vastaajalla oli ollut selkeä kuva siitä, mistä ja minkä lainan hän asunnolleen ottaa, jolloin ulkopuolista tiedonhankinnallista apua ei tarvittu. Selkeys oli saavutettu ajan kuluessa vanhempien avun sekä oman kiinnostuksen myötä.

Kysyttäessä jonkin puolueettoman tahon mahdollisen avun tarvetta, esimerkiksi jo aikaisemmin esillä olleen yhteiskuntavastuullisen puolueettoman Internet-sivuston ideaa, olivat kaikki haastatelluista sitä mieltä että siitä olisi hyötyä. Kaksi vastaajista kertoi, että he olisivat ehdottomasti asunnon ostamisen tilanteessa käyttäneet tällaista sivustoa apuvälineenä lainojen vertailuissa sekä siihen liittyvien asioiden oppimisessa. Usein lisäksi kuitenkin haluttiin kysyä läheisiltä ystäviltä, omalta puolisolta tai perheeltä myös heidän mielipidettään, joka kaikilla vastanneilla oli ollut apuna päätöksenteossa.

Vaikka asunnon osto koettiin suhteellisen vaikeaksi ja suureksi päätökseksi eri elämäntilanteita vertaillessa, oli nuorilla loppujen lopuksi kuitenkin jälleen hyvä luottamus itseensä ja omiin päätöksiin. Tilannetta kuvailtiin esimerkiksi seuraavasti:

”Mitä enemmän elämä menee eteenpäin, sitä enemmän on kyllä asioita mistä pitäisi tietää ja mitä pitäisi osata. Mutta sitten vain otetaan selvää, ei siinä sen suurempaa ongelmaa ole.” (Vastaaja, 26 v)

4.2.7 Lisähuomioita

Haastattelutuloksista ilmeni, että nuoret olivat poikkeuksetta kokeneet uusien asioiden ja vastuun lisääntyvän, mitä enemmän elämässä mentiin eteenpäin. Tutkijan ennakkokäsityksen vastaisesti, tulosten mukaan nuorten kotoa muuttaessa heidän tietämyksen tason mataluudesta huolimatta he kokivat kyvykkyytensä tehdä taloudellisia päätöksiä olleen tällöin parhaimmillaan. Asiat joko olivat olleet helppoja tai niistä ei tiedetty, minkä vuoksi ei edes osattu olla huolissaan. Lisäksi apua oli vielä helppo saada sillä nuorten ei edes oletettu hallitsevan taloudellisia asioitaan täysin itsenäisesti.

Elämän edetessä sekä vastuu että elämäntapahtumat lisääntyivät, jolloin nuoret joutuivat yhä enemmän ottamaan selvää asioista ollakseen kyvykkäitä tekemään taloudellisia päätöksiä. Yleisesti nuoret kokivat päätöksenteon kyvykkyytensä laskeneen mitä enemmän koetut elämäntapahtumat lisääntyivät. Tämä kuitenkin johtui siitä, että he käsittivät kyvykkyyden tarkoittavan kykyä tehdä päätöksiä ilman ulkopuolista apua, ja juuri sitä tarvittiin esimerkiksi asuntoa ostaessa huomattavasti enemmän kuin kotoa muuttaessa. Mahdollista on myös, että kotoa muuttaessa nuoret saivat kysymättäkin apua, jolloin kyseistä tapahtumaa ei muisteta yhtälailla aikaa tai energiaa vieneenä tapahtumana verrattain myöhemmällä iällä huomattavasti itsenäisempien päätösten tekemiseen.

Haastattelujen mukaan tärkeimmäksi tiedonhankinta määriteltiin hyvinkin erilaisissa tilanteissa. Kysyttäessä tärkeintä aikaa taloudellisen tiedon saannille, vastauksina saatiin esimerkiksi ”ihan alussa”, ”taloa ostaessa”, ”elämäntilanteiden väleissä”, ”lapsen saadessamme” sekä ”ei ollut erityisemmin eroja eri tilanteiden välillä”. Jokainen vastaajista kertoi, että tieto oli mielenkiintoista ja merkittävää vasta siinä tilanteessa, kun he itse henkilökohtaisesti elivät tiettyä elämäntilannetta, ja tarve tiedolle oli henkilökohtainen. Tieto ei ollut kiinnostavaa, mikäli se ei ollut itselle ajankohtaista. Tuloksista voidaan päätellä, että yritysten ja eri yhteiskuntavastuullisten tahojen on erittäin tärkeää ymmärtää elämäntilanteen vaikutus tarjonnan tehokkuuteen kun mietitään ja suunnitellaan vakuutusten, pankkituotteiden, talouden tasapainon, budjetoinnin tai minkä tahansa muun talouteen liittyvän tiedon tarjontaa erityisesti nuorille kohdennettuna.

Haastatteluissa nousi lisäksi esiin mielenkiintoinen huomio siitä, että useimmiten nuoret olisivat toivoneet konkreettisesti asiakaspalvelijan henkilökohtaista ja kokonaisvaltaista apua asi-

oiden selvittämiseen. Usein elämäntilanteissa koettiin, että asioihin liittyi monta aspektia, ja etenkin mitä vanhemmaksi tultiin sitä enemmän asiat monimutkaistuivat liittyen lisäksi samanaikaisesti toisiinsa. Näissä tilanteissa nuorille selkeästi mieluisinta oli, että vastaukset kysymyksiin olisi suoraan saanut henkilökohtaiselta asiakasneuvojalta, joka olisi osannut ottaa huomioon tilanteen kokonaisuutena. Internet koettiin hyväksi tiedonsaantikanavaksi erityisesti sen vuorokauden ympäri olevasta käytettävyydestä johtuen, mutta mieluummin asiat kuultiin suoraan asiakaspalveluhenkilöltä kuin etsittiin itse Internetistä. Kuitenkin suurin osa vastaajista lisäksi toivoi, että netissä olisi valmiina sivusto, josta voisi myös itse halutessaan helposti etsiä tietoa. Tämän koettiin helpottavan tilanteissa, joissa etsitään tiettyä vastausta tiettyyn ongelmaan, ja jolloin asiakasneuvojan kokonaisvaltaista apua ei välttämättä tarvita. Mikäli tällaista helppoa tiedonsaantikanavaa markkinoitaisi tehokkaasti, tulisi se tämän tutkimuksen tulosten mukaan ahkeraan käyttöön nuorten keskuudessa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu

Reliaabeliuden ja validiuden käsitteet perustuvat ajatukselle siitä, että tutkija voi päästä käsiksi objektiiviseen todellisuuteen ja objektiiviseen totuuteen (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 185). Reliaabeliudella tarkoitetaan kyvykkyyttä tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Sisäinen reliabiliteetti tarkoittaa useampaan kertaan samaa tilastoyksikköä mitatessa saman tuloksen saamista, ja ulkoinen reliabiliteetti sitä, että mittaukset ovat toistettavissa myös muissa tutkimuksissa ja tilanteissa. Validiteetti taas kuvaa, missä määrin on onnistuttu mittaamaan juuri sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. Kysely- ja haastattelututkimuksissa tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, miten onnistuneita kysymykset ovat eli voidaanko niiden avulla saada ratkaisu tutkimusongelmaan. (Heikkilä, 2010, 186–187)

Reliabiliteetti ja validiteetti kvalitatiivisessa tutkimuksessa eivät ole niin korostettuja kriteerejä tutkimuksen laadukkuutta arvioidessa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Esimerkiksi mittauksen validiteetti ei ole niin tärkeää, sillä tutkimuksessa, jossa mittaaminen ei ole niin tärkeässä asemassa, on sen validiuttakaan vaikea arvostella. Kuitenkin näkökulmia myös näihin osatekijöihin vastaamiseksi on tutkijoiden toimesta otettu, hieman niiden näkökulmaa muuttaen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan esimerkiksi LeCompten ja Goertzenin (1982) mukaan (ks. Bryman & Bell, 2011, 395) arvioida seuraavia osatekijöitä: ulkoinen reliabiliteetti, jolla tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta; sisäinen reliabiliteetti, eli arvio siitä kuinka hyvin tutkimustiimin jäsenet ovat samaa mieltä tuloksista; sisäinen validiteetti, eli kuinka hyvin tutkijan havainnot täsmäävät taustateorian väitteiden kanssa; sekä ulkoinen validiteetti, jolla tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkimuksen löydökset voidaan yleistää. Voidaan siis nähdä, että myös kvalitatiivisessa tutkimuksessa on mahdollisuus näiden kriteerien mukaan arvioida ja määrittää tutkimuksen luotettavuutta ja oikeellisuutta. (Bryman & Bell, 2011, 394–395)

Tässä tutkimuksessa kvalitatiivinen osuus tehtiin täydentämään kvantitatiivista tutkimusta ja toisinpäin. Tutkimuksesta saatiin uutta tietoa siitä, mitä nuoret itse ajattelevat ja miten he kokevat erityisesti juuri elämäntilanteiden vaikutuksen omaan tarpeeseensa saada taloudellista tietoa. Tutkimuksessa onnistuttiin tutkimaan sitä mitä oli tarkoitus tutkia, ja kvantitatiivisen ja

kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän käyttö yhdessä vahvisti molempien tutkimusten itsenäisiä tuloksia ja teki näin tutkimuksesta kokonaisuutena luotettavamman. Tutkimustuloksista oltiin voitu saada tarkempaa ja yleistettävämpää tietoa, mikäli kvantitatiivisen kyselytutkimuksen otoskoko olisi ollut suurempi. Erityisesti lapsen saamisen tilanteessa vastausmäärät jäivät valitettavan alhaiseksi, mikä huononsi tutkimuksen luotettavuutta tässä osiossa. Tätä seikkaa pyrittiinkin parantamaan tekemällä toinen kyselykierros, tavoitteena suurempi vastausmäärä. Toisella kierroksella kyselylomaketta paranneltiin hieman, ja se lähetettiin usealle eri alan järjestölle, koulutus- tai sosiopoliittiselle sihteerille tai viestintävastaavalle, jolla oli mahdollisuus suoraan olla yhteydessä järjestöön kuuluviin opiskelijoihin tai työssäkäyviin nuoriin. Toisen kierroksen tuloksena saatiin vastauksia hieman suurempi määrä, mutta sukupuolijakauma oli huomattavan vino. Naisia toisen aineiston vastaajista oli 79 % ja miehiä 21 %. Tämän vuoksi toista kerättyä aineistoa päätettiin olla käyttämättä tutkimuksessa. Näin ollen tutkimuksessa analysoitiin ensimmäisen, alkuperäisen kyselyn tulokset. Mikäli toisesta kyselystä olisi tullut suurempi määrä vastauksia ja sukupuolijakauma olisi pysynyt suhteellisen tasaisena, olisi se parantanut kvantitatiivisen tutkimusosuuden laatua sekä yleistettävyyttä.

Kysymyksiin saatiin hyvin vastauksia asioista, mitä oli tarkoituskin tutkia. Vastaajat olivat vastaustensa perusteella ymmärtäneet kysymykset hyvin, ja heidän mielipiteistään löydettiin seikkoja, joista voivat hyötyä niin tutkimuksen toimeksiantajayritys kuin myös muut taloudellista tietoa jakavat tahot, sekä mahdolliset jatkotutkimusten tekijät. Päättämiskysymyksiin sekä ensimmäiseen alakysymykseen onnistuttiin vastaamaan hyvin, ja myös toiseen alakysymykseen suuntaa antavasti. Tarkkaa vastausta lienee vaikea saada jopa kehittyneemmän tutkijan, sillä nuoret eivät itsekään osanneet vastata kyseiseen kysymykseen. Kvalitatiivisen tutkimusosuuden reliabiliutta tarkastellessa tulee muistaa, ettei voida täysin olettaa, että yhdessä tilanteessa annetut vastaukset toistavat toisessa tilanteessa annettuja, sillä nämä ovat peräisin eri tuottamisolosuhteista (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 185). Myös tämän tutkimuksen tavoitteelle luonteenomaista on, että haastateltujen henkilöiden vastaukset muuttuvat ajassa; tämän tutkimuksen tarkoituksena oli juuri todistaa tarpeiden muuttumista ajassa elämäntilanteiden muutosten mukana. Tällöin luonnollisesti samanaikaisesti elämänmuutosta elävä vastaaja antaa erilaisia vastauksia verrattuna saman henkilön vastauksiin aikana, kun kyseinen elämäntilanne on jo esimerkiksi koettu vuosi sitten. Tarkoitus oli tässä tutkimuksessa tutkia nuorten omia, tämänhetkisiä käsityksiä, mielekkäitä tiedonsaantikanavia sekä tarpeellisia ajankohtia. Tässä onnistuttiin tavoitteen mukaisesti.

5.2 Keskeisimmät johtopäätökset

Tutkimuksen tulokset todistavat alussa esiteltyjen selvitysten tilaa suomalaisten nuorten talouden tietämyksen tasosta. Kuten esimerkiksi Sampo Pankin vuonna 2011 tehdyssä selvityksessä oli todettu (kts. s. 13), kokevat nuoret aikaisempien tutkimusten ja selvitysten mukaan hallitsevansa talouden käytännön asiat hyvin tai erittäin hyvin, mutta kuitenkin yli kolmannes ylitti tilinsä vähintään kerran vuodessa, halvimman lainavaihtoehdon valitseminen tuotti edelleen ongelmia, ja yli kolmannes ilmoitti yksinkertaisesti kuluttavansa kaikki ansaitsemansa rahat kuukausittain. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat samansuuntaisia asioita nuorten talouden osaamisesta. Sekä kyselyn että haastattelun perusteella voidaan sanoa, että nuoret kokivat osaavansa asiat hyvin, sekä olleensa kyvykkäitä tekemään itseään koskevia taloudellisia päätöksiä. Kuitenkin kun taloudelliset asiat otettiin kyselyn sekä haastattelujen avulla esille, löytyi useita nuoria kiinnostavia tai parannusta vaativia asioita tiedon saamisessa. Keskeinen huomio tuloksissa tulee kiinnittää elämäntilanne-aspektiin. Mikäli asia ei ole nuorelle aikuiselle omakohtaisesti henkilökohtainen ja ajankohtainen, se ei yksinkertaisesti kiinnostanut häntä. Mikäli taas asia oli omaan elämään juuri sillä hetkellä liittyvä tai se oli koettu ja parantamisen varaa olisi ollut, löytyi asioista puhuttaessa lukuisia asioita, mistä nuoret olivat halukkaita puhumaan, saamaan tietoa ja kehittämään osaamistaan.

Keskeisesti voidaan esittää johtopäätös, että jokaisen tietoa tarjoavan tahon tulisi toiminnassaan kiinnittää erityistä huomiota siihen tapaan ja ajankohtaan, millä ja milloin he nuoria lähestyvät. Useimmiten tietoa etsittiin perheeltä ja ystäviltä, mihin yritysten ja valtion viranomaisten voi olla vaikeampi päästä käsiksi, mutta kuitenkin huomattavan suuri osa nuorista etsi tietoa myös yrityksiltä tai viranomaisilta suoraan soittamalla, käymällä toimipisteessä tai etsimällä tietoa Internetistä. Joillekin nuorista selkeästi miellyttävin kanava saada tietoa oli Internet, toisille oppilaitos ja kolmansille henkilökohtainen asiakaspalvelija – tästä ei löytynyt selkeää yksimielisyyttä. Kuitenkin tiedon esilletuominen on mahdollista samalla tavalla monessakin kanavassa, joista nuoret voivat edelleen valita itselleen mieluisimman. Mielenkiintoisuus, käytännöllisyys, saatavuus, ja päivitetty ajankohtainen tieto nousivat selkeästi tärkeimmiksi seikoiksi nuorten miettiessä itselleen mieluisinta taloudellista tiedonsaantia. Ehdoton negatiivinen reaktio syntyi ”tuputuksesta” – mikäli nuorelle tuli sellainen olo, että vakuutusyhtiö tai pankki ei ajattele hänen elämäntilannettaan kokonaisuutena ja hänen henkilökohtaisia tarpeitaan, muuttui käsitys tiedonsaannista useimmiten hylkiväksi reaktioksi sillä perus-

teella, että yhtiön koettiin pyrkivän tavoittelevaan vain myyntiä sekä omaa voittoa. Usein ideoita tehokkaasta ja innovatiivisesta tiedonsaannista ei erityisemmin löytynyt, vaan nuoret ajattelivat asioita sen kautta, mihin he olivat oppineet ja tottuneet. Ideat rajoittuivat siihen, mitä tälläkin hetkellä on mahdollista ja tarjolla. Tärkeää on kuitenkin yritysten, viranomaisten ja opettajien työssään miettiä asioita yli tämän hetkisten rajoitusten ja käytäntöjen, ja luoda yllätyksellisiä, täysin uudenlaisia tapoja käsitellä tietoa. Tällöin nuorten kokonaisvaltainen käsitys omasta taloudesta voisi muuttua, kun asiasta tehtäisiin mielenkiintoinen ja uudella tavalla vetoava, juuri nuorten omaan elämään ja elämäntilanteisiin liittyen.

Tämän tutkimuksen päätutkimuskysymyksessä esitettiin kysymys siitä, miten muutos elämäntilanteessa vaikuttaa nuoren tarpeeseen saada tietoa finanssituotteista. Tutkimustulosten avulla kysymykseen pystytään vastaamaan hyvin ja yksiselitteisesti. Kuten edellisessä kappaleessa tuotiin esille, vaikuttaa muutos huomattavasti, sillä yksinkertaisesti vasta sen aikana tieto muuttuu nuorelle mielenkiintoiseksi. Vain hyvin harva nuorista otti selvää asioista ennen kun jokin tietty elämäntilanne oli hänelle ajankohtainen. Muutos elämäntilanteessa on näin ollen kriittinen piste myös yritysten, valtion ja jokaisen taloudellista tietoa jakavan tahon mahdollisuuksissa vaikuttaa nuoreen aikuiseen, tuoda esille tärkeät huomioonotettavat asiat sekä varoittaa mahdollisista taloudellisista vaaroista. Tutkimustulosten avulla pystyttiin tavoitteen mukaisesti todistamaan tiedonsaannin tärkeyden korostuminen erityisesti juuri elämäntilanteiden mukaan.

Ensimmäinen alakysymys esitti tarkemmin kyseenalaistuksen siitä, missä tilanteissa ja muu-
toksissa tieto on erityisesti tarpeellista, miten sitä haetaan ja mitä se nuorille merkitsee. Tulosten perusteella tärkeimmiksi ja haastavimmiksi elämäntilanteiksi juuri tiedonsaannin kannalta koettiin lapsen saaminen sekä asunnon osto. Erityisesti haastatteluissa ne vastaajat, jotka olivat kokeneet jommankumman tai molemmat näistä elämäntilanteista, kertoivat näiden muutosten ympärillä olleen vaikein aika selvittää tarvittavia taloudellisia asioita ja tehdä niihin liittyviä päätöksiä. Erityisen tärkeäksi koetuissa tilanteissa tiedon saaminen merkitsi turvallisuuden tunnetta omien päätösten kannattavuudesta sekä riittävästä varautumisesta tulevaisuuteen, selkeyttä taloudellisten tukien yhdistelemissä (erityisesti Kelan etuuksien kanssa), sekä luottamusta siihen, että eri tahoilta saatu tieto on luotettavaa ja päivitettyä. Vähiten merkittäviksi taloudellisen tiedon saannin kannalta koettiin valmistuminen sekä kokopäivätyön aloittaminen. Myös näissä tilanteissa osa nuorista kaipasi tietoa, joka kuitenkin oli luonteeltaan usein helpommin saatavissa olevaa tai helpommin määriteltävissä olevaa tietoa kysymys-

ten tai selkeiden hankintojen muodossa. Näissä tilanteissa tieto merkitsi useimmin vaivatonta avunsaantia omiin tarpeisiin, kuten esimerkiksi omien tietojen päivittämisen muistutuksia, juuri omaan tilanteeseen sopivia pakettiratkaisuja tai henkilökohtaisesti suunniteltuja tarjouksia tai ehdotuksia pankki- tai vakuutus tuotteista. Elämäntilanteista kotoa pois muutto koettiin yksimielisesti tärkeäksi tiedonsaannin kannalta, mutta tilanne koettiin kuitenkin selkeästi suhteellisen helpoksi. Eniten hajaantuneita mielipiteitä saatiin vakituisen parisuhteen aloittamisen elämäntilanteen kokeneilta nuorilta. Osa nuorista koki, ettei kyseisessä elämäntilanteessa taloudellisella tiedolla ole mitään merkitystä, mutta osa kuitenkin arvioi sen erittäin tärkeäksi. Parisuhteen alkuvaiheessa tieto merkitsi erityisesti helppoa tapaa yhdistää kaksi ennemmin erillään toiminutta taloutta yhdeksi hyvin toimivaksi kokonaisuudeksi, ja tähän yrityksillä koettiin olleen jo tällä hetkellä hyvin työkaluja saatavilla. Nuorilla mielessä olleet asiat koskivat lähes ainoastaan sitä ajankohtaa tai tilannetta, mitä he kulloinkin elivät. Kukaan ei esimerkiksi tuonut esille eläkeaikaa tai siihen varautumista tai esimerkiksi työkyvyttömyyden varalle varautumista. Tiedonsaannin mieluisin ja käytetyin lähde vaihteli suhteellisen paljon nuorten kesken. Perheen ja ystävien jälkeen tärkeimpänä tiedonlähteenä seurasi yritykset sekä viranomaiset henkilökohtaisen palvelun tai Internetin kautta.

Toisessa alakysymyksessä esitettiin kyseenalaistus siitä, millaisia herkkyyksiausia on havaittavissa elämäntilanteen ympärillä ja miten nuoret ne kokivat. Tähän kysymykseen ei kyselyn tai haastattelun avulla onnistuttu saamaan yksiselitteistä vastausta ajan kestosta. Kysyttäessä nuorilta kysymyksiä siitä ajanjaksosta, miten kauan he taloudellisia asioita erilaisissa elämäntilanteissa muistivat miettineensä, saatiin vastaukseksi epäselviä sanallisia arvioita kuten ”ei siinä nyt niin kauaa mennyt” tai ”no siinä ehkä pari kuukautta tai viikkoa mietittiin enemmän tai vähemmän aktiivisesti”. Herkkyyksiausia ei onnistuttu määrittämään tarkasti ajallisesti, sillä nuoret itse eivät osanneet määritellä niitä edes tilanteissa, joita he juuri silläkin hetkellä elivät todeksi. Kuitenkin tutkimustulokset osoittavat todeksi sen, että ajan pituudella ei välttämättä ole suurta merkitystä, mikäli elämäntilanteisiin löydetään keino reagoida silloin kun ne tapahtuvat, sekä mikäli löydetään keino tietää aika, milloin ne kullekin tapahtuvat. Yksioikoista ratkaisua ei tähän luonnollisesti ole, sillä jokaista suomalaista nuorta ja heidän kokemia elämäntilanteitaan ei voida yksitellen jäljittää. Kuitenkin keinoja luoda tieto sen mukaiseen muotoon, että se on eri tilanteissa helposti ja luotettavasti saatavilla, on olemassa. Esimerkiksi keinoja reagoida muuttotietoihin tai oppilaitoksista valmistuvien rekistereihin, järjestää tiedotamistilaisuuksia suurilla nuoria työllistävillä työpaikoilla (kahvilat, pikaruokaketjut, avustavat hallinnolliset työt, harjoittelijat joka aloilla ym.), on oletettavasti mahdollista kehittää, ja

ne voisivat jo toimia huomattavana apuna elämäntilanteisiin käsiksi pääsemisessä. Vaikka nuoret eivät osanneet määritellä herkkyyuskautta ajallisesti tarkasti, tiedostivat he kuitenkin selkeästi sellaisen ajanjakson olemassaolon, jolloin tietty asia oli ajankohtainen ja omassa mielessä. Tämä ajanjakso oli asiasta riippuen päivästä vuoteen tai jopa sen yli. Nuoret ottivat asioista selvää silloin, kun herkkyyyskausi oli päällä, ei silloin kun se ei vielä ollut alkanut tai asia oli jo vanhentunut eikä enää ajankohtainen. Tulos vahvistaa edelleen tarvetta tuoda tieto juuri elämäntilanteisiin kohdennettuna tarjolle. Lisäksi vaikka jokainen nuorista ei kiinnostaisikaan esimerkiksi oppilaitoksissa esitellystä taloudellisesta tiedosta, se voi kuitenkin auttaa juuri sitä ryhmää nuorista, joka siinä tilanteessa miettii talouttaan liittyviä asioita elämänmuutoksistaan johtuen. Mikäli tieto tuodaan esille tarpeeksi useassa kanavassa ja tarpeeksi usealla tavalla, tulee jokainen nuori mahdollisimman todennäköisesti jossakin kanavassa tarttumaan tietoon silloin kun hän itse sitä tarvitsee.

5.3 Kyselytutkimuksen ja haastattelututkimuksen vertailua

Sillä tutkimukseen on sisällytetty sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen osuus, on tärkeää kriittisesti tarkastella ja arvioida niiden tuomaa lisäarvoa tutkimukselle. Kvantitatiivisen tutkimusosion mukaisesti nuoret kokivat hallitsevansa talouteen liittyvät asiat hyvin, ja tietoa suurimmaksi osaksi haettiin ja oltiin haettu pankki- tai vakuutustuotteista. Apua talouden hoitamiseen tai tukea asioihin esimerkiksi keskustelujen kautta, ei yleisesti toivottu lähellekään sitä määrää kuin tietoa pankkituotteista, vakuutuksista sekä Kelan etuuksista. Tämä tutkimustulos on samansuuntainen teorian kanssa todistaen sitä, että nuorten käsitys omasta talouden tietämyksestään on parempi kuin mitä tilastojen valossa esimerkiksi maksuhäiriömerkinnät nuorten yleisestä talouden hallitsemisen tasosta todistavat. Nuoret hakevat tietoa omaan tilanteeseensa vasta silloin, kun tarve on jo olemassa ja useimmiten ensimmäisenä kysytään omalta lähipiiriltä ennen kuin käännytään asiantuntijan puoleen. Ajattelutapaa ja huomiota olisi tärkeä siirtää enemmän viranomaisten sekä yritysten mahdollisuuksiin vaikuttaa nuorten elämään, jotta voitaisiin yleisesti tasavertaisemmin ehkäistä talouden ongelmia ja opettaa nuoria oman elämän talouden hallitsemiseen riippumatta siitä, millaisesta perhe- tai ystäväpiiristä he tulevat.

Teoria tukee etenkin kvantitatiivisen kyselytutkimuksen tuloksia. Kvalitatiivisessa tutkimusosiossa korostui etenkin se, miten talouden asiat liittyvät vahvasti omaan elämäntarinaan, ja miten niihin ei yleisesti varauduta ennen kuin tilanne on jo tapahtumassa. Tutkimustuloksista voidaan ymmärtää, että talous ja sen hoitaminen ei ole muotoutunut selkeäksi, erilliseksi elämänhallinnan alueeksi nuorille, vaan siihen ikään kuin ”ajaudutaan” oman perheen antamien neuvojen ja opetusten, lähipiirin ihmissuhteiden ja elämäntilanteiden etenemisen seurauksena. Harva nuori mielsi esimerkiksi sellaisia asioita kuin suunnitelmallisuus, budjetointi tai pitkän tähtäimen säästäminen. Sen sijaan elämää elettiin eteenpäin suhteellisen huolettomasti ja oman rahankäytön ajateltiin olevan tarpeeksi hyvin hoidettu. Mahdollisesti ongelmia syntyy juuri siksi, että niitä yleisesti ajatellaan vasta silloin, kun ne jo ovat tapahtumassa. Usein nuorten taloudelliset varat ovat vielä sen verran pieniä, että taloudellisiin säästöratkaisuihin tai budjetointiin ei ajatella olevan tarvetta – se menee, mikä tulee, mutta sillä pärjätään. Kvalitatiivinen tutkimusosio ei tuo esiin selkeästi sitä, että nuorilla olisi ollut ongelmia omassa taloudessaan, oikeastaan päinvastoin – he kokivat pärjäävänsä oikein hyvin. Kuitenkin tutkimustulos luo lisää ajattelemisen aihetta siihen, mikäli nuorten osaamiseen voidaan luottaa; voitaisiinko heidän taloudellisista mahdollisuuksista saada enemmän irti, mikäli taloudellinen valistus ja koulutus sekä yritysten valmius ohjata nuorten taloudellista käyttäytymistä, auttaisi heitä vielä suunnitelmallisemmin katsomaan omaan tulevaisuuteensa. Samanaikaisesti tulee ajatella tämänhetkisen nuoren sukupolven taloudellisten käytäntöjen, ajattelu- ja toimintatapojen vaikutusta tulevaan sukupolveen; miten nuoret tällä hetkellä taloudestaan ajattelevat, sekä nyt muutetut toimintatavat talouden kasvatuksessa tulevat näkymään pitkällä tähtäimellä aina kauas tulevaisuuteen sekä vaikuttamaan seuraaviin sukupolviin.

Kvalitatiivisen tutkimusosion mukaisesti, samansuuntaisesti kuin kvantitatiivisessa tutkimusosiossa, tuli esiin samankaltaisia tarpeita siitä, mistä asioista taloudellista tietoa haluttiin. Molemmissa tutkimusosioissa todettiin, että eniten tietoa haluttiin kullekin elämäntilanteelle relevanteista pankkituotteista tai vakuutuksista. Molemmissa osioissa kävi myös ilmi, että osa nuorista oli kiinnostunut myös avusta taloudellisiin mahdollisiin ongelmiin, avusta tulojen ja menojen suunnitteluun sekä keskustelumahdollisuudesta muiden vastaavassa tilanteessa olleiden nuorten kanssa. Lisäksi jokaisessa tilanteessa löytyi muutama henkilökohtainen tarve vähemmän yleisistä asioista, esimerkiksi verotuksesta.

Taustalla vaikuttavaan teoriaan peilaten tutkimus tuo lisäarvoa erityisesti siihen seikkaan, mistä ja miten nuoret toivovat taloudellisen tiedon olevan saatavilla. Päinvastaisesti kuin yle-

sen keskustelun ja Suomessa tehdyn tutkimustyön nuorten taloudellisesta kouluttamisesta ja osaamisesta, eivät ainakaan jo täysi-ikäisyyden saavuttaneet nuoret itse ensimmäisenä hake-neet tietoa oppilaitokselta, vaan vasta lähes viimeisenä. Esimerkiksi TOKATA-tutkimusprojektin sekä eri oppiasteiden opettajien mukainen ehdotus siitä, että talouden ope-tusta lisättäisiin kouluissa, voisi toimia tämän tutkimuksen kohderyhmää nuoremmille nuoril-le, mutta täysi-ikäisyyden saavuttaneille, omaa elämäänsä jo eläville nuorille, ei kyseinen taho ole ollenkaan ensisijainen lähde taloudellisen tiedon etsimiselle. Tämän tutkimuksen mukaan nuoret hakevat tietoa lähipiiriltä, mihin luonnollisesti on vaikea päästä vaikuttamaan, mutta he myös toivoivat tiedon olevan saatavilla helposti ja luotettavasti eri viranomaisten sekä yritys-ten taholta. Tutkimuksessa tuli niin sen kvantitatiivisessa (erityisesti avo-/avioliitto, ”mistä olisit toivonut tiedon olleen saatavilla?”) kuin erityisesti sen kvalitatiivisessa osiossa esiin seikka, että ongelmat tiedonsaannissa yrityksiltä tai viranomaisilta olivat liittyneet juuri sen monimutkaisuuteen tai luotettavuuteen. Näin oli ollut esimerkiksi tilanteissa joissa eri työnte-kijät olivat antaneet toisistaan eriäviä vastauksia, tai joissa oli koettu epävarmuuden tunne sii-tä, että yritys tavoittelee omaa etuaan eikä niinkään nuoren etua. Tiedon saamisen kanavat ja sen esitysmuoto ovat siksi erityisen tärkeässä asemassa tiedon tarjonnan suunnittelemisessa. Tiedon tulisi olla asiallisesti kerätty sekä aikuismaisesti ja selkeän informatiivisesti esitetty, mutta kuitenkin ollen lähellä nuoren omaa elämää ja siihen liittyviä suuria muutoksia, luoden mahdollisuuksia vastata henkilökohtaisesti muuttuviin tarpeisiin.

Kvantitatiivinen sekä kvalitatiivinen tutkimus täydensivät toisiaan hyvin. Ilman kvantitatiivis-ta tutkimusta ei oltaisi saatu esille tärkeitä tilasto- ja taustatietoja esimerkiksi siitä, millaisia osuuksia nuorista on kiinnostunut mistäkin taloudellisista asioista. Toisaalta taas ilman kvali-tatiivista tutkimusta, ei esille oltaisi saatu yksityiskohtaisempia henkilökohtaisia tarpeita ja konkreettisia mielenkiintoisia kertomuksia nuorten henkilökohtaisesta elämästä, mikä toi lisä-arvoa asioiden henkilökohtaisuuden ymmärtämiseen sekä siihen, että nuoret todella ajattelivat taloudellisia asioita vasta silloin kun ne olivat heille itselleen henkilökohtaisia.

5.4 Jatkotutkimusehdotuksia

Sillä tämä tutkimus oli vasta ensimmäisiä tutkimuksia kyseisestä aiheesta ja nuorten taloudel-lisen hyvinvoinnin kartoittamisesta Suomessa, on mahdollisia ja tarvittavia jatkotutkimusai-

heita olemassa useita. Tämä tutkimus esimerkiksi vasta pienessä määrin pystyi kartoittamaan niitä herkkyyksia, joiden aikana taloudellisen tiedon kohdennetusta tarjonnasta olisi eniten hyötyä erilaisia elämäntilanteita läpi käyville nuorille. Tuloksista selvisi, että suurin osa tutkimukseen vastanneista olisi halukas tutustumaan esimerkkinä esitettyyn nuorille suunnattuun Internet-sivustoon, jossa oleelliset asiat talouteen liittyen olisi luokiteltu juuri uusien, kohdattavien elämäntilanteiden mukaan. Vielä pitäisi kuitenkin tietää, miten tämä tieto kohdennettuna saavuttaisi juuri herkkyyuskauttaan elävän nuoren.

Hyvän jatkotutkimusaiheen tarjoaa esimerkiksi sen selvittäminen, miten kyseisiä herkkyyksia voitaisiin mallittaa helpottamaan nuorten tavoittamista, sekä miten niitä voitaisiin käyttää hyväksi tehokkaimpien ja käytännöllisimpien kanavien löytämisessä, markkinoinnissa sekä muussa toiminnassa tavoittamassa nuorten jokapäiväistä elämämpiiriä. Lisäksi mielenkiintoista olisi esimerkiksi luoda mahdollisuuksia nuorille itselleen tehdä töitä sekä luoda innovatiivisia, heitä miellyttäviä ratkaisuja tähän tutkimusongelmaan liittyen. Tällainen työskentely voisi olla mahdollista esimerkiksi projektitiimeissä, jolloin saataisiin yhdistettyä eri taustoista tulevien nuorten mielipiteitä sekä luotua uusia, ennakkoluulottomia tapoja tuoda tietoa esille. Mikäli tässä tutkimuksessa tutkittu tärkeä aihe nuorten taloudelliseen tietämykseen liittyen saataisiin leviämään tieteellisesti laajemmalle, antaisi se valmiudet yhä paremmin ymmärtää niitä konkreettisia prosesseja mitä nuoret elämässään käyvät läpi, tarjoamaan niihin kohdistettua tukea ja sitä kautta kohentamaan koko taloudellisen yhteiskunnan pitkän tähtäimen hyvinvointia.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet:

Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., Saari, S. 1994: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjapaino Westpoint Oy, Kirjayhtymä Oy, Rauma. 114.

Auvinen, Marjut, Juutilainen, Mia. 2006. Kasvatustieteen syventävien opintojen tutkielma. Esiopetuksen tavoitteiden merkitys vanhempien ja alkuopettajien näkemänä. Jyväskylän yliopisto, Joensuun yliopisto.

Balán, J., Browning, H. L., Jelin, E., Litzler, L. A 1969. Computerized approach to the processing and analysis of life histories obtained in sample surveys. Behavioral Science, vol. 14. 105–114.

Belli, Robert F., Stafford, Frank P., Alwin, Duane F. 2009. Calendar and Time Diary. Methods in Life Course Research. SAGE Publications Inc.

Brown, G. W., Harris, T.O., Hepworth, C. 1995. Loss, Humiliation and entrapment among women developing depression: a patient and non-patient comparison. Psychological Med., 25.

Bryman, Alan, Bell, Emma. 2011. Business Research Methods. 3rd Edition. Oxford University Press.

Grönfors, M. 1985. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. 2 p. WSOY. Juva.

Habschick, Marco, Seidl, Britta, Evers, Jan. 2007. Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27. Final Report. Evers & Jung. Saatavilla [www-muodossa: <URL: http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf>](http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf) (Luettu 7.3.2013).

Hirsjärvi, Sirkka, Hurme, Helena. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula. 1997. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu painos. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2004.

Jarasto, P., Sinervo, N. 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Elämää varten. Gummerus. Jyväskylä.

Headey, B., Wearing, A. 1991. Subjective well-being: A stocks and flows framework. Teoksessa F. Strack, M. Argyle & N. Schwatrz, Subjective well-being: An interdisciplinary perspective. Oxford: Pergamon.

Heikkilä, Tarja. 2010. Tilastollinen tutkimus. 7. –8. painos. Edita Prima Oy. Helsinki. 76.

Kaartinen, R., Lähteenmaa, J. 2006. Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja? KTM Rahoitetut tutkimukset 10/2006. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.

K.E. Murray, A.J. Zautra. Life Events. Encyclopedia of Gerontology, Second Edition 2007. Arizona State University. Tempe, AZ, USA. 53–61.

Kuula, Arja. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 155–159.

Kyllönen, Eija, Kurenniemi, Marja. 2003. Asunto ja elämäntapa: Katsaus asumisen laatua koskevaan tutkimukseen. Stakesin julkaisuja, aiheita 23/2003. Stakesin monistamo, Helsinki.

Kyngäs, Helvi, Vanhanen, Liisa. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede 1:1999 Vol 11. 3–12.

Leskinen, J., Raijas, A. 2005. Consumer Financial Capability – A life cycle approach. Teoksessa European Credit Research Institute (ed.) Consumer Financial Capability: Empowering European Consumers. 8–23.

Metsämuuronen, Jari. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 174–175.

OECD. 2012. PISA 2012 Financial literacy assessment framework. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46962580.pdf>> (Luettu 7.3.2013).

Peura-Kapanen, L. & Raijas, A. 2009. Kuluttajien taloudellinen osaaminen 2000-luvulla. Keskustelualoitteita 38/2009. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Raijas, Anu, Uusitalo, Outi. 2012. Nuoret ja talousosaaminen. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 7. Tampereen yliopistopaino.

Raijas, A., Wilska, T-A. 2007. Huolenpitoa ja jakamista – rahan ja ajan jakautuminen suomalaisissa lapsiperheissä. Työselosteita ja esitelmää 104. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Reese, H. W., Smyer, M.A. 1983. The dimensionalization of life events. Teoksessa E. J. Callahan, K. A. McCluskey, Life-span developmental psychology, Nonnormative life events. New York: Academic Press. 1–33.

Räikkönen, Eija. 2012. Väitös: Is timing everything? A longitudinal perspective on adult transitions, their antecedents, and psychological implications. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. University of Jyväskylä.

Seitamaa-Hakkarainen, Pirita. 2000. Kvalitatiivinen sisällön analyysi. Saatavilla www-muodossa: URL:http://www.academia.edu/589363/Kvalitatiivinen_sisallon_analyysi (Luettu 14.3.2013).

Syrjäläinen, E. 1994. Etnografisen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa: Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjapaino Westpoint Oy, Kirjayhtymä Oy, Rauma. 68–112.

Valli, Raine. 2001. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. PS-kustannus, Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 14.

Henkilölähteet:

Kalmi, Panu. Professori, Vaasan yliopisto, Puheenjohtaja, Taloustieteellinen Yhdistys ry. Puheenjohtaja. Iltapäiväseminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”. Taloustieteellinen Yhdistys ry. Economicum luentosali, Helsinki 18.3.2013.

Kitunen, Eero. Historian ja yhteiskuntaopin opettaja, Haukilahden lukio. Puheenvuoro: talouden opetus lukiossa. Iltapäiväseminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”. Taloustieteellinen Yhdistys ry. Economicum luentosali, Helsinki 18.3.2013.

Mäenpää, Tapio. Kansantalouden opettaja, Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Puheenvuoro: talouden opetus ammattikorkeakoulussa. Iltapäiväseminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”. Taloustieteellinen Yhdistys ry. Economicum luentosali, Helsinki 18.3.2013.

Sorjonen, Pasi. Ekonomisti, KTT, Nordea. Puheenvuoro: Mitä kotitalouden pitää tietää taloudesta? Iltapäiväseminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”. Taloustieteellinen Yhdistys ry. Economicum luentosali, Helsinki 18.3.2013.

Pohjola, Matti. Professori, Aalto-yliopisto. Puheenvuoro: talouden opetus yliopistossa. Iltapäiväseminaari ”Talouden opetus lukioissa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa: Mitä tavoitteita sillä pitäisi olla? Pitäisikö oppilaitosten toimia enemmän yhteistyössä?”. Taloustieteellinen Yhdistys ry. Economicum luentosali, Helsinki 18.3.2013.

Raijas, Anu. Tutkimuspäällikkö, Kuluttajatutkimuskeskus. Puheenvuoro: työkaluja nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen. Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämisessä, TOKATA. Loppuraportin julkaisutilaisuus. Suomen Pankki, Helsinki 17.12.2012.

Uosukainen, Kimi. Nuoren puheenvuoro. Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämisessä, TOKATA. Loppuraportin julkaisutilaisuus. Suomen Pankki, Helsinki 17.12.2012.

Uusitalo, Outi. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun professori. Puheenvuoro: tutkimushankkeen keskeiset tulokset. Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämisessä, TOKATA. Loppuraportin julkaisutilaisuus. Suomen Pankki, Helsinki 17.12.2012.

Internet-lähteet:

Danske Bank: Kolmannes nuorista ylittää tilinsä ainakin kerran vuodessa. (13.7.2011)
http://www.danskebank.fi/fi-fi/tietoa-danske-bankis-ta/media/Tiedotteet/Pages/20110713_Taloustaito_kolmannes_suomalaisnuorista_ylittaa_tilinsa.aspx

Dolceta: Online Consumer Education Suomi. (8.3.2013)
<http://www.dolceta.eu/suomi/index.php>

Fabebook: Smart About Money. (5.3.2013a)
<http://www.facebook.com/smartaboutmoney>

Fabebook: NEFE High School Financial Planning Program (5.3.2013b)
<http://www.facebook.com/hsfpp>

Kuluttajatutkimuskeskus: Kokonaisvarallisuuden hallintaan liittyvä Vinha-tutkimushanke 2006-2008 (12.12.2012)
<http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/julkaisut/vinha>

LähiTapiola, Oma Talous. Nuoren budjettiin tarvitaan tietoa, mutta mistä? 6.3.2013. (Luettu 22.3.2013)
<http://omatalous.lahitapiola.fi/raha/artikkeli/1310377181382/nuoren-budjettiin-tarvitaan-tietoa-mutta-mista->

NEFE: APLUS Wave 2: Changing Financial Behaviours of First Year College Students – Three years and one financial crisis later (6.3.2013b)
<http://www.nefe.org/what-we-provide/primary-research/aplus-research-on-young-adults-wave-2.aspx>

NEFE: NEFE Research (6.3.2013a)
<http://www.nefe.org/what-we-provide/research.aspx>

OECD: Financial Education (24.1.2013b)
<http://www.oecd.org/finance/financialeducation/>

OECD: Measuring Financial Literacy (31.1.2013a)
<http://www.oecd.org/daf/financialmarketsinsuranceandpensions/financialeducation/measuringfinancialliteracy.htm>

Opetushallitus: Oppivelvollisuus ja koulupaikka 14.6.2012 (Luettu 22.9.2013)
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppivelvollisuus_ja_koulupaikka

Jsmf: James S. McDonnell Foundation. Critical Periods. (Luettu 28.1.2013)
www.jsmf.org/about/j/criticalperiod/criticalperiods.pdf

Pörssisäätiö: Aikuisten finanssiosaaminen voi olla heikkoa. 24.9.2009. (Luettu 24.1.2013)
<http://www.porssisaatio.fi/blog/2009/09/24/aikuisten-finanssiosaaminen-voi-olla-heikkoa/>

Pörssisäätiö: Suurtutkimus etsii uusia tapoja opettaa nuorille talousasioita. 4.8.2011. (Luettu 24.1.2013)

<http://www.porssisaatio.fi/blog/2011/08/04/suurtutkimus-etsii-uusia-tapoja-opettaa-nuorille-talousasioita/>

Smart About Money: Life Transitions. (Luettu 27.1.2013)

<http://www.smartaboutmoney.org/Your-Money/Life-Transitions.aspx>

Suomen Asiakastieto: Nuorten maksuhäiriöt lisääntyvät muita nopeammin. 25.5.2010. (Luettu 8.3.2013)

<http://asiakastieto.fi/asiakastieto/ajankohtaista/index.jsp?T=nu&A=378>

Suomen Asiakastieto: Maksuhäiriötilastot. 2012. (Luettu 8.3.2013)

<http://asiakastieto.fi/asiakastieto/tilastot/>

Taloussanomat: Alle kolmekymppiset ovat maksuhäiriöisten musta ryhmä. 15.1.2013. (Luettu 24.1.2013)

<http://www.taloussanomat.fi/raha/2013/01/15/alle-kolmekymppiset-ovat-maksuhairioisten-musta-ryhma/2013775/139>

LIITE 1: Esitutkimuskyselylomake

Taloustuntemus eri elämäntilanteissa

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn!

Hei,

Olen Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulun kauppatieteiden maisteritutkinnon opiskelija. Teen tutkimusta yhdessä Keskinäisen Vakuutusyhtiön Turvan kanssa 18–28-vuotiaiden nuorten taloustuntemuksesta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaista talouden tuntemusta nuorilla on hallussa, millaisena koetaan tiedon hankinta ja sen saatavuus, sekä mitä tietoa, mistä kanavista ja millaisessa muodossa sitä toivottaisiin olevan tarjolla.

Kyselyyn vastanneiden kesken arvotaan **elokuvaliput kahdelle**. Mikäli haluat osallistua arvontaan, jätä yhteystietosi kyselylomakkeen lopussa.

Kysely on laadittu yhteistyössä Tampereen Yliopiston sekä vakuutusyhtiö Turvan kanssa esitutkimuskyselyksi, jonka jälkeen tarkoitus on vielä syventää tutkimustuloksia haastattelun avulla. Haastattelut tullaan suorittamaan maaliskuun aikana, ja niiden sisältö tulee käsittelemään samoja aiheita hieman yksityiskohtaisemmin. Mikäli olet valmis kyselyn lisäksi vastaamaan puhelimitse haastattelukysymyksiin, voit jättää yhteystietosi kyselyn lopussa. Kyselyn kohderyhmänä ovat sekä opiskelevat että työssäkäyvät 18–28-vuotiaat nuoret.

Tutkimuksen tuloksia tullaan hyödyntämään uuden, yhteiskuntavastuullisen Internet-portaalin kehittämisessä nuorille, johon tavoitteena on kerätä kokonaisuudessaan nuorten itse haluamia tietoja sellaisessa muodossa, joka parhaiten palvelee heidän omia tarpeitaan ja kokoaa tiedon sellaiseen muotoon mitä nuoret itse toivoisivat. Jotta portaalista todella saadaan tällainen, on vastauksesi tärkeä.

Vastaajan henkilöllisyys ei paljastu kyselyn missään vaiheessa ja tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Yhteystietoja pyydetään ainoastaan vastaajan halutessa osallistua elokuvalippuarvontaan tai/ja vastaajan ollessa halukas vastaamaan haastattelukysymyksiin.

Vastaamiseen menee aikaa 5–25 MINUUTTIA. **Kyselyyn tulee vastata viimeistään 10.3.2013.**

Kiitos vastaamisesta!

Ystävällisin terveisin,
Anni Harada
anniharada@gmail.com
puh. 040-7795 131

Ikäsi _____

Sukupuoli

() Nainen

() Mies

Koulutuksesi (valitse ne, mitkä olet suorittanut)

☐ Peruskoulu

☐ Lukio

☐ Ammattikoulu

☐ Ammattikorkeakoulu

☐ Yliopisto

☐ Jokin muu, mikä _____

Mikä/mitkä seuraavista kuvaavat tällä hetkellä parhaiten tilannettasi?

- ☐ Opiskelija, ammattikoulu
- ☐ Opiskelija, ammattikorkeakoulu
- ☐ Opiskelija, korkeakoulututkinto
- ☐ Opiskelija, muu tutkinto
- ☐ Työssä, kokoaikaisesti
- ☐ Työssä, osa-aikaisesti
- ☐ Työtön
- ☐ Muu (esim. vanhempainvapaa, armeija, siviilipalvelus)

Seuraavien vaiheiden kysymykset liittyvät aina tiettyyn suureen muutokseen elämässä, joka esitellään kysymyssarjan alussa. Mikäli olet kokenut kyseisen elämäntilanteen, kysymykset jatkuvat sen mukaisesti. Mikäli et ole kokenut elämäntilannetta, kysely siirtää sinut automaattisesti seuraavaan vaiheeseen.

Kotoa muutto

Asutko vielä vanhempiesi luona?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Muuttaessa pois kotoa vanhempien luota, ovat odotukset korkealla – vihdoinkin on saatu oma rauha, on vapaus päättää täysin omista tekemisistä ja menoista, vapaus mennä nukkumaan ja herätä milloin itseä huvittaa, syödä sitä mitä mieli tekee...

Uusi tilanne ei kuitenkaan ole pelkkää vapautta, vaan myös täynnä uusia vastuita. Muistitko, että siitä eteenpäin täytyi myös muistaa ostaa vessapaperia, tai varmistaa, että kuun lopussa on vielä rahaa maksaa puhelinlasku. Täytyi osata tehdä päätöksiä ja valintoja – mikäli ostaa uuden paidan, riittääkö rahat seuraavalla kauppareissulla sekä kinkkuun että juustoon leivän päälle... Entä oliko ensimmäinen kotisi vakuutettu? Muistitko hakea opintotukea Kelasta?

Seuraavan osion kysymykset liittyvät kotoa pois muuttamisen elämänvaiheeseen.

Minkä ikäisenä muutit pois kotoa? _____

Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. vakuutukset, pankkituotteet, budjetointi, oman talouden hallinta) kotoa muuton yhteydessä?

Ei lain-					Erittäin
kaan tär-					tärkeää
keää					

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa muuttaessasi pois kotoa?

- ☐ Pankkituotteista (esim. käyttötilit, säästötilit)
- ☐ Vakuutus tuotteista (esim. kotivakuutus, matkavakuutus)
- ☐ Kelan etuuksista, muista sosiaali etuuksista (esim. opintotuki, asumistuki, opintolaina)
- ☐ Apua tulojen ja menojen arvioimiseen (esim. päivittäisen budjetin laatiminen, taloudellisen suunnitelman luominen omiin tuloihin suhteutettuna)
- ☐ Apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin
- ☐ Mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden hiljattain kotoa pois muuttaneiden kanssa (esim. jonkin palveluntarjoajan foorumit)
- ☐ Jokin muu, mikä _____

Löysitkö tarvitsemaasi tietoa?

- ☐ Kyllä, riittävästi
- ☐ Kyllä, jonkin verran
- ☐ En

Mistä hankit tietoa talousasioista kotoa muuttosi yhteydessä?

- ☐ Perheeltä
- ☐ Ystäviltä
- ☐ Oppilaitokselta (esim. opintotukitoimisto, ilmoitustaulu, tutori)
- ☐ Viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internet-sivuilta
- ☐ Internetistä, viranomaisilta (esim. Kela, Kuluttajatutkimuskeskus)
- ☐ Internetistä, yritysten sivuilta (vakuutusyhtiöiltä, pankeilta)
- ☐ Internetistä, keskustelupalstoilta
- ☐ Internetistä, jokin muu, mikä _____
- ☐ Jokin muu, mikä _____

Miten tärkeäksi koit vakuutuksen hankkimisen (esim. kotivakuutus) kotoa muuton yhteydessä?

Ei lain-
kaan tär-
keää

Erittäin
tärkeää

() () () () () ()

Miten pitkään harkitsit vakuutuksen hankkimista kotoa muuton yhteydessä?

- ☐ Alle päivän
- ☐ Päivä - alle viikko
- ☐ Viikko - alle kuukausi
- ☐ Kuukausi - alle kolme kuukautta

- ☐ Kolme kuukautta - alle puoli vuotta
☐ Yli puoli vuotta

Johtiko harkintasi vakuutuksen hankintaan?

- ☐ Kyllä
☐ Ei

Vakituisen parisuhteen aloittaminen

Tässä kyselyssä vakituksella parisuhteella tarkoitetaan avo- tai avioliitossa olevia pariskuntia.

Oletko vakituksessa parisuhteessa?

- ☐ Kyllä
☐ Ei

Avo-/avioliiton aloittaminen on suuri elämänmuutos. Talouden hallinnan asioista on hyvä keskustella yhdessä, jotta molemmilla on selkeä kuva siitä, mitä odotuksia ja käsityksiä molemmilla on. Taloudenpitoon ei ole yhtä oikeaa ohjetta, mutta esimerkiksi yhteisistä tileistä, säästämisen tavoitteista tai tulevaisuuden haaveista on hyvä keskustella. Selkeät sopimukset ja yhteinen linja mahdollistaa unelmien täyttymisen ja jokapäiväisen talouden sujuvamman hoitamisen.

Tämän osion kysymykset liittyvät avo-/avioliiton alkuvaiheeseen.

Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. yhteiset vakuutukset, yhteiset tilit, yhteisen talouden hallinta) avo-/avioliiton alkuvaiheessa?

Ei lain- kaan tar- keää	Erittäin tärkeää
-------------------------------	---------------------

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa avo-/avioliiton alkuvaiheessa?

- ☐ Pankkituotteista (esim. yhteiset tilit, asuntosäästäminen)
☐ Vakuutustuotteista (esim. yhteinen kotivakuutus)
☐ Kelan etuuksista, muista sosiaalietuksista (esim. yleinen asumistuki)
☐ Apua tulojen ja menojen arvioimiseen (esim. yhteisen budjetin laatiminen)
☐ Apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin
☐ Mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa (esim. jonkin palveluntarjoajan foorumit)
☐ Jokin muu, mikä _____

Löysitkö tarvitsemaasi tietoa?

- ☐ Kyllä, riittävästi
- ☐ Kyllä, jonkin verran
- ☐ En

Mistä hankit tietoa talousasioista avo-/avioliiton alkuvaiheessa?

- ☐ Perheeltä
- ☐ Ystäviltä
- ☐ Oppilaitokselta (esim. opintotukitoimisto, ilmoitustaulu, tutori)
- ☐ Viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internet-sivuilta
- ☐ Internetistä, viranomaisilta (esim. Kela, Kuluttajatutkimuskeskus)
- ☐ Internetistä, yritysten sivuilta (vakuutusyhtiöiltä, pankeilta)
- ☐ Internetistä, keskustelupalstoilta
- ☐ Internetistä, jokin muu, mikä _____
- ☐ Jokin muu, mikä _____

Miten olisit avo-/avioliiton alussa toivonut tiedon olevan saatavilla?

- ☐ Perheen kautta
- ☐ Ystävien kautta
- ☐ Oppitunneilla
- ☐ Selkeänä informaationa viranomaisten taholta (esim. Kela)
- ☐ Yritysten tarjoamana palveluna (esim. Internetissä)
- ☐ Jokin muu, mikä _____

Miten tärkeäksi koit oman tai yhteisen pankkituotteen/vakuutuksen hankkimisen (esim. yhteisen pankkitili, kotivakuutus) avo-/avioliiton alkuvaiheessa?

Ei lain-						Erittäin
kaan tär-						tärkeää
keää						
☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Miten pitkään harkitsitte yhteisen pankki- tai vakuutustuotteen hankkimista avo-/avioliiton alkuvaiheessa?

- ☐ Alle päivän
- ☐ Päivä - alle viikko
- ☐ Viikko - alle kuukausi
- ☐ Kuukausi - alle kolme kuukautta
- ☐ Kolme kuukautta - alle puoli vuotta
- ☐ Yli puoli vuotta

Johtiko harkintanne pankki- tai vakuutustuotteen hankintaan?☐ Ei☐ Kyllä, mikä _____**Valmistuminen**

Tässä kyselyssä valmistumisella tarkoitetaan muuta kuin peruskoulusta tai lukiosta valmistumista (esim. ammattikoulu, ammattikorkeakoulu, korkeakoulu tai muu ammatillinen koulutus/tutkinto).

Oletko suorittanut opiskelusi loppuun ja valmistunut (muusta oppilaitoksesta kuin peruskoulusta tai lukiosta)?☐ Kyllä☐ En

Valmistumiseen liittyy monia arjen talouteen liittyviä asioita, kuten opintotukioikeuden päättyminen, opiskelija-alennusten loppuminen, terveydenhuollon edun muuttuminen, töiden hakeminen, epävarmuus tulevaisuuden tuloista...

Samanaikaisesti kaikki ovet ovat avoinna, mutta kuitenkin epätietoisuus tulevaisuudesta on monella valmistuvalla jatkuvasti ajatuksissa ja se voi luoda stressiä tavoitteiden saavuttamisesta ja oman paikan löytämisestä.

Tämän osion kysymykset liittyvät valmistumisen ajanjaksoon.

Minkä ikäisenä valmistuit? Lisää ikä jokaisen loppuun suorittamasi tutkinnon jälkeen.

Ammattikoulu _____

Ammattikorkeakoulu _____

Kandidaatintutkinto _____

Maisterin tutkinto _____

Tohtorin tutkinto _____

Muu tutkinto _____

Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. työttömyysetuudet, budjetointi mahdollisten työnhakukuukausien varalle) valmistumisen yhteydessä?

Ei lain-

kaan tär-

keää

Erittäin

tärkeää

() () () () () ()

Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa valmistuessasi?

- ☐ Pankkituotteista (esim. Asp-tili, säästötilit, luottokortit)
- ☐ Vakuutustuotteista (esim. sairausvakuutus, matkavakuutus)
- ☐ Kelan etuuksista, muista sosiaalietuksista (esim. työttömyystuki)
- ☐ Apua tulojen ja menojen arvioimiseen (esim. varautuminen kuukausiin kun vielä hait töitä ja opintotuki oli loppunut)
- ☐ Apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin
- ☐ Mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa (esim. jonkin palveluntarjoajan foorumit)
- ☐ Jokin muu, mikä _____

Löysitkö tarvitsemaasi tietoa?

- ☐ Kyllä, riittävästi
- ☐ Kyllä, jonkin verran
- ☐ En

Mistä hankit tietoa talousasioista valmistumisen yhteydessä?

- ☐ Perheeltä
- ☐ Ystäviltä
- ☐ Oppilaitokselta (esim. opintotukitoimisto, ilmoitustaulu, tutori)
- ☐ Viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internet-sivuilta
- ☐ Internetistä, viranomaisilta (esim. Kela, Kuluttajatutkimuskeskus)
- ☐ Internetistä, yritysten sivuilta (vakuutusyhtiöiltä, pankeilta)
- ☐ Internetistä, keskustelupalstoilta
- ☐ Internetistä, ammattiliiton sivuilta
- ☐ Internetistä, jokin muu, mikä _____
- ☐ Jokin muu, mikä _____

Miten tärkeäksi koit pankkituotteen hankkimisen (esim. Asp-tili, talletukset, PS-tili) valmistumisen yhteydessä?

Ei lain-					Erittäin
kaan tar-					tärkeää
keää					

() () () () () ()

Miten pitkään harkitsit pankkituotteen hankkimista valmistumisen yhteydessä?

- ☐ Alle päivän
- ☐ Päivä - alle viikko
- ☐ Viikko - alle kuukausi
- ☐ Kuukausi - alle kolme kuukautta
- ☐ Kolme kuukautta - alle puoli vuotta
- ☐ Yli puoli vuotta

Johtiko harkintasi pankkituotteen hankintaan?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Kokopäivätyön aloittaminen

Oletko kokopäivätyössä?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Kokopäivätyön aloittaminen on suuri muutos opiskelijaelämään tottuneelle nuorelle. Kun tulot muuttuvat vakinaisiksi, se mahdollistaa monia uusia asioita, kuten tulevaisuuden varalle säästämisen. Tässä elämänvaiheessa on monia mahdollisuuksia hyödyntää pankki- ja vakuutustuotteita luomaan turvaa tulevaisuudelle ja auttamaan ansioiden järkevässä käyttämisessä. Muistitko itse ajatella näitä asioita kokopäivätyön aloittaessasi?

Tämän osion kysymykset liittyvät kokopäivätyön aloittamiseen ja sen tuomiin mahdollisuuksiin.

Minkä ikäisenä aloitit kokopäivätyön? _____

Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. tietoa asuntojen hintatasosta, pankkilainoista, verotuksesta) aloittaessasi kokopäivätyön?

Ei lain- kaan tar- keää	Erittäin tärkeää
-------------------------------	---------------------

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa aloittaessasi kokopäivätyön?

- ☐ Pankkituotteista (esim. säästötilit, sijoitustuotteet)
- ☐ Vakuutustuotteista (esim. sairausvakuutus, matkavakuutus)

- ☐ Kelan etuuksista, muista sosiaalietuksista (esim. työkyvyttömyyden kohdatessa)
- ☐ Apua tulojen ja menojen arvioimiseen (esim. päivittäisen budjetin, matkabudjetin ja asuntosäästämisen yhteensovittaminen)
- ☐ Apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin
- ☐ Mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa (esim. jonkin palveluntarjoajan foorumit)
- ☐ Jokin muu, mikä _____

Löysitkö tarvitsemaasi tietoa?

- ☐ Kyllä, riittävästi
- ☐ Kyllä, jonkin verran
- ☐ En

Mistä hankit tietoa talousasioista aloittaessasi kokopäivätyön?

- ☐ Perheeltä
- ☐ Ystäviltä
- ☐ Oppilaitokselta (esim. opintotukitoimisto, ilmoitustaulu, tutori)
- ☐ Viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internet-sivuilta
- ☐ Internetistä, viranomaisilta (esim. Kela, Kuluttajatutkimuskeskus)
- ☐ Internetistä, yritysten sivuilta (vakuutusyhtiöiltä, pankeilta)
- ☐ Internetistä, keskustelupalstoilta
- ☐ Internetistä, ammattiliiton sivuilta
- ☐ Internetistä, jokin muu, mikä _____
- ☐ Jokin muu, mikä _____

Miten tärkeäksi koit pankkituotteen hankkimisen (esim. Asp-tili, talletukset, PS-tili) kokopäivätyön aloittamisen yhteydessä?

Ei lain-					Erittäin
kaan tar-					tärkeää
keää					
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Miten pitkään harkitsit pankkituotteen hankkimista aloittaessasi kokopäivätyön?

- ☐ Alle päivän
- ☐ Päivä - alle viikko
- ☐ Viikko - alle kuukausi
- ☐ Kuukausi - alle kolme kuukautta
- ☐ Kolme kuukautta - alle puoli vuotta
- ☐ Yli puoli vuotta

Johtiko harkintasi pankkituotteen hankintaan?☐ Kyllä☐ Ei

Lasten saaminen

Onko sinulla lapsia?☐ Kyllä☐ Ei

Lasten syntymä tuo uudenlaisen merkityksen elämälle, vanhemmat pääsevät nauttimaan uuden perheenjäsenen kehityksen seuraamisesta, ja iloitsemaan uuden elämän alusta. Lapset tuovat mukanaan paljon iloa, mutta myös vastuuta heidän hoitamisestaan. Oletko ajatellut esimerkiksi vakuuttaa itseäsi mahdollisten sairauksien tai kuoleman varalta, entä miten tulisi varautua lapsen mukanaan tuomiin kuluihin, kuinka kalliiksi tulevat hankinnat, minkä suuruinen on Kelan lapsilisä, tulisiko vauvallani olla vakuutus...?

Tämän osion kysymykset liittyvät lapsen syntymän elämänvaiheeseen.

Kuinka monta lasta sinulla on? _____

Saadessasi lapsen, kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. vauvavakuutus, hankintojen budjetointi ja niihin varautuminen, tilin avaaminen lapselle, Kelan etuudet)?

Ei lain-
kaan tär-
keää

Erittäin
tärkeää

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa saadessasi lapsen?

☐ Pankkituotteista (esim. säästötilit)

☐ Vakuutustuotteista (esim. vauvavakuutus, henkivakuutus)

☐ Kelan etuuksista, muista sosiaalietuksista (esim. vanhempainvapaan aikaiset tulot, lapsilisä)

☐ Apua tulojen ja menojen arvioimiseen (esim. tietoa kuluihin varautumisesta ja budjetoinnista lapsen tarpeita varten)

☐ Apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin

☐ Mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa (esim. jonkin palveluntarjoajan foorumit)

☐ Jokin muu, mikä _____

Löysitkö tarvitsemaasi tietoa?

- ☐ Kyllä, riittävästi
☐ Kyllä, jonkin verran
☐ En

Mistä hankit tietoa talousasioista saadessasi lapsen?

- ☐ Perheeltä
☐ Ystäviltä
☐ Oppilaitokselta (esim. opintotukitoimisto, ilmoitustaulu, tutori)
☐ Viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internet-sivuilta
☐ Internetistä, viranomaisilta (esim. Kela, Kuluttajatutkimuskeskus)
☐ Internetistä, yritysten sivuilta (vakuutusyhtiöiltä, pankeilta)
☐ Internetistä, keskustelupalstoilta
☐ Internetistä, jokin muu, mikä _____
☐ Jokin muu, mikä _____

Miten tärkeäksi koit vakuutuksen hankkimisen (esim. vauvavakuutus, sairaskuluvakuutus, henkivakuutus) saadessasi lapsen?

Ei lain- kaan tär- keää					Erittäin tärkeää
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Miten pitkään harkitsit vakuutuksen hankkimista saadessasi lapsen?

- ☐ Alle päivän
☐ Päivä - alle viikko
☐ Viikko - alle kuukausi
☐ Kuukausi - alle kolme kuukautta
☐ Kolme kuukautta - alle puoli vuotta
☐ Yli puoli vuotta

Johtiko harkintasi vakuutuksen hankintaan?

- ☐ Ei
☐ Kyllä, mikä _____

Oman asunnon osto

Tässä kyselyssä omalla asunnolla tarkoitetaan omistusasuntoa, omistusoikeusasuntoa sekä osaomistusasuntoa.

Onko sinulla omistusasunto?

☐ Kyllä

☐ Ei

Oman asunnon hankinta on suuri päätös, johon valmistautuminen vie aikaa, varoja ja energiaa. Oma asunto on kannattava sijoitus omaan tulevaisuuteen, mutta ennen kauppvoja on oltava varma siitä, että tulot tulevat olemaan tarpeeksi suuret kattamaan asunnon kokonaismenot sekä ostohetkellä että tulevaisuudessa.

Omaan ensimmäiseen asuntoon muuttaminen tuo hienon tunteen aikuisuudesta ja omillaan pärjäämisestä, mutta monia tärkeitä asioita tulee muistaa ennen ostopäätöksen tekoa. Oletko varmasti muistanut laskea kokonaiskuluihin ei vain lainanlyhennyksen, vaan myös vastikkeen? Miten koron heilahtelu vaikuttaa asunnon kuluihin? Mikäli opiskelet, muistitko että opintotuen asumislisä ei pysy ennallaan, mikäli et asu vuokralla?

Tämän osion kysymykset liittyvät oman asunnon ostamiseen.

Minkä ikäisenä hankit ensimmäisen omistusasuntosi? _____

Kuinka tarpeelliseksi koit saada tietoa taloudellisista asioista (esim. asuntolaina, tulojen ja menojen tasapainottaminen, kokonaiskulujen laskeminen) asunnon hankinnan yhteydessä?

Ei lain-
kaan tar-
keää

Erittäin
tärkeää

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Minkälaisista talousasioista kaipasit tietoa hankkiessasi omaa asuntoa?

☐ Pankkituotteista (esim. asuntolaina ja sen vaatimukset, korot ja niiden vaikutus)

☐ Vakuutustuotteista (esim. kotivakuutus)

☐ Kelan etuuksista, muista sosiaalietuksista (esim. työttömyysedut, sairausvakuutusedut)

☐ Apua tulojen ja menojen arvioimiseen (esim. tietoa asunnon kokonaiskuluihin varautumisesta, asianmukaisen hinnan arvioimisesta)

☐ Apua mahdollisiin taloudellisiin ongelmiin

☐ Mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa (esim. jonkin palveluntarjoajan foorumit)

☐ Jokin muu, mikä _____

Löysitkö tarvitsemaasi tietoa?

- ☐ Kyllä, riittävästi
☐ Kyllä, jonkin verran
☐ En

Mistä hankit tietoa talousasioista asunnon oston yhteydessä?

- ☐ Perheeltä
☐ Ystäviltä
☐ Oppilaitokselta (esim. opintotukitoimisto, ilmoitustaulu, tutori)
☐ Viranomaisilta tai yrityksiltä muuta kautta kuin Internet-sivuilta
☐ Internetistä, viranomaisilta (esim. Kela, Kuluttajatutkimuskeskus)
☐ Internetistä, yritysten sivuilta (vakuutusyhtiöiltä, pankeilta)
☐ Internetistä, keskustelupalstoilta
☐ Internetistä, jokin muu, mikä _____
☐ Jokin muu, mikä _____

Miten tärkeäksi koit vakuutuksen hankkimisen (esim. kotivakuutus) asunnon oston yhteydessä?

Ei lain- kaan tär- keää					Erittäin tärkeää
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Miten pitkään harkitsit vakuutuksen hankkimista asunnon oston yhteydessä?

- ☐ Alle päivän
☐ Päivä - alle viikko
☐ Viikko - alle kuukausi
☐ Kuukausi - alle kolme kuukautta
☐ Kolme kuukautta - alle puoli vuotta
☐ Yli puoli vuotta

Johtiko harkintasi vakuutuksen hankintaan?

- ☐ Kyllä
☐ Ei

Elokuvalippujen arvonta

Jos haluat osallistua leffalippujen arvontaan, jätä yhteystietosi. Vastaukset käsitellään nimettöminä, yhteystietojasi käytetään vain arvonnän suorittamisessa. Liput arvotaan kaikkien arvontaan yhteystie-

tojensa jättäneiden kesken 31.3.2013. Voittajalle ilmoitetaan henkilökohtaisesti.

Kyllä, haluan osallistua arvontaan!

Nimi _____

Osoite _____

Puhelinnumero _____

Olen halukas vastaamaan haastattelukysymyksiin maalis-huhtikuun aikana puhelimitse

() Kyllä

() Ei

Olen halukas vastaamaan haastattelukysymyksiin.

Osalle suostumuksensa antaneista soitetaan maalis-huhtikuun aikana.

Nimi _____

Puhelinnumero _____

LIITE 2: Haastattelulomake

1. KOTOA MUUTTO

2. VAKITUISEN PARISUHTEEN MUODOSTAMINEN (AVO-/AVIOLIITTO)

3. VALMISTUMINEN

4. KOKOPÄIVÄTYÖN ALOITTAMINEN

5. LAPSEN SAAMINEN

6. ASUNNON OSTO

- a. Minkälaisena koit talousasiat muuttaessasi pois kotoa, mitä sinulla tulee ensimmäisenä mieleen ajatellessasi tuota tapahtumaa?
- b. Koitko olleesi kyvykäs tekemään taloudellisia päätöksiä ja hankintoja kyseisessä elämänvaiheessa? Arvioi kyvykkyytesi taso asteikolla 1-10.
- c. Mikä tiedonhankinnassa oli vaikeinta? Mikä helpointa?
- d. Mitä **olisit toivonut** tiedon tarjolla olemisessa enemmän? Miten? Missä kanavassa?
- e. Oliko taloudellinen tieto tärkeää? Missä tilanteessa tärkeintä, miksi taas joissain tilanteissa tärkeämpää kuin toisissa?
- f. Mistä asioista halusit tietoa, miksi? Mistä hait tiedon?
- g. Oliko erityisesti elämäntilanteesta johtuvaa, miksi hait tietoa, vai kiinnostiko se jo ennen tapahtumaa? Entä sen aikana tai jälkeen? Miten pitkään? ~johtiko pankki- tai vakuutustuotteen hankintaan?